,

Gagik Harutyunyan, Arestakes Simavoryan, Vahram Hovyan, Tigran Ghanalanyan

To cite this version:

Gagik Harutyunyan, Arestakes Simavoryan, Vahram Hovyan, Tigran Ghanalanyan. , . 2013, 978-9939-825-22-9. hal-03240585

HAL Id: hal-03240585

https://hal.science/hal-03240585v1

Submitted on 28 May 2021

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

ՍՓՅՈՒՌՔԻ ԳԻՏԱՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՀԱՆՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կազմակերպչական խնդիրներ և համագործակցության հեռանկարներ

Երևան
2013

ՀՏԴ 001
ԳՄԴ 72
Ս 989

Ս 989 Սփյուռքի գիտավերլուծական հանրությունը. - Եր.: «Նորավանք» ԳԿՀ, 2013. - 200 էջ:

Հետազոտությունը նվիրված է Սփյուռքի գիտավերլուծական ներուժի բացահայտմանն ու գնահատմանը: Փորձ է կատարվել վերհանել արտերկրի ակադեմիական կառույցներում և «ուղեղային կենտրոններում» աշխատող հայկական մտավոր ռեսուրսները: Ձևավորվել է գիտավերլուծական աշխատանքով զբաղվող սփյուռքահայ մասնագետների տվյալների շտեմարան:

Հետազոտության առանցքային խնդիրներից մեկը սփյուռքահայ մտավոր ներուժի ուղղորդումն է ազգային խնդիրների լուծմանը: Այդ նպատակով մշակվել են սփյուռքահայ և հայաստանյան գիտնականների, փորձագետների համագործակցության մեխանիզմներ:

Գիրքը նախատեսված է մասնագետների և ընթերցողների լայն շրջանակի համար:

ՀՏԴ 001
ԳՄԴ 72

© ՀՀ Սփյուռքի նախարարություն, 2013
© «Նորավանք» ԳԿՀ, 2013

ISBN 978-9939-825-22-9

Գիրքը հրատարակվում է
ՀՀ Սփյուռքի նախարարության դրամաշնորհով,
«Նորավանք» ԳԿՀ Գիտական-փորձագիտական խորհրդի
որոշման հիման վրա

Հեղինակային խումբ՝
Գագիկ Հարությունյան
«Նորավանք» ԳԿՀ Տեղեկատվական հետազոտությունների
կենտրոնի ղեկավար

Արեստակես Սիմավորյան
«Նորավանք» ԳԿՀ Հայագիտական կենտրոնի ղեկավար

Վահրամ Հովյան
«Նորավանք» ԳԿՀ Հայագիտական կենտրոնի փորձագետ

Տիգրան Ղանալանյան
«Նորավանք» ԳԿՀ Հայագիտական կենտրոնի փորձագետ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԱԲԱՆ ……..…… 5

ԳԼՈՒԽ 1
ՍՓՅՈՒՌՔԻ ՎԵՐԼՈՒԾԱԲԱՆԱԿԱՆ
ՀԱՆՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 11

ԳԼՈՒԽ 2
ՍՓՅՈՒՌՔԻ ԳԻՏԱՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ
ՆԵՐՈՒԺԻ ԱՐԴԻ ՊԱՏԿԵՐԸ 24
2.1 Ռուսաստանի հայ
գիտավերլուծական հանրությունը 24
2.2 ԱՄՆ հայ
գիտավերլուծական հանրությունը 107
2.3 Գիտավերլուծական ներուժը
այլ երկրներում 136

ԳԼՈՒԽ 3
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՎ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ 173
3.1 Միջազգային փորձը 173
3.2 Համագործակցության առաջարկվող ուղիներ 182

ԱՄՓՈՓՈՒՄ ……..……...…...… 190

РЕЗЮМЕ ……..……...……...……...…… 193

SUMMARY …..……....…….…… 196

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Սփյուռք ունեցող երկրներին բնորոշ է համազգային ներուժի համախմբումը հայրենի պետության հովանու ներքո։ Նման քաղաքականությունը պայմանավորված է մի շարք նկատառումներով, որոնցից, առաջին հերթին, արժե հիշատակել հետևյալ երկուսը։ Նախ՝ Հայրենիքի շուրջ արտերկրի նշանավոր անհատների, կազմակերպությունների, կապիտալի և այլնի համախմբումը լուրջ հիմք է Սփյուռքում ազգային-քաղաքակրթական ինքնության պահպանման և ամրապնդման համար։ Երկրորդ կարևոր նկատառումը համազգային խնդիրների լուծման ուղղությամբ Հայրենիքի և Սփյուռքի ջանքերի համատեղումն է։

Արդի փուլում Հայաստանում Սփյուռքի հետ հարաբերությունների սերտացումը և համազգային մարտահրավերների սրումն ավելի հրատապ են դարձնում համազգային ներուժի համախմբման և նպատակային օգտագործման արդյունավետ ուղիների ու ձևաչափերի որոնումները։ Թերևս, այդ է պատճառներից մեկը, որ վերջին շրջանում Հայաստանում նույնպես Հայրենիք-Սփյուռք համագործակցության հարցը բարձրացվել է պետական քաղաքականության մակարդակի։ Դրա վկայություններից է ՀՀ Սփյուռքի նախարարության հիմնադրումը 2008թ. հոկտեմբերին։

Հայրենիք-Սփյուռք փոխգործակցության կարևորագույն ասպարեզ է գիտական և ընդհանրապես մտավոր գործունեության բնագավառը: Այս ոլորտում համակարգված աշխատանքը կարող է էապես նպաստել Հայաստանի ու սփյուռքի առջև ծառացած մարտահրավերների դեմ պայքարի արդյունավետությանը:

Մտավոր գործունեության բնագավառում Սփյուռքի հետ փոխգործակցությունը կարող է արդյունավետ լինել միայն գիտական հիմքերի վրա դրված լինելու պարագայում: Այս ասպարեզում գիտական հետազոտությունների և ուսումնասիրությունների հիմնական խնդիրն է գիտության ոլորտում համազգային ներուժի բացահայտումը և արդյունավետ համագործակցության ուղիների վերհանումը: Այս գիտակցությամբ են պայմանավորված վերջին շրջանում ՀՀ պետական կառավարման մարմինների կողմից գործադրվող համապատասխան ջանքերը, որոնցից արժե հիշատակել հետևյալները.

1. ՀՀ Սփյուռքի նախարարության ջանքերով և այլ կառույցների հետ համագործակցությամբ կազմակերպված տարբեր մասնագիտությունների գծով (բժիշկներ, ճարտարապետներ, իրավաբաններ, քաղաքագետներ, հայագետներ և այլն) կազմակերպված համահայկական համաժողովները:
2. 2009թ. մայիսի 7-ին ՀՀ կառավարության որոշմամբ հաստատված «Հայ գիտնականների ներուժի համախմբման ծրագիրը», որի իրականացման մեջ ներգրավված են ինչպես ՀՀ կառավարական գերատեսչությունները (ՀՀ Սփյուռքի նախարարություն, ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարա-

րություն, ՀՀ ԿԳՆ ԳՊԿ), այնպես էլ ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիան[1]:

3. ՀՀ Սփյուռքի նախարարության պատվերով Սփյուռքի մտավոր ներուժի բացահայտման ուղղությամբ իրականացվող գիտական հետազոտությունները:

Գիտության բազմաբնույթ և բազմազան ոլորտներից կարևորագույնների շարքին է դասվում հասարակական-քաղաքական կյանքի վրա ավելի անմիջական ներգործություն ունեցող գիտաճյուղերի ամբողջությունը, որոնց ներկայացուցիչներն ընդգրկված են ինչպես ակադեմիական, այնպես էլ ավելի կիրառական նշանակություն ունեցող հետազոտական կառույցների՝ «ուղեղային կենտրոնների» գործունեության մեջ: Նրանց ամբողջությունն ընդհանրական առմամբ ընդունված է անվանել վերլուծաբանական հանրություն: Վերջինս կազմում են հիմնականում հումանիտար ոլորտի գիտաճյուղերի ներկայացուցիչները՝ քաղաքագետներ, տնտեսագետներ, սոցիոլոգներ, իրավաբաններ, կրոնագետներ և այլք: Թեև գիտավերլուծական աշխատանքում գլխավորապես ներգրավված են հումանիտար ոլորտի մասնագետները, այնուամենայնիվ, բնագիտական ոլորտի մասնագետները նույնպես կարող են լուրջ նպաստ բերել այդ ասպարեզում: Եվ պատահական չէ, որ մեծամասնություն կազմող հումանիտար ոլորտի մասնագետների կողքին գիտավերլուծական հանրության մեջ ակտիվ գործունեություն են ծավալում նաև բնագիտական ոլորտի մասնագետները:

[1] Տե՛ս ՀՀ կառավարության որոշումը Հայ գիտնականների ներուժի համախմբման ծրագիրը հաստատելու մասին (30.04.2009 N 459-ն), https://www.e-gov.am/gov-decrees/item/16059/

Ինչ վերաբերում է հայկական Սփյուռքին, ապա այստեղ առկա են արտերկրի ակադեմիական կառույցներում և «ուղեղային կենտրոններում» աշխատող մասնագետներ, որոնք կազմում են հայկական գիտավերլուծական հանրությունը Սփյուռքում: Վերջինիս հետ համագործակցությունը և նրա ներգրավումը համազգային խնդիրների լուծման գործին էական օգուտներ կարող են բերել Հայաստանին և Սփյուռքին:

Սույն աշխատության գլխավոր նպատակն է Սփյուռքի գիտավերլուծական հանրության ներուժի բացահայտումը և գիտավերլուծական աշխատանքի բնագավառում Հայրենիք-Սփյուռք համակարգված փոխգործակցության ուղիների և ձևաչափերի մշակումը:

Նշենք, որ գիտավերլուծական գործունեության բնագավառում Հայրենիք-Սփյուռք համագործակցության ուղղությամբ իրականացվել են որոշակի գործնական քայլեր: Դրանցից, առաջին հերթին, կարևոր ենք համարում հիշատակել 2012թ. նոյեմբերին Երևանում ՀՀ Սփյուռքի նախարարության, ԵՊՀ-ի և «Նորավանք» ԳԿՀ-ի կողմից կազմակերպված «21-րդ դարի մարտահրավերները և Հայաստանի անվտանգության հիմնախնդիրները» խորագիրը կրող Քաղաքագետների և միջազգայնագետների համահայկական համաժողովը, որը մեծ նշանակություն ունեցավ Սփյուռքի գիտավերլուծական հանրության մի շարք ներկայացուցիչների հետ ծանոթանալու և նրանց հետ մասնագիտական հարաբերություններ հաստատելու տեսանկյունից:

Գիտավերլուծական աշխատանքում Հայրենիք-Սփյուռք համագործակցության խթանմանն էր ուղղված նաև Սփյուռքի

մտավորականների ներգրավումը «Նորավանք» ԳԿՀ գործունեության մեջ։ Այս տեսակետից հիշարժան են Սփյուռքի մտավորականների մասնակցությամբ հիմնադրամում կազմակերպված դասախոսություններն ու աշխատաժողովները, որոնց ընթացքում արտերկրի մեր հայրենակիցները հանդես են եկել զեկույցներով ու ելույթներով։

Սույն հետազոտության հիմնական մեթոդաբանությունը կազմել են համացանցից և այլ աղբյուրներից արտերկրի ակադեմիական կառույցներում և «ուղեղային կենտրոններում» աշխատող ազգությամբ հայ գիտնականների և փորձագետների մասին տեղեկատվության հավաքումը և համակարգումը, նրանց մասին տվյալների շտեմարանի ձևավորումը, ստացված տվյալների վերլուծությունը, տարբեր չափանիշներով (ըստ մասնագիտությունների, գիտական աստիճանների և այլն) հայ գիտնականների և փորձագետների դասակարգումը, գիտավերլուծական գործունեության կազմակերպման և այս ասպարեզում համագործակցության վերաբերյալ գրականության ուսումնասիրությունը և այլն։ Ակնհայտ է, սակայն, որ սույն հետազոտության արդյունքները չեն կարող հավակնել սպառիչ լինելուն, քանի որ հնարավոր չէ մեկ աշխատության մեջ ներկայացնել Սփյուռքի ողջ գիտավերլուծական ներուժը։

Առաջին գլուխն ամբողջությամբ նվիրված է հետաքրքրություն ներկայացնող հիմնահարցի հետ կապված ներկա իրավիճակին և խնդիրներին։ Երկրորդ գլուխը նվիրված է արտերկրի հայկական գիտավերլուծական հանրության ներուժի բացահայտմանը։ Երրորդ գլուխը նվիրված է գիտավերլուծական

աշխատանքի բնագավառում Հայաստան-Սփյուռք փոխգործակցության ուղիների և ձևաչափերի վերհանմանը։

Վերջում ցանկանում ենք շնորհակալություն հայտնել մեզ հետ պատրաստակամորեն համագործակցած՝ Սփյուռքի մեր գործընկերներ Տիգրան Եկավյանին, Միհրան Դաբաղին և այլոց, որոնց տրամադրած տեղեկատվությունը և խորհրդատվությունը խիստ արժեքավոր նշանակություն ունեցան աշխատանքի կայացման համար։

ԳԼՈՒԽ 1
ՍՓՅՈՒՌՔԻ ՎԵՐԼՈՒԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Արդի ժամանակաշրջանում ազգային-քաղաքակրթական և պետական համակարգերի անվտանգությունը, արդյունավետությունն ու մրցունակությունը պայմանավորված են այդ համակարգերի ունեցած մտավոր ռեսուրսների քանակով, որակով, դրանք կազմակերպելու և իրենց շահերին համապատասխան՝ նպատակաուղղված կիրառելու ունակությամբ: Հայտնի է նաև, որ բացի ավանդական գիտակրթական կառույցներից, ակադեմիական բնույթի ինստիտուտներից և բուհական հաստատություններից, մտավոր ռեսուրսների կազմակերպման կարևոր ձևաչափ են հանդիսանում հատուկ հետազոտական կենտրոնները: Նման կառույցները տեղեկատվական դաշտում ընդունված է անվանել «ուղեղային կենտրոններ» (ՈւԿ)*:* Հատկանշական է, որ Արևմուտքում ՈւԿ-ներն ավելի հաճախ կոչվում են «մտքի ֆաբրիկաներ», «ազգային շահ արտադրող» կամ «գաղափարախոսություն ստեղծող» կազմակերպություններ՝ այդպիսով ստանալով ավելի դինամիկ իմաստ: Բնորոշ է նաև, որ կայացած ՈւԿ-ների կառուցվածքում հաճախ տեղ են գտնում նաև կրթական կենտրոններ, որոնց նպատակն է ազգային ընտրանին համալրել ստեղծագործ և մասնագիտորեն լավ պատրաստված կադրերով:

Աշխարհի առաջատար երկրներում պետական քաղաքականություն իրականացնող մարմինները, կուսակցությունները և այլ քաղաքական ակտորները, իրենց գործնական քաղաքականությունն իրականացնելիս, հիմնվում են ակադեմիական կառույցների, ինչպես նաև վերլուծական կամ «ուղեղային կենտրոնների» իրականացրած մշակումների ու վերլուծությունների վրա։ Այլ կերպ ասած՝ գիտական և փորձագիտական հանրության մտավոր արտադրանքը հաճախ պայմանավորում է իշխանությունների ընդունած որոշումների բնույթն ու բովանդակությունը։ Այս տեսանկյունից դժվար է գերագնահատել մտավոր ներուժի ազդեցությունը գործնական քաղաքականության վրա։

Դասական ՈւԿ-ների (որպես այդպիսին ավանդաբար ընդունված է համարել Երկրորդ համաշխարհայինից հետո ստեղծված և իրենց հանրությունում արդեն ինստիտուցիոնալ կարգավիճակ ձեռք բերած ՈւԿ-ները) խնդիրն է ազգային անվտանգության (ԱԱ) համատեքստում նորարարական գաղափարներ, հեռանկարային նախագծեր, հայեցակարգեր, տարաբնույթ ռազմավարական–մարտավարական մշակումներ, փորձագիտական խորհրդատվություններ տրամադրել պետական–քաղաքական (հաճախ՝ նաև հոգևոր) կառույցներին և ազգային ուղղվածություն ունեցող կապիտալը ներկայացնող ընկերություններին[1]։ Օրինակ, ամերիկյան ՌԵՆԴ-ին են պատկանում «տեղեկատվական պատերազմ», «ցանցակենտրոն–տեղեկատվական համակարգ» հասկացությունների ձևավորումը, դրանց հետագա հայեցակարգային կատարելագործումը և կիրառա-

[1] *Арутюнян Г.,* Распад системы и формирование будущего. Ереван, 2011.

կան տեխնոլոգիաների վերածումը: Համարվում է, որ նաև նման մշակումների շնորհիվ է, որ Միացյալ Նահանգներն առաջատար դիրքեր է գրավում գլոբալ հարթությունում:

ՈւԿ-ների արդյունավետ գործունեությունը հնարավոր է միայն այն հանրություններում, որտեղ առկա են, մասնավորապես, հետևյալ պայմանները.

1. Պետական-քաղաքական և տնտեսական համակարգում ԱԱ համատեքստում մտավոր ռեսուրսների գործոնի կարևորության ըմբռնումը, այդ ոլորտին անհրաժեշտ ռեսուրսներ տրամադրելու կամքը և կարողությունը[1],
2. պետական-քաղաքական համակարգի կողմից ՈւԿ-ների գործունեությունն ազգային շահերի համաձայն ուղղորդելը[2], ինչպես նաև ՈւԿ-ներից ստացված արդյունքները գործնական հարթությունում կիրառելու՝ այդ համակարգի կազմակերպչական ունակությունը,
3. ՈւԿ-ները սնուցող համապատասխան ակադեմիական և բուհական միջավայրի առկայությունը,
4. ՈւԿ-պետություն, ազգային կապիտալ-ակադեմիական և բուհական գիտություն օղակների փոխհարաբերություններն ապահովող արդյունավետ մեխանիզմների առկայությունը:

[1] Դա չի բացառում, որ որոշ ՈւԿ-ներ կայացման և զարգացման որոշակի փուլում իրենց ինովացիոն մշակումների հիման վրա սկսում են իրագործել նաև կոմերցիոն նախագծեր կամ նման նախագծերի համար ստեղծում են համապատասխան մասնաճյուղեր կամ ընկերություններ: Մասնավորապես, շրջանառության մեջ գտնվող համակարգչային «ռազմավարական խաղերի» մի մասը նման գործունեության արդյունք է:

[2] Հատկանշական է, որ վերլուծաբանական գրականությունում կարելի է հանդիպել այն տեսակետին, թե որոշ երկրների ՈւԿ-ներին այսօր հատուկ են նաև կորպորատիվ շահեր, որոնք որոշ պարագաներում կարող են ավելի գերադասվել, քան ազգային շահերը:

Որպես կանոն, տվյալ պետության ՈւԿ-ներն ունեն ցանցային բնութագիր և գործում են փոխլրացման սկզբունքների համաձայն։ Նման համագործակցությունը խիստ արդյունավետ է և հաճախ հանգեցնում է սիներգետիկ էֆեկտների։ Նկատենք, որ ՈւԿ-ների համակարգի ստեղծումն աշխատատար և երկարատև գործընթաց է. այն պահանջում է համապատասխան «դպրոցների» և ավանդույթների ձևավորում, կրեատիվ կադրերի պատրաստման տարաբնույթ մեթոդիկաների կիրառում (օրինակ, ամերիկյան ՌԵՆԴ կորպորացիան շնորհալի հետազոտողների «բացահայտումը» նախընտրում է սկսել դպրոցներից) ու, թերևս ամենակարևորը, հանրության կողմից նման ՈւԿ-ների անհրաժեշտության գիտակցություն։

Պետք է նաև ամրագրել, որ ՈւԿ-ների համակարգը հիմնվել և առավել զարգացած ու ինստիտուցիոնալ բնույթ է ընդունել Միացյալ Նահանգներում։ Միևնույն ժամանակ, այսօր գրեթե բոլոր կայացած երկրներում հիմնվել են նմանատիպ կառույցներ, որոնք ունեն իրենց հանրություններին բնորոշ առանձնահատկություններ։ Համաձայն փորձագիտական մոտեցումների, ՈւԿ-ների համակարգի կայացածությունը տվյալ հանրության ԱԱ կարևորագույն ցուցիչներից է։ Եթե անգամ նման պնդումը դիտարկենք ֆորմալ տեսանկյունից, ապա այն արդարացված է. մտավոր ռեսուրսները տեղեկատվական անվտանգության (ՏԱ) գլխավոր բաղադրիչներից են, իսկ ՏԱ գործոնի անտեսումը տեղեկատվական դարաշրջանում խիստ խոցելի է դարձնում ցանկացած հանրության ԱԱ համակարգը։

Նպատակ ունենալով դիտարկել հայկական մտավոր ռեսուրսների կազմակերպման խնդիրները՝ հնարավոր չէ չանդրա-

դառնալ խորհրդային գիտական համակարգին, որի մասն էին կազմում ՀՀ–ում գործող հետազոտական կառույցները: ԽՍՀՄ-ում գործում էին մի շարք կազմակերպություններ, որոնք, կրելով խորհրդային համակարգին բնորոշ յուրահատկությունները, այս կամ այն չափով իրագործում էին ՈւԿ-ներին բնորոշ գործունեություն: Որոշ պարագաներում նման կառույցները ներկայացնում էին ակադեմիական ինստիտուտներ. այդպիսին է, օրինակ, Ռուսաստանի ԳԱ ԱՄՆ և Կանադայի ինստիտուտը, որը հաջողությամբ գործում է առայսօր: Այդօրինակ ՈւԿ-ները, գլխավորապես տեղակայված լինելով Մոսկվայում, անմիջականորեն սպասարկում էին տերության քաղաքական ղեկավարությանը՝ «կենտրոնին», որը բացարձակ մենատեր էր արտաքին և ներքին քաղաքականության ոլորտում: Միութենական հանրապետությունների ղեկավարությունն ընդամենը կատարում էր «կենտրոնի» դիրեկտիվները և ՈւԿ-ների կարիքը չուներ և, անգամ ցանկության ու կարիքի պարագայում, թերևս, չէր էլ կարող ունենալ նման կառույցներ: Այդպիսով՝ ՈւԿ-ների տիպի կառույցների ստեղծման և գործունեության կազմակերպման մշակույթը, բացառությամբ սակավաթիվ դեպքերի, միութենական հանրապետություններում, դրանց թվում՝ Հայաստանում, չէր ձևավորվում[1]: Այդ համատեքստում առանձնահատուկ տեղ էին գրավում ուսումնասիրությունները հայկական Սփյուռքի ուղղությամբ, որի կարևորությունը «կենտրոնն» ըմբռնում էր, և, բնականորեն, ոլորտի «պատվերները» Երևանին էին «իջեցվում»:

[1] Հարկ է նշել, որ իրադրությունն այլ էր, օրինակ, բնագիտության ոլորտում, որտեղ առանձին անհատների և ազգային հատկանիշների շնորհիվ, Երկրորդ հանրապետությունում գործում էին համամիութենական, իսկ երբեմն անգամ՝ համաշխարհային մակարդակի առաջատար գիտական կենտրոններ:

ԽՍՀՄ փլուզմանը զուգընթաց, կազմալուծվեց նաև խորհրդային գիտական համակարգը: Բավական է նշել, որ Երրորդ հանրապետությունում այսօր գիտությանը հատկացվում է $20-30 մլն, մինչդեռ նախորդ դարի 80-ականներին ոլորտի ֆինանսավորումը կազմում էր շուրջ $600 մլն[1]: Միևնույն ժամանակ, այսօր հանրապետությունում գործում են ՈւԿ-ների տիպի ավելի քան 30 հաստատություններ, որոնք, սակայն, պատվերներ և համապատասխան նյութական աջակցություն ստանում են այլ երկրներից և միջազգային կազմակերպություններից: Նման հաստատությունների աշխատանքները նպատակաուղղված են դեպի իրենց պատվիրատուները և, այսպիսով, միշտ չէ, որ կարող են սպասարկել մեր ազգային շահերը: Սակայն դա չի նշանակում, թե պետք է անտեսել այդ կենտրոնների գործունեությունը և չփորձել օգտագործել դրանք հանուն մեր պետական շահերի. դա հատկապես վերաբերում է սոցիոլոգիական և տնտեսագիտական ոլորտի հետազոտություններին, որոնց արդյունքների համալիր վերլուծությունը պետք է որ օգտակար լինի: Այլ խնդիր է, որ այդ արդյունքները միշտ չէ, որ հասանալի են հանրությանը:

[1] Միևնույն ժամանակ, տպավորությունն այնպիսին է, որ անգամ այդ սուղ միջոցները, մասնավորապես՝ հումանիտար ոլորտում, միշտ չէ, որ նպատակաուղղված են տնօրինվում: Երբեմն ֆինանսավորվում են հետազոտություններ, որոնք հրատապ չեն և նույնիսկ մարգինալ բնույթ են կրում, իսկ սփռված Հայության հիմնախնդիրների հետազոտություններն անտեսվել են և միայն վերջերս են սկսել վերականգնվել՝ շնորհիվ նորաստեղծ Սփյուռքի նախարարության ջանքերի: Հատկանշական է նաև, որ չնայած ֆինանսավորման ծավալների նվազմանը, բնավ չի պակասել գիտական կոչումներ ստացողների թիվը. այդ գործընթացն այսօր ակնհայտորեն այլ, ոչ գիտական իմաստավորում է ստացել:

2000 թվականից, երբ հանրապետության տնտեսությունը սկսեց վերականգնվել, իշխանության որոշ օղակների և ընտրանու առանձին ներկայացուցիչների նախաձեռնությամբ հիմնվեցին նաև ազգային պատվերներ կատարող ՈւԿ-ներ: Նշենք, որ դրանց գործունեության սկզբնական փուլում կային բազմաթիվ անբարենպաստ գործոններ, որոնցից են.

1. պետական-ազգային-քաղաքական մարմինների, ինչպես նաև բիզնես կառույցների թերահավատությունը մտավոր, հատկապես՝ հայրենական[1] մտավոր «արտադրանքի» նկատմամբ,
2. ազգային գիտության անբավարար վիճակը, հատկապես ԱԱ տեսանկյունից հրատապ ոլորտներում, ինչն իր հերթին պայմանավորում է վերլուծաբանական հանրության ոչ այնքան բավարար մակարդակը,
3. ՈւԿ կառույցների ձևավորման և ղեկավարման մշակույթի ընդհանուր պակասը քաղաքական էլիտայում և փորձագիտական հանրությունում:

Ներկայումս իրավիճակը մասամբ բարելավվել է, չնայած որոշ անբարենպաստ հանգամանքներ (հատկապես ազգային գիտության անմխիթար կարգավիճակը) շարունակական բնույթ են կրում: Միևնույն ժամանակ, արձանագրված առաջխաղացումը դեռևս դժվար է բավարար համարել: Եղած հիմնախնդիրներից առանձնացնենք հետևյալները.

[1] Նման իրողությունը փորձագիտական հանրությունում ընդունված է որակել որպես «ներմուծողի» հոգեբանության արտահայտություն: Սակայն Հայության պարագայում այդօրինակ թերահավատությունը բնորոշ է նաև Սփյուռքի ազգային և տնտեսական կառույցների ներկայացուցիչներին:

- ՈւԿ-ների մշակումների արդյունքները, օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պատճառներով, էական ազդեցություն չեն գործում պետական-քաղաքական էլիտայի ու հասարակության գործունեության վրա, այսինքն՝ հայրենական ՈւԿ-ները դեռևս չեն վերածվել ինստիտուցիոնալ կառույցների,
- ՀՀ-ում գործող ՈւԿ-ների թեմատիկ ուղղվածությունն ազգային շահերի համատեքստում երբեմն օպտիմալ չէ, նրանց ընդհանրական գործունեությունը դժվար է անվանել համակարգված։ Չնայած իրենց սակավությանը՝ ՀՀ ՈւԿ-ները միմյանց հետ անբավարար են համագործակցում, իսկ ցանցային աշխատառճը դեռևս չի ձևավորվել,
- ԱԱ համատեքստում իրագործվող տեսական-գործնական մշակումների արդյունավետությունն այսօր պայմանավորված է տարաբնույթ մեթոդների յուրացման և կիրառման հնարավորությունով, մինչդեռ դրանց ձեռքբերումը և համապատասխան կադրերի պատրաստումը խիստ ծախսատար գործընթացներ են, որոնց համար միշտ չէ, որ հնարավոր է ստանալ պետական աջակցություն,
- ազգային կապիտալի ներկայացուցիչների մի զգալի մասում դեռևս չի ձևավորվել ՈւԿ-ների անհրաժեշտության և կարևորության գիտակցությունը։

Հայության մտավոր ռեսուրսների մի զգալի մասն էլ գտնվում է Հայաստանի սահմաններից դուրս։ Բնակվելով աշխարհի տարբեր, այդ թվում նաև առաջատար երկրներում՝ հայազգի մտավորականության ներկայացուցիչներն ընդգրկված են այդ երկրների գիտական և վերլուծական կառույցների գործու-

նեության մեջ։ Նրանք կարևոր դերակատարում ունեն ԱՄՆ, Ռուսաստանի, եվրոպական և այլ երկրների հետազոտական ու ակադեմիական կառույցներում, ինչպես նաև գործնական քաղաքականության վրա անմիջական ազդեցություն ունեցող վերլուծական կառույցներում՝ «ուղեղային կենտրոններում»։

Նրանցից շատերը զգալի հաջողությունների են հասել. օրինակ, կարելի է նշել ԱՄՆ Քարնեգիի հիմնադրամի նախագահ Վարդան Գրեգորյանին, Բարուխի քոլեջի դեկան Երվանդ Աբրահամյանին, Մասաչուսեթսի տեխնոլոգիական ինստիտուտի (*MIT*) պրոֆեսոր Տարոն Աջեմօղլուին, Գերմանիայի Բոխում քաղաքի Ռուրի համալսարանի պատմության ֆակուլտետին առընթեր Սփյուռքի և Ցեղասպանության ինստիտուտի տնօրեն, դոկտոր, պրոֆեսոր Միհրան Դաբաղին, ՌԴ ԳԱ Համաշխարհային պատմության ինստիտուտի տնօրեն Ալեքսանդր Չուբարյանին և այլոց։ Արտերկրի հայության մտավոր ներուժը (թե՛ ակադեմիական և թե՛ փորձագիտական ոլորտներում), արդյունավետ օգտագործվելու պարագայում, կարող է զգալի օգուտներ բերել թե՛ Հայաստանին, թե՛ Սփյուռքին։ Լինելով աշխարհի առաջատար տերությունների գիտական և փորձագիտական հանրությունների մի մասը՝

- նրանք ավելի լավ են տեղեկացված իրենց երկրներում տիրող քաղաքական իրավիճակին, ներքին և արտաքին քաղաքական գործընթացներին և դրանց միտումներին, իշխանությունների և ընդդիմության տրամադրություններին և այլն, ինչը, եթե ոչ անմիջականորեն, ապա միջնորդավորված կերպով անդրադառնում է մեր տարածաշրջանում տիրող քաղաքական իրավիճակի, այդ թվում նաև Հայաստանի տարածաշրջանային դրության վրա,

- նրանցից շատերը համաշխարհային գործընթացներից, աշխարհի այս կամ այն տարածաշրջանում կամ երկրում տեղի ունեցող կամ սպասվելիք իրադարձություններից տեղեկացված լինելու շատ ավելի լայն հնարավորություններ և հասանելիություն ունեն, քան հայաստանյան գիտական կամ փորձագիտական շրջանակները, իսկ գլոբալացման ներկա պայմաններում աշխարհի տարբեր կետերում տեղի ունեցող իրադարձությունները, համաշխարհային գործընթացները՝ առավել ևս, չեն կարող չազդել նաև ՀՀ քաղաքական, տնտեսական դրության վրա,
- սփյուռքահայ գիտնականներն ու փորձագետներն իրենց երկրների գիտական և փորձագիտական մշակույթի ու փորձի (ամերիկյան, ռուսական, եվրոպական և այլն) կրողներն են, ինչի փոխառումը կամ ներմուծումը Հայաստան կարող է զգալիորեն հարստացնել տեղի գիտական և փորձագիտական մշակույթն ու փորձը՝ էապես մեծացնելով հայաստանյան նոր ձևավորվող փորձագիտական դպրոցի մտավոր կարողությունները։

Սփյուռքի մտավոր ներուժի արդյունավետ օգտագործումն ի նպաստ ազգային շահերի ենթադրում է այդ ներուժի հետ որոշակի աշխատանքի ծավալում՝ հիմնված մանրամասն հետազոտությունների և վերլուծությունների վրա։ Այստեղ կարևոր են երկու առանցքային քայլեր.

1. *Ներուժի հաշվառում,* որի նպատակն է հստակ պատկերացում կազմել Սփյուռքում առկա հայկական գիտավերլուծական հանրության, նրա մտավոր կարողությունների մասին։

2. *Արդյունավետ օգտագործման մեխանիզմների մշակում*, որի նպատակը Սփյուռքի հայկական գիտական և փորձագիտական հանրության ներուժն առավելագույնս ազգային շահերին ծառայեցնելն է: Խնդիրը ենթադրում է տարբեր երկրներում, կառույցներում և մասնագիտական ոլորտներում ընդգրկված անհատ հայ գիտնականներին և փորձագետներին մեկ միասնական «հարկի» տակ համախմբելու, նրանց միջև, ինչպես նաև Հայաստանի գիտական և փորձագիտական հանրության հետ տարբեր ձևաչափերով կապերի և համագործակցության հաստատման ու ամրապնդման ինստիտուցիոնալ և ոչ ինստիտուցիոնալ մեխանիզմների մշակում: Պետք է նշել, որ հայ իրականության մեջ կատարվել են որոշակի հետազոտություններ արտերկրի հայկական մտավոր ներուժի հաշվառման ուղղությամբ[1]: Սակայն համապարփակ ուսումնասիրություն այս ուղղությամբ առայսօր դեռևս իրականացված չէ:

Եթե գիտական շրջանակներում ընդգրկված մեր հայրենակիցների հաշվառման ուղղությամբ, թեկուզ ոչ համապարփակ, բայց որոշակի հետազոտություններ այս կամ այն չափով արվել են, ապա փորձագիտական շրջանակներում ընդգրկված հայկական մտավոր ներուժի բացահայտման գործը դեռևս, կարելի է ասել, լիովին բաց է: Բաց է նաև այդ ներուժն առավել արդյունա-

[1] Տե՛ս, օրինակ, «Հայկական համայնքների ինքնակազմակերպման խնդիրները Հարավային Ռուսաստանում» հետազոտությունը (Երևան, 2010թ.), ԳՊԿ-ի կողմից ստեղծված՝ արտերկրի հայ գիտնականների վերաբերյալ տվյալների բազան, http://scs.am/uploads/Gitakan_qaxaqakanutyun/otarerkrya_hay_gitnakanner.pdf:

վետությամբ Հայաստանի և Հայության շահերին ծառայեցնելու մեխանիզմների վերհանման գործը։

Հայաստանը մշտապես վարել է Հայրենիքի հովանու ներքո Հայության մտավոր ներուժի համախմբման և այն ազգային շահերին ծառայեցնելու քաղաքականություն։ Այդ նպատակով են թե՛ Առաջին և թե՛ Երկրորդ հանրապետություններում կազմակերպվել արտերկրում բնակվող հայկական մտավոր, քաղաքական, զինվորական և այլ շրջանակների ներկայացուցիչների «հայրենադարձության» ծրագրեր։ Օրինակ, 1920-ական թթ. Ալ.Մյասնիկյանի կողմից իրականացված արտերկրի հայկական մտավորական ռեսուրսների մի մասի վերադարձը նորաստեղծ Խորհրդային Հայաստան և նրանց մեծ ավանդը վերջինիս զարգացման գործում՝ այդ քաղաքականության ամենավառ դրսևորումներից են։

Մեր օրերում համաշխարհային նոր իրողությունները ենթադրում են Հայության ներուժի համախմբման ավանդական ձևերին ու եղանակներին ավելացնել նորերը։ Տեղեկատվական և հեռահաղորդակցային միջոցների զարգացմամբ պայմանավորված՝ ցանցային կառույցների հետզհետե աճող դերը հանրային կյանքում հարկադրում է Հայաստանի Երրորդ Հանրապետության պատկան մարմիններին գործնական կյանքում կիրառել Սփյուռքի ներուժի համախմբման և արդյունավետ օգտագործման համապատասխան մեխանիզմներ։

Արտերկրի գիտավերլուծական կառույցներում ընդգրկված հայ փորձագետների հետ համագործակցությունը հիմնականում իրականացվում է առանձին անհատների, պետական և

ոչ պետական կազմակերպությունների (ՀԿ-ներ և այլն) նախաձեռնությամբ, ինչը շատ փոքր տոկոս է կազմում։ Մինչդեռ համակարգված մոտեցման դեպքում հնարավոր է այդ հանրույթի հետ ձևավորել ընդհանուր աշխատանքային պլատֆորմ՝ համագործակցության ավելի լայն ու սահուն մեխանիզմներով։ Սույն հանգամանքը հրատապ է դարձնում արտերկրի հայ գիտավերլուծական ներուժի հաշվառման խնդիրը, որի լուծումը ենթադրում է հետևյալ քայլերը.

- *Սփյուռքի ակադեմիական և փորձագիտական ռեսուրսների բացահայտում։* Այս ոլորտում իրականացվող առաջադրանքն է՝ հայտնաբերել հումանիտար գիտությունների ասպարեզում արտերկրի ակադեմիական և վերլուծական կառույցներում ընդգրկված հայ մասնագետներին՝ քաղաքագետներ, սոցիոլոգներ, տնտեսագետներ, իրավաբաններ, պատմաբաներ և այլն։
- *Հումանիտար ոլորտում Սփյուռքի ակադեմիական և վերլուծաբանական ներուժի գնահատում։* Սա ենթադրում է հայ մասնագետների տվյալների բազայի ստեղծում, նրանց դասակարգում՝ ըստ գիտական աստիճանների, մասնագիտական ձեռքբերումների, երկրների, մասնագիտությունների, ակադեմիական և վերլուծական կառույցների և այլն։

ԳԼՈՒԽ 2
ՍՓՅՈՒՌՔԻ ԳԻՏԱՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՆԵՐՈՒԺԻ ԱՐԴԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

2.1 Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրությունը

Ռուսաստանի հայ համայնքը հայկական Սփյուռքի ամենահին և ամենաստվար համայնքներից է: Համաձայն ոչ պաշտոնական տվյալների, այստեղ բնակվող հայերի թիվը կազմում է մոտ 2.5 մլն մարդ: Միաժամանակ, Ռուսաստանի հայ համայնքի բնորոշ գծերից մեկը նրա խոր ինտեգրվածությունն է ռուսաստանյան հասարակությունում:

Ռուսաստանի հայ համայնքի ստվարաթվության, ինչպես նաև այնտեղի հասարակության մեջ նրա խոր ինտեգրվածության հիմքում ընկած են մի շարք օբյեկտիվ գործոններ, որոնցից առաջինների թվում կարելի է հիշատակել այն հանգամանքը, որ դեռևս ոչ վաղ անցյալում երկու երկրները (Հայաստանը և Ռուսաստանը) գտնվել են մեկ պետական կազմավորման՝ Ռուսական կայսրության, ապա՝ Խորհրդային Միության կազմում: Այս հանգամանքն ակտիվացրել է բնակչության տեղաշարժը երկու երկրների, ինչպես նաև քաղաքակրթական և մշակութային մերձեցումը հայ և ռուս ժողովուրդների միջև: Հայերի՝ ռուսերենի իմացության բարձր մակարդակն էապես դյուրինացրել է երկու ժողովուրդների փոխադարձ շփումները:

Հետխորհրդային շրջանում ևս նախկին հարաբերությունների ավանդույթը, հայերի մեծ հոսքը դեպի Ռուսաստան (ինչպես արտագնա աշխատանքի, այնպես էլ տևական բնակության նպատակով), ինչպես նաև հետխորհրդային երկրների միջև տարատեսակ ինտեգրացիոն նախագծերը (ԱՊՀ և այլն), որոնց մասնակից է եղել նաև Հայաստանը, թույլ տվեցին պահպանել և նոր լիցք հաղորդել նախկին հարաբերություններին, ինչն էլ, իր հերթին, նպաստավոր պայմաններ ստեղծեց Ռուսաստանի հայ համայնքի պահպանման և ծաղկման համար:

Ռուսաստանյան հասարակության մեջ հայ համայնքի ինտեգրվածության ցուցիչն է հայերի բարձր դիրքերի հասնելն այդ երկրում: Հասարակական կյանքի գրեթե բոլոր բնագավառներում (գիտություն, քաղաքականություն, տնտեսություն, մշակույթ, ռազմական գործ և այլն) ռուսաստանաբնակ հայերն ունեցել են ականավոր ներկայացուցիչներ, ինչը հիմք է տվել մասնագետներին հայերին դասելու Ռուսաստանի պետականակերտ ազգերի շարքում:

Պետք է նշել, որ Ռուսաստանում բարձր դիրքերի հասած հայերի զգալի մասը ոչ միայն նպաստել է այդ երկրի շենացմանը, այլև, անհրաժեշտության դեպքում, պատրաստակամորեն իր ծառայություններն է մատուցել նաև Մայր հայրենիքին: Բավական է հիշել միայն խորհրդային բանակի սպայակազմի հայազգի ներկայացուցիչներ Նորատ Տեր-Գրիգորյանցի, Գուրգեն Դալիբալթայանի, Քրիստափոր Իվանյանի և այլոց ներդրումը նորանկախ Հայաստանի պաշտպանության կազմակերպման, բանակաշինության և ղարաբաղյան պատերազմում տարած հաղթանակի գործում: Անուրանալի է նաև Ռուսաստանում հա-

ջողությունների հասած հայազգի գործարարների նպաստը Հայրենիքի շենացման գործին ինչպես տնտեսական ներդրումների, այնպես էլ բարեգործության միջոցով:

Մեզ հետաքրքրող գիտության հումանիտար ոլորտը նույնպես աչքի է ընկնում Ռուսաստանի հայ համայնքի ակտիվ ներկայացվածությամբ: Այս ասպարեզում նույնպես կան մեծաթիվ հայեր, որոնք կարող են կազմել Ռուսաստանի հայության գիտա-փորձագիտական հանրությունը կամ գիտավերլուծական ներուժը: Խոսքը Ռուսաստանի գիտական և վերլուծական կառույցների աշխատանքներում ընդգրկված այն հայ գիտնականների և վերլուծաբանների մասին է, որոնց մտավոր գործունեությունն, արդյունավետ համագործակցության դեպքում, կարող է կիրառական նշանակություն ունենալ համազգային խնդիրների լուծման տեսակետից:

Ռուսաստանի հայ համայնքի գիտա-փորձագիտական հանրությունը ներկայացնելուց առաջ անհրաժեշտ ենք համարում մի քանի խոսքով անդրադառնալ հայերի ներկայացվածությանն այդ երկրի գիտական և փորձագիտական կառույցների գործունեության մեջ:

Գիտության հումանիտար ճյուղերը ներկայացնող ռուսաստանաբնակ հայերը՝ չնայած գիտական կառույցներում քանակական գերակշռությանը, ընդգրկված չեն միայն կամ գերակշռաբար ակադեմիական հետազոտություններում՝ զերծ մնալով կիրառական բնույթի աշխատանքներից: Նախ՝ ժամանակակից աշխարհում տեղի է ունենում ակադեմիական և կիրառական գիտությունների մերձեցում: Աստիճանաբար ջնջվում են սահմանները կիրառական և ակադեմիական հետազոտություն-

ների միջև, քանի որ դրանք դառնում են մեկ համակարգի անբաժանելի մասեր՝ փոխպայմանավորելով միմյանց։ Ակադեմիական հետազոտությունների արդյունքները ներդրվում և օգտագործվում են կիրառական հետազոտությունների բնագավառում, իսկ կիրառական հետազոտությունների արդյունքները հակադարձ կապի միջոցով հիմք են հանդիսանում տեսական-ակադեմիական մշակումների համար։

Ակնհայտ է նաև, որ պետական կառավարման մարմիններին առընթեր գործող գիտական կառույցները չեն կարող լինել զուտ ակադեմիական հետազոտություններով զբաղվող հաստատություններ։ Դրանց առաքելությունը, բացի ակադեմիական հետազոտություններից, նաև պետական կառավարման մարմինների համար կադրեր պատրաստելն է, ինչպես նաև տարատեսակ հետազոտությունների, վերլուծությունների, մշակումների միջոցով վերջիններիս գործունեության ինտելեկտուալ ապահովումը։ Սույն հանգամանքը հույժ կիրառական է դարձնում հիշյալ կառույցների գործունեությունը՝ մեկ անգամ ևս փաստելով ակադեմիական և կիրառական գիտությունների մերձեցման մասին։

Ռուսաստանի հայության գիտավերլուծական ներուժը նպատակահարմար է ներկայացնել մի քանի չափորոշիչներով։ Խոսքը վերաբերում է գիտավերլուծական գործունեության մեջ ընդգրկված մեր հայրենակիցների մասնագիտություններին (թե ինչ համամասնություն ունեն առանձին մասնագիտությունների ներկայացուցիչները՝ տնտեսագետները, քաղաքագետները, սոցիոլոգները, պատմաբանները և այլն), գիտական աստիճաններին և այլն։

Աշխատանքում հաշվարկվել է ռուսաստանյան գիտավերլուծական գործունեության մեջ ներգրավված ավելի քան 200 հայ մասնագետ: Պարզ է, որ Ռուսաստանում գիտական և փորձագիտական գործունեությամբ զբաղվող հայերի թիվն անհամեմատ ավելին է, և ոչ մի գիտական հետազոտություն չի կարող սպառիչ կերպով ցույց տալ այդ մարդկանց իրական թվաքանակը: Հետևաբար, մեր ներկայացրած տվյալները նույնպես չեն կարող հավակնել սպառիչ լինելու և վերաբերում են միայն հետազոտության շրջանակներում հաշվառված և ուսումնասիրված մարդկանց: Այնուամենայնիվ, դրանք թեկուզ մոտավոր կերպով կարող են որոշակի լույս սփռել Ռուսաստանի հայ համայնքի գիտավերլուծական հանրության և նրա ներուժի վրա:

Բնագիտական ոլորտը Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրությունում ներկայացված է 8 մասնագիտություններով: Դրանք են՝ ճարտարագիտությունը, ֆիզմաթ գիտությունները, քիմիան, աշխարհագրությունը, երկրաբանությունը, էլեկտրատեխնիկան, կենսաբանությունը և շինարարությունը: Հինգ մասնագիտությունների գծով՝ աշխարհագրություն, երկրաբանություն, էլեկտրատեխնիկա, կենսաբանություն և շինարարություն, առկա են մեկական ներկայացուցիչներ: Բնական գիտությունների ոլորտում գերակշռում են ճարտարագետները և ֆիզմաթ գիտությունների ներկայացուցիչները: Ճարտարագետների թիվը Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրության շրջանակներում կազմում է 13: Նրանք, փաստորեն, քանակապես և, հետևաբար, տեսակարար կշռով գտնվում են առաջին տեղում՝ կազմելով բնագիտական մասնագիտությունը-

ներ ունեցողների գրեթե կեսը։ Երկրորդ տեղում են ֆիզմաթ գիտությունների (8 մարդ), երրորդում՝ քիմիայի (2 մարդ) ներկայացուցիչները (տե՛ս *Աղյուսակ 1*).

Աղյուսակ 1

Բնագիտական մասնագիտություններ ունեցողների թիվը Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրությունում

	Մասնագիտությունը	Թիվը
1	ճարտարագիտություն	13
2	ֆիզիկա-մաթեմատիկական գիտություններ	8
3	քիմիա	2
4	աշխարհագրություն	1
5	երկրաբանություն	1
6	էլեկտրատեխնիկա	1
7	կենսաբանություն	1
8	շինարարություն	1

Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրությունը հումանիտար ոլորտում ներկայացված է հետևյալ 9 մասնագիտություններով[1].

- *Բանասիրություն և մանկավարժություն*[2]
- *Իրավաբանություն*
- *Հոգեբանություն*
- *Մշակութաբանություն*
- *Պատմություն*
- *Սոցիոլոգիա*

[1] Ցանկը ներկայացված է այբբենական կարգով։

[2] Քանի որ մանկավարժներից շատերն ունեն բանասիրական կրթություն, նպատակահարմար է այդ երկու մասնագիտությունները դիտարկել միասին։

- *Տնտեսագիտություն*
- *Փիլիսոփայություն*
- *Քաղաքագիտություն։*

Հումանիտար ոլորտը կազմող վերոհիշյալ 9 մասնագիտությունները Ռուսաստանի հայկական գիտավերլուծական հանրության շրջանում, ըստ տեսակարար կշռի, ունեն ներկայացվածության տարբեր աստիճաններ, ինչը նպատակահարմար է դարձնում դրանք բաժանել երկու խմբի՝ առավել տարածվածներ և պակաս տարածվածներ։

Առավել տարածվածների շարքին են դասվում այն մասնագիտությունները, որոնց տիրապետողների թվաքանակը գերազանցում է մեկ տասնյակը։ Նշենք, որ թվարկված 9 մասնագիտությունների գերակշիռ մեծամասնությունը՝ 7-ը, պատկանում է հենց այս խմբին։ Տարածվածության տեսակետից առաջին տեղում է տնտեսագիտությունը. տնտեսագետ են Ռուսաստանի հայկական գիտավերլուծական հանրությունը ներկայացնող 48 անձինք։ Դրան հաջորդում են պատմությունը (32 մարդ), փիլիսոփայությունը (31 մարդ), բանասիրությունը և մանկավարժությունը (27 մարդ), իրավաբանությունը (19 մարդ), քաղաքագիտությունը (12 մարդ) և հոգեբանությունը (10 մարդ)։

Պակաս տարածված են համարվում այն մասնագիտությունները, որոնց տիրապետողների թիվը ցածր է մեկ տասնյակից։ Այդպիսի 2 մասնագիտություններից առավել մեծ տարածում ունի սոցիոլոգիան, որին տիրապետողների թիվը հասնում է 8-ի։ Վերջինիս հաջորդում է մշակութաբանությունը՝ 6 ցուցիչով (տե՛ս *Աղյուսակ 2*).

Աղյուսակ 2

Հումանիտար մասնագիտություններ ունեցողների թիվը Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրությունում

	Մասնագիտությունը	Թիվը
1	տնտեսագիտություն	48
2	պատմություն	32
3	փիլիսոփայություն	31
4	բանասիրություն և մանկավարժություն	27
5	իրավաբանություն	19
6	քաղաքագիտություն	12
7	հոգեբանություն	10
8	սոցիոլոգիա	8
9	մշակութաբանություն	6

Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրության ներուժի մասին պատկերացում կազմելու կարևոր չափորոշիչ են նաև գիտական և փորձագիտական աշխատանքով զբաղվողների գիտական աստիճանները (տե՛ս *Աղյուսակ 3*)։ Այս տեսակետից ռուսաստանաբնակ հայ մասնագետները բաժանվում են երկու խմբի՝ բարձրագույն գիտական աստիճաններ ունեցողներ և չունեցողներ։

Աղյուսակ 3

Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրությունն ըստ գիտական աստիճանների

	Գիտական աստիճանը	Տիրապետողների թվաքանակը
1	Գիտությունների դոկտոր	103
2	Գիտությունների թեկնածու	98
3	Բակալավր, մագիստրոս և 5-ամյա բարձրագույն կրթություն ունեցող	28

Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրության ներուժը գնահատելիս կարևոր ցուցիչ է նաև այդ հանրույթը ներկայացնող անհատների գործունեության տեղաբաշխվածությունը: Այստեղ որոշակի տարբերակում է մտցվում Մոսկվայում ու Սանկտ Պետերբուրգում և Ռուսաստանի այլ քաղաքներում ապրող և գործող անձանց միջև: Մոսկվան և Սանկտ Պետերբուրգն ավանդաբար եղել են Ռուսաստանի հասարակական-քաղաքական, տնտեսական, մշակութային, գիտակրթական կյանքի խոշոր կենտրոնները: Անգամ Ռուսաստանի Սահմանադրությամբ է նրանց տրվում դաշնային նշանակություն ունեցող քաղաքների կարգավիճակ, որով նրանք հանդես են գալիս որպես ՌԴ սուբյեկտներ: Հետևաբար, Մոսկվայում և Սանկտ Պետերբուրգում գտնվող ակադեմիական կառույցները և «ուղեղային կենտրոնները» համեմատական առավելություն ունեն Ռուսաստանի քաղաքներում գործող նմանատիպ կառույցների նկատմամբ: Դառնալով Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրությունը կազմող անհատների տեղաբաշխվածությանը՝ նշենք, որ նրանց գերակշիռ մեծամասնությունն ընդգրկված է Դաշնության խոշոր կենտրոններ Մոսկվայի և Սանկտ Պետերբուրգի ակադեմիական և վերլուծական կառույցների գործունեության մեջ: Սա նույնպես դրական ցուցանիշ է:

Այսպիսով, Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրության շրջանում գերակշռում են հումանիտար ոլորտի մասնագիտությունները, որոնցից առավել տարածված են տնտեսագիտությունը, պատմությունը, փիլիսոփայությունը, բանասիրությունն ու մանկավարժությունը, իրավաբանությունը, քաղաքա-

գիտությունը և այլն։ Կրթվածության առումով գերակշիռ մեծամասնություն ունեն գիտությունների դոկտորները և թեկնածուները։ Աշխարհագրական տեղաբաշխվածության առումով, Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրության մեծ մասն աշխատում է Մոսկվայում և Սանկտ Պետերբուրգում։

Ստորև ներկայացնում ենք Ռուսաստանի Դաշնության հայ գիտավերլուծական հանրության ներկայացուցիչների ցանկը.

ՑԱՆԿ

ՌԴ հայ գիտավերլուծական հանրության ներկայացուցիչների

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
1.	Աբգարյան Էդվարդ Արամի (Абгарян Эдвард Арамович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի բիզնեսի և իրավունքի ինստիտուտի ռեկտոր	rektor@st7.ru
2.	Աբովյան Աշխեն Վալիկոյի (Абовян Ашхен Валикоевна)	Բանասեր, բանասիրական գիտությունների թեկնածու	Հարավային դաշնային համալսարանի (Ռոստովի պետական համալսարան) բանասիրության և լրագրության ֆակուլտետի զանգվածային հաղորդակցության միջոցների ամբիոնի ավագ դասախոս, բանասիրության և լրագրության ֆակուլտետի ուսումնական հեռուստաստուդիայի խմբագիր	abovyan@rambler.ru
3.	Ադամյանց Թամարա Զավենի (Адамьянц Тамара Завеновна)	Սոցիոլոգ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Սոցիոլոգիայի ինստիտուտի մշակույթի սոցիոլոգիայի սեկտորի գլխավոր գիտաշխատող, Կառավարման պետական համալսարանի (*ԳՍՄ*) մշակույթի, կինոյի և հեռուստատեսության ոլորտում կառավարման ամբիոնի պրոֆեսոր	tamara-adamiants@yandex.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
4.	Ադամովա Կարինե Ռուբենի (Адамова Каринэ Рубеновна)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Ռուսաստանի Դաշնության կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Ֆինանսական շուկաներ և ֆինանսական ինժեներինգ» ամբիոնի դոցենտ	adamova_karina@rbcmail.ru
5.	Ադիբեկով Միխայիլ Հրանտի (Адибеков Михаил Грантович)	Տնտեսագետ	Ռուսաստանի Դաշնության կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի բիզնեսի միջազգային դպրոց	
6.	Ազգալդով Հարրի Հայկի (Азгальдов Гарри Гайкович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Կենտրոնական տնտեսա-մաթեմատիկական ինստիտուտի ներդրումային նախագծերի վերլուծության լաբորատորիայի գլխավոր գիտաշխատող	
7.	Ազնաուրյան Ալեքսանդր Ռոմանի (Азнаурян Александр Романович)	Տնտեսագետ	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Հարկային մենեջմենթի և անշարժ գույքի տնտեսության ինստիտուտի մենեջեր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
8.	Ալեքսանյան Արմեն Գուրգենի (Алексанян Армен Гургенович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Հեռավոր Արևելքի ինստիտուտի Գիտական ինֆորմացիայի և փաստաթղթավորման կենտրոնի առաջատար գիտաշխատող	
9.	Ալթունյան Ալեքսանդր Հենրիխի (Алтунян Александр Генрихович)	Բանասեր, բանասիրական գիտությունների թեկնածու	Մոսկվայի Միջազգային համալսարանի լրագրության ֆակուլտետի դեկանի տեղակալ, դոցենտ	a_altunyan@yahoo.com
10.	Ակոպով Ալեքսանդր Իվանի (Акопов Александр Иванович)	Բանասեր, բանասիրական գիտությունների դոկտոր	Հարավային դաշնային համալսարանի բանասիրության և լրագրության ֆակուլտետի զանգվածային հաղորդակցության միջոցների ամբիոնի պրոֆեսոր	
11.	Ակոպով Անդրանիկ Սումբատի (Акопов Андраник Сумбатович)	Ինժեներ, տեխնիկական գիտությունների դոկտոր	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Բիզնես-ինֆորմատիկայի ֆակուլտետի Բիզնես-վերլուծության ամբիոնի պրոֆեսոր	Aakopov@hse.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
12.	Ակոպով Գառնիկ Վլադիմիրի (Акопов Гарник Владимирович)	Հոգեբան, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր	Մերձվոլգյան պետական սոցիալ-հումանիտար ակադեմիայի հոգեբանության ֆակուլտետի դեկան	info-psy@rambler.ru
13.	Ակոպով Գրիգորի Լեոնիդի (Акопов Григорий Леонидович)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների թեկնածու	ՌԴ նախագահին առընթեր Ժողովրդական տնտեսության և պետական ծառայության ռուսաստանյան ակադեմիայի Հարավռուսաստանյան ինստիտուտ-մասնաճյուղի Քաղաքագիտության և էթնոքաղաքականության ամբիոնի վարիչի՝ գիտական աշխատանքի գծով տեղակալ, Եվրասիական բաց ինստիտուտի դասախոս, Ցանցային քաղաքականության տեղեկատվա-վերլուծական պորտալի (www.politnet.ru) հեղինակ և ստեղծող	director@rfmstuca.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
14.	Աղամիրզյան Իգոր Ռուբենի (Агамирзян Игорь Рубенович)	Մաթեմատիկոս, ֆիզմաթ գիտությունների թեկնածու	«Ռուսաստանյան վենչուրային ընկերություն» ԲԲԸ գլխավոր տնօրեն, կառավարման նախագահ, ՌԴ նախագահին առընթեր Ռուսաստանի տնտեսության արդիականացման և տեխնոլոգիական զարգացման հանձնաժողովի անդամ, ՌԴ կառավարության նախագահին առընթեր բարձր տեխնոլոգիաների և նորարարությունների հանձնաժողովի անդամ, Ռուսաստանի Դաշնության երկարաժամկետ (մինչև 2020թ.) սոցիալ-տնտեսական զարգացման հայեցակարգի (Ստրատեգիա-2020) աշխատանքների «Անցում նորարարությունների խթանումից ածին՝ դրանց հիման վրա» փորձագիտական խմբի համաղեկավար	
15.	Աղամիրով Կարեն (Агамиров Карэн)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	«Ազատություն» ռադիոկայանի հատուկ թղթակից	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
16.	Աղանբեգյան Աբել Գեզեի (Аганбегян Абел Гезевич)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ժողովրդական տնտեսության ակադեմիայի տնտեսական տեսության և քաղաքականության ամբիոնի վարիչ	
17.	Այվազյան Սերգեյ Հարությունի (Айвазян Сергей Арутюнович)	Մաթեմատիկոս, ֆիզմաթ գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Կենտրոնական տնտեսա-մաթեմատիկական ինստիտուտի տնօրենի՝ գիտական աշխատանքի գծով տեղակալ	aivazian@cemi.rssi.ru
18.	Ապերյան Վլադիմիր Երեմի (Аперьян Владимир Еремеевич)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Անձնակազմի կառավարում» ամբիոնի պրոֆեսոր	
19.	Ապրեսյան Ռուբեն Հրանտի (Апресян Рубен Грантович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Փիլիսոփայության ինստիտուտի Էթիկայի սեկտորի վարիչ, Հումանիտար գիտությունների պետական համալսարանի Փիլիսոփայության ինստիտուտի (ֆակուլտետի) պրոֆեսոր, Ռուսաստանյան հումանիտար գիտական ֆոնդի փորձագետ	apressyan@mail.ru rapressy@iph.ras.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
20.	Աջեմով Արտյոմ Սերգեյի (Аджемов Артем Сергеевич)	Ինժեներ, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու	Կապի և ինֆորմատիկայի Մոսկվայի տեխնիկական համալսարանի ռեկտոր	
21.	Աջեմով Ալեքսանդր Սերգեյի (Аджемов Александр Сергеевич)	Ինժեներ, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու	Կապի կենտրոնական գիտահետազոտական ինստիտուտի գլխավոր տնօրեն	
22.	Առաքելով Գեննադի Գուրգենի (Аракелов Геннадий Гургенович)	Հոգեբան, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի Մ.Վ. Լոմոնոսովի անվան պետական համալսարանի հոգեբանության ֆակուլտետի հոգեֆիզիոլոգիայի ամբիոնի պրոֆեսոր	
23.	Ասադով Յուրի Անդրեյի (Асадов Юрий Андреевич)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	«Հայկական իշխանական և ազնվական տոհմերի և ընտանիքների սերունդների ասոցիացիա» գիտահետազոտական հասարակական ֆոնդի (Պյատիգորսկ) ղեկավար, *«Пятигорская правда»* քաղաքային թերթի լրագրող	asadovbeklyhouse@mail.ru
24.	Ասատուրով Կոնստանտին Հարրիի (Асатуров Константин Гарриевич)	Տնտեսագետ	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) ֆինանսական շուկաների վերլուծության նախագծային-ուսումնական լաբորատորիայի վերլուծաբան	kgasaturov@edu.hse.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
25.	Ասլանյան Եվգենի Արտովազդի (Асланян Евгений Артоваздович)	Ռադիոինժեներ	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի Ն.Նովգորոդի մասնաճյուղի գիտական հետազոտությունների համակարգման բաժնի առաջատար մասնագետ	easlanian@hse.ru nich@hse.nnov.ru
26.	Աստվածատուրյան Եվգենի Ռաֆֆու (Аствацатурьян Евгений Раффиевич)	Ինժեներ, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Մենեջմենթի ֆակուլտետի Ընդհանուր և ռազմավարական մենեջմենթի ամբիոն	eastvatsatyrian@ hse.ru
27.	Աստվածատուրովա Մայա Արտաշեսի (Аствацатурова Майя Арташесовна)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր	ՌԴ նախագահին առընթեր Ժողովրդական տնտեսության և պետական ծառայության ռուսաստանյան ակադեմիայի Հարավռուսաստանյան ինստիտուտ-մասնաճյուղի Պյատիգորսկի մասնաճյուղի տնօրենի՝ գիտական աշխատանքի գծով տեղակալ, Ազգագրական մշտադիտարկման և կոնֆլիկտների վաղ կանխարգելման ցանցի Հյուսիսային Կովկասի բաժանմունքի համակարգող	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
28.	Ասրիյանց Գալինա Գրիգորիի (Асриянц Галина Григорьевна)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր	Ստավրոպոլի պետական համալսարանի Մշակութաբանության և գրադարանավարության ամբիոնի պրոֆեսոր-խորհրդական	
29.	Ավագյան Յուրի Գուրգենի (Авагян Юрий Гургенович)	Ինժեներ, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Կրասնոդարի մասնաճյուղի Անձնակազմի կազմակերպման և կառավարման տնտեսագիտության ամբիոնի դոցենտ	
30.	Ավագյան Սուրեն Ադիբեկի (Авакьян Сурен Адибекович)	Իրավաբան, իրավագիտության դոկտոր	Մոսկվայի պետական համալսարանի Իրավաբանության ֆակուլտետի Սահմանադրական և մունիցիպալ իրավունքի ամբիոնի վարիչ, «Սահմանադրական և մունիցիպալ իրավունք» հանդեսի գլխավոր խմբագիր	avakian@law.msu.su
31.	Ավակով Պյոտր Աշոտի (Аваков Петр Ашотович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	«Ակսայի ռազմապատմական թանգարան» մշակույթի պետական մարզային հիմնարկության տնօրենի գիտական աշխատանքի գծով տեղակալ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
32.	Ավակով Սերգեյ Յուրիի (Аваков Сергей Юрьевич)	Տնտեսագետ, հեռակարգային տեղեկատվական տեխնոլոգիաների և կրթության մեջ դրանց կիրառման բնագավառի մասնագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Տագանրոգի կառավարման և տնտեսագիտության ինստիտուտի ռեկտոր	
33.	Ավանեսով Գեննադի Արտաշեսի (Аванесов Геннадий Арташесович)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի ՆԳՆ Մոսկվայի համալսարանի քրեաբանության ամբիոնի պրոֆեսոր	
34.	Ավանեսով Յուրի Մելքումի (Аванесов Юрий Мелкумович)	Մանկավարժական գիտությունների դոկտոր	Մշակույթի և արվեստի Մոսկվայի պետական համալսարան, դեկան (Մոսկվայի մարզ, ք. Խիմկի-6)	gerasomovasa@mgpu.ru
35.	Ավանեսով Սերգեյ Սերգեյի (Аванесов Сергей Сергеевич)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Տոմսկի պետական համալսարանի Փիլիսոփայության ֆակուլտետի դեկան	
36.	Ավետիսյան Արմինա Արամայիսի (Аветисян Армина Арамаисовна)	Իրավաբան	Քաղաքական տեխնոլոգիաների կենտրոնի իրավաբանական բաժանմունքի ղեկավար	avetisyan@cpt.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
37.	Ավետիսյանց Ալեքսանդր Համազասպի (Аветисьянц Александр Гамазаспович)		Միջազգային հարաբերությունների Մոսկվայի պետական ինստիտուտի (*МГИМО*) Էներգետիկայի ոլորտում ստրատեգիական հետազոտությունների և աշխարհաքաղաքականության կենտրոնի առաջատար վերլուծաբան	
38.	Արաբյան Մ.Ս. (Арабян М.С.)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Ռուսաստանի Դաշնության կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Համաշխարհային տնտեսություն և միջազգային ֆինանսական հարաբերություններ» ամբիոնի դոցենտ	
39.	Արեշև Անդրեյ Գրիգորիի (Арешев Андрей Григорьевич)	կովկասագետ	Ստրատեգիական մշակույթի հիմնադրամի գլխավոր տնօրենի տեղակալ	
40.	Արզումանով Իգոր Աշոտի (Арзуманов Игорь Ашотович)	Մշակութաբան, մշակութաբանության դոկտոր	Իրկուտսկի պետական համալսարանի Իրավաբանության ինստիտուտի պետության և իրավունքի տեսության և պատմության ամբիոնի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
41.	Արոյանց Աելիտա Հակոբի (Ароянц Аэлита Акоповна)	Լրագրող, բանասիրական գիտությունների թեկնածու		aroyanc@mail.ru aroyanc@kubstu.ru
42.	Արսենյան Արթուր Զավենի (Арсенян Артур Завенович)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի պետական հումանիտար համալսարանի համաշխարհային քաղաքականության և միջազգային հարաբերությունների ամբիոնի պրոֆեսոր, ՌԴ Անվտանգության, պաշտպանության և իրավակարգի խնդիրների ակադեմիայի ակադեմիկոս, Ռազմական գիտությունների ակադեմիայի պրոֆեսոր	arsenyan.az@mail.ru
43.	Բաբայան Անժելա Վլադիսլավի (Бабаян Анжела Владиславовна)	Մանկավարժ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր	ՌԴ նախագահին առընթեր Ժողովրդական տնտեսության և պետական ծառայության ռուսաստանյան ակադեմիայի Հարավռուսաստանյան ինստիտուտ-մասնաճյուղի Պյատիգորսկի մասնաճյուղի Մենեջմենթի և մարքեթինգի ամբիոնի, Ընդհանուր հումանիտար գիտաճյուղերի և օտար լեզուների ամբիոնի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
44.	Բաբայան Բորիս Արտաշեսի (Бабаян Борис Арташесович)		*«Intel»* ընկերության հետազոտությունների և մշակումների Մոսկվայի կենտրոնի գիտական ղեկավար	
45.	Բաբայան Եվգենյա Ալեքսեյի (Бабаян Евгения Алексеевна)		Ռուսաստանի Դաշնության կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Կորպորատիվ ֆինանսներ» ամբիոնի ասիստենտ	
46.	Բաբայան Վլադիմիր Նիկոլայի (Бабаян Владимир Николаевич)	Բանասեր, բանասիրական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Դաշնության կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Յարոսլավլի մասնաճյուղի Փիլիսոփայության, պատմության և իրավունքի ամբիոնի պրոֆեսոր	vladimirbabayan@rambler.ru
47.	Բագատուրյանց Ալեքսանդր Ալեքսանդրի (Багатурьянц Александр Александрович)	Քիմիկոս, քիմիական գիտությունների դոկտոր	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ինստիտուտի Հիերարխիկ համակարգերի համակարգչային մոդելավորման գիտակրթական կենտրոնի առաջատար գիտաշխատող	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
48.	Բադալյան Իգոր Արմենակի (Бадалян Игорь Арменакович)	Պատմաբան, ազգագրագետ	Ուրալի պետական համալսարանի Պատմության, Միջազգային հարաբերությունների, Մշակութաբանության ֆակուլտետների ավագ դասախոս	igarb@k66.ru
49.	Բալայան Ալեքսանդր Ալեքսանդրի (Балаян Александр Александрович)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի Սանկտ Պետերբուրգի մասնաճյուղի Կիրառական քաղաքագիտության ամբիոնի դոցենտ	Alexandr1138@mail.ru
50.	Բալասանյան Վլադիմիր Էդուարդի (Баласанян Владимир Эдуардович)	Ինժեներ, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու	Գլխավոր տնօրեն, «Էլեկտրոնային օֆիսային համակարգեր»	bal@eos.ru
51.	Բալույան Սվետլանա Ռազմիկի (Балуян Светлана Размиковна)	Բանասեր, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր	Տագանրոգի պետական ռադիոտեխնիկական համալսարանի Օտար լեզուների և մշակութաբանության ամբիոնի դոցենտ	
52.	Բաղդասարյան Նադեժդա Գեղամի (Багдасарьян Надежда Гегамовна)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի պետական տեխնիկական համալսարանի Սոցիոլոգիայի և մշակութաբանության ամբիոնի պրոֆեսոր	fsgn@mx.bmstu.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
53.	Բաղդասարյան Վարդան Էռնեստի (Багдасарян Вардан Эрнестович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր	Տուրիզմի և սերվիսի Ռուսաստանի պետական համալսարանի պատմության և քաղաքագիտության ամբիոնի վարիչ, Պրոբլեմային վերլուծության և պետական-կառավարչական նախագծման կենտրոնի փորձագետ, Ռուսաստանի գիտությունների ակադեմիայի գիտական խորհրդի նախագահի տեղակալ, *«Человек в повседневности: прошлое и настоящее»* - Առօրեականության պատմության ուսումնասիրման պրոբլեմային լաբորատորիայի ղեկավար, «Արմագեդոն» (*«Армагеддон»*) և Ոգեղենություն (*«Духовность»*) տարեգրքերի գիտական խմբագիր	vardanb@mail.ru
54.	Բաղրամով Էդուարդ Ալեքսանդրի (Баграмов Эдуард Александрович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	«Եվրասիա. ժողովուրդներ, մշակույթներ, կրոններ» հանդեսի գլխավոր խմբագիր, Մոսկվայի մանկավարժական համալսարանի սոցիալ-հումանիտար գիտությունների ամբիոնի պրոֆեսոր, Ռուսաստանի գիտությունների ակադեմիայի Սոցիալ-քաղաքական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրենի տեղակալ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
55.	Բոգդասարովա Տատյանա Սերգեյի (Богдасарова Татьяна Сергеевна)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների թեկնածու	«Նոր Եվրասիա» հիմնադրամի նախագծերի մենեջեր	tbogdasarova@neweurasia.ru
56.	Բուղայան Իլյա Ռուբենի (Бугаян Илья Рубенович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Ռոստովի պետական տնտեսագիտական համալսարանի Տնտեսության փիլիսոփայության ամբիոնի վարիչ, Ինֆորմատացման և կառավարման ֆակուլտետի դեկան, Ռոստովի պետական տնտեսագիտական համալսարանում Մոսկվայի պետական համալսարանին առընթեր Հասարակական գիտությունների կենտրոնի ներկայացուցչության տնօրեն	
57.	Բունաթյան Գրիգորի Զարեի (Бунатян Григорий Зареевич)		Ռոսինֆոկոմինվեստի (*«Росинфокоминвест»*) գլխավոր տնօրեն	
58.	Գալստյան Վարդան Սաղաթելի (Галстян Вартан Сагателович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Մարքեթինգ և լոգիստիկա» ամբիոնի դոցենտ	natravg@bk.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
59.	Գասպարյան Անուշ Սամվելի (Гаспарян Ануш Самвеловна)	Սոցիոլոգ, սոցիոլոգիական գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Մենեջմենթի բարձրագույն դպրոցի «Մենեջմենթը և հաղորդակցությունը նորաձևության արդյունաբերության մեջ» կենտրոնի վարիչ, պրոֆեսոր	
60.	Գասպարյան Դիանա Էդիկի (Гаспарян Диана Эдиковна)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) փիլիսոփայության ֆակուլտետի, Գոյաբանության, տրամաբանության և էպիստեմոլոգիայի բաժանմունքի ասոցիացված պրոֆեսոր, Հիմնարար հետազոտությունների կենտրոնի Փիլիսոփայական հետազոտությունների լաբորատորիայի ավագ հետազոտող (գիտաշխատող)	dgasparyan@hse.ru anaid6@yandex.ru
61.	Գյուլումյան Վլադիմիր Գրիգորիի (Гюлумян Владимир Григорьевич)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Իրավունքի ֆակուլտետի Վարչական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ	gyulumian@mail.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
62.	Գոբոզով Իվան Արշակի (Гобозов Иван Аршакович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի պետական համալսարանի փիլիսոփայության ֆակուլտետի սոցիալական փիլիսոփայության ամբիոնի պրոֆեսոր, «Փիլիսոփայություն և հասարակություն» (*«Философия и общество»*) հանդեսի գլխավոր խմբագիր	
63.	Գրիգորյան Էռնեստ Ռուբենի (Григорьян Эрнест Рубенович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Սոցիալական գիտությունների ինստիտուտի (Մոսկվա) ռեկտոր	
64.	Գրիգորյան Լուսինե Կորյունի (Григорян Лусине Корюновна)	Հոգեբան	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Փիլիսոփայության ֆակուլտետի Կազմակերպչական հոգեբանության ամբիոնի դասախոս, Սոցիոմշակութային հետազոտությունների միջազգային գիտաուսումնական լաբորատորիայի կրտսեր գիտաշխատող	lgrigoryan@hse.ru
65.	Գրիգորյան Կարինե Էռնեստի (Григорьян Каринэ Эрнестовна)	Ազգագրագետ, պատմական գիտությունների թեկնածու		karinagrig@hotmail.com

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
66.	Գրիգորյան Մարտին Հրանտի (Григорян Мартын Грантович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Լոգիստիկայի ֆակուլտետի Լոգիստիկական ենթակառուցվածքի կառավարման ամբիոնի դոցենտ	deptrans@mail.ru
67.	Գրիգորյան Սերգեյ Հուսիկի (Григорян Сергей Усикович)		Բիզնեսի և իրավունքի ինստիտուտի պրոռեկտոր	
68.	Գրիգորյան Վիկտոր Միխայիլի (Григорьян Виктор Михайлович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Մոսկվայի պետական սոցիալական համալսարանի Սոչիի մասնաճյուղի Տնտեսության և ֆինանսների ամբիոնի դասախոս	
69.	Գևորգյան Արթուր Ռուդոլֆի (Геворкян Артур Рудольфович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու	Մոսկվայի պետական համալսարանի փիլիսոփայության ֆակուլտետի գոյաբանության և ճանաչողության տեսության ամբիոնի ավագ դասախոս	
70.	Գևորգյան Արմեն Երեմի (Геворкян Армен Еремович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Ժողովուրդների բարեկամության Ռուսաստանի համալսարանի Միջազգային տնտեսական հարաբերությունների ամբիոնի ասիստենտ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
71.	Գևորգյան Ելենա Նիկոլայի (Геворкян Елена Николаевна)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Մոսկվայի քաղաքային մանկավարժական համալսարանի գիտական աշխատանքի գծով պրոռեկտոր	
72.	Գևորգյան Մարգարիտա Ալեքսանդրի (Геворкян Маргарита Александровна)		Եգոր Գայդարի հիմնադրամի գործադիր տնօրենի տեղակալ	
73.	Դաբաղյան Էմիլ Սուրենի (Дабагян Эмиль Суренович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Լատինական Ամերիկայի ինստիտուտի Քաղաքական հետազոտությունների կենտրոնի առաջատար գիտաշխատող	
74.	Դադամյան Գենադի Գրիգորիի (Дадамян Геннадий Григорьевич)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Թատերական արվեստի ռուսաստանյան ակադեմիայի Արվեստի սոցիոլոգիայի ամբիոնի վարիչ, Թատերական արվեստի ռուսաստանյան ակադեմիային կից Բեմական արվեստի գործիչների բարձրագույն դպրոցի տնօրեն, Թատերական արվեստի ռուսաստանյան ակադեմիայի Մենեջմենթի ամբիոնի պրոֆեսոր	dadamyan@mail.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
75.	Դալլաքյան Կառլեն Աշոտի (Даллакян Карлен Ашотович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր		
76.	Դանիելյան Անդրեյ Անդրեյի (Данельян Андрей Андреевич)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	Եվրասիական իրավաբանական հանդեսի գլխավոր խմբագրի տեղակալ	
77.	Դանիլով-Դանիլյան Անտոն Վիկտորի (Данилов-Данильян Виктор Иванович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Կիրառական տնտեսագիտության բաժանմունքի Պետական կառավարման և հասարակական սեկտորի տնտեսագիտության ամբիոն, «Օբորոնպրոմ» ընկերության գլխավոր վերլուծաբան, տնօրենների խորհրդի անդամ, «Արևային էներգետիկա» ՍՊԸ նախագահ, «Գործարար Ռուսաստան» հասարակական ՀԿ փորձագիտական խորհրդի նախագահ	rodex-dd@mail.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
78.	Դանիլով-Դանիլյան Վիկտոր Իվանի (Данилов-Данильян Виктор Иванович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Ջրային խնդիրների ինստիտուտի տնօրեն, Ժողովուրդների բարեկամության ռուսաստանյան համալսարանի Բնապահպանության և ջրային ռեսուրսների կառավարման ամբիոնի վարիչ, *«Инфа-М»* հրատարակչական խմբի «Հանրագիտարան» (*«Энциклопедия»*) հրատարակչության գլխավոր խմբագիր, Մոսկվայի պետական համալսարանի Բնական ռեսուրսների կառավարման ամբիոնի վարիչ	
79.	Դավթյան Միքայել Անուշավանի (Давтян Микаел Анушаванович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Աշխատանքի և սոցիալական հարաբերությունների ակադեմիայի ուսումնական և գիտական աշխատանքի գծով պրոռեկտոր, Աշխատանքի և սոցիալական հարաբերությունների ակադեմիայի Համաշխարհային տնտեսության և միջազգային ֆինանսների ֆակուլտետի դեկան	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
80.	Դավթյան Միեր Դավթի (Давтян Мгер Давидович)	Ֆիզիկոս-մաթեմատիկոս, Ֆիզմաթ գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի պետական հումանիտար համալսարանի Տնտեսագիտության, կառավարման և իրավունքի ինստիտուտի Կառավարման ֆակուլտետի Տնտեսության և կառավարման ոլորտներտում մոդելավորման ամբիոնի դոցենտ	
81.	Դարմանյան Անատոլի Պյոտրի (Дарманян Анатолий Петрович)	Ինժեներ, տեխնիկական գիտությունների դոկտոր	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Վոլգոգրադի մասնաճյուղի պրոֆեսոր	adarma@inbox.ru
82.	Դեմուրյան Հրանտ Դավթի (Демурян Грант Давидович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Արտադրության զարգացման տեխնոլոգիաների կենտրոնի (ամբիոնի) դոցենտ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
83.	Դոխոլյան Սերգեյ Վլադիմիրի (Дохолян Сергей Владимирович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի դաղստանյան գիտական կենտրոնի Սոցիալ-տնտեսական հետազոտությունների ինստիտուտի Տարածաշրջանի տնտեսության կառուցվածքային վերափոխումների բաժնի վարիչ, Դաղստանի պետական գյուղատնտեսական ակադեմիայի «Տնտեսությունը և կառավարումը ագրոարդյունաբերական համալիրում» ամբիոնի վարիչ	
84.	Ենգիբարյան Ռոբերտ Վաչագանի (Енгибарян Роберт Вачаганович)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր	Միջազգային հարաբերությունների Մոսկվայի պետական ինստիտուտի Կառավարման միջազգային ինստիտուտի տնօրեն, Կառավարչական գործունեության իրավական ապահովման ամբիոնի պրոֆեսոր, «Իրավունք և կառավարում. XXI դար» հանդեսի գլխավոր խմբագիր	igimgimo@mgimo.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
85.	Ենիկոլոպով Սերգեյ Նիկոլայի (Ениколопов Сергей Николаевич)	Հոգեբան, բժշկական գիտությունների դոկտոր	Բժշկական գիտությունների ռուսաստանյան ակադեմիայի Հոգեկան առողջության գիտական կենտրոնի Կլինիկական հոգեբանության բաժնի ղեկավար, Մոսկվայի պետական համալսարանի Հոգեբանության ֆակուլտետի նեյրո- և պսեթոհոգեբանության ամբիոնի դոցենտ	enikolopov@mail.ru
86.	Երզնկյան Բագրատ Հայկի (Ерзнкян Баграт Айкович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Տնտեսության ոլորտում համակարգային վերլուծություն» ամբիոնի պրոֆեսոր	
87.	Զանկո Տիգրան Անտոնի (Занко Тигран Антонович)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	Մոսկվայի Միջազգային հարաբերությունների պետական ինստիտուտի Կառավարման միջազգային ինստիտուտի տնօրենի տեղակալ, Պետական կառավարման և իրավունքի ամբիոնի դասախոս	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
88.	Էլբակյան Եկատերինա Սերգեյի (Элбакян Екатерина Сергеевна)	Կրոնագետ, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	«ՌելիգիոՊոլիս» (*«РелигиоПолис»*) կրոնագիտական հետազոտությունների կենտրոնի տնօրեն, Աշխատանքի և սոցիալական հարաբերությունների ակադեմիայի Սոցիոլոգիայի և սոցիալական գործընթացների կառավարման ամբիոնի պրոֆեսոր, Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Համընդհանուր պատմության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, Սոցիոլոգիայի և ազգային խնդիրների ռուսաստանյան անկախ ինստիտուտի «Կրոնը ժամանակակից հասարակությունում» հետազոտական կենտրոնի առաջատար գիտաշխատող	
89.	Էլոյան Մարինա Ռինալդի (Элоян Марина Ринальдовна)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Հարավային դաշնային համալսարանի սոցիալական աշխատանքի և հումանիտար գիտաճյուղերի ամբիոնի պրոֆեսոր	
90.	Թադևոսյան Էդուարդ Վրամի (Тадевосян Эдуард Врамович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր		

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
91.	Թոսունյան Գարեգին Աշոտի (Тосунян Гарегин Ашотович)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի բանկերի ասոցիացիայի նախագահ, Արտաքին և պաշտպանական քաղաքականության խորհրդի նախագահության անդամ, ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ժողովրդական տնտեսության ակադեմիայի Բանկային իրավունքի ամբիոնի վարիչ, Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Պետության և իրավունքի ինստիտուտի Ֆինանսական և բանկային իրավունքի կենտրոնի ղեկավար, Ռուսաստանի Դաշնության կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Իրավաբանական ֆակուլտետի գիտխորհրդի նախագահ, գիտական ղեկավար	
92.	Թորոս Արսեն Կարապետ (Торос Арсен Карапет)		Մոսկվայի պետական համալսարանի Ասիայի և Աֆրիկայի երկրների ինստիտուտի Արաբական բանասիրության ամբիոնի դոցենտ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
93.	Թորոսյան Վարդան Գրիգորիի (Торосян Вардан Григорьевич)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի էքստերն հումանիտար համալսարանի Կրասնոդարի մասնաճյուղի Փիլիսոփայության ամբիոնի պրոֆեսոր	
94.	Թորքոնյան Վլադիմիր Եվստախիի (Торконян Владимир Евстахиевич)		ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Ֆինանսական ինֆորմատիկայի ինստիտուտի Ռուսաստանում և ԱՊՀ երկրներում *SAP* որոշումների զարգացման գծով տնօրեն	
95.	Իգիթխանյան Ելենա Դավթի (Игитханян Елена Давыдовна)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Սոցիոլոգիայի ինստիտուտի Սոցիալական կառուցվածքի բաժնի առաջատար գիտաշխատող	golenko@isras.ru
96.	Իոաննեսյան Յուլի Արկադիի (Иоаннесян Юлий Аркадьевич)	Արևելագետ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արևելագիտության ինստիտուտի Սանկտ Պետերբուրգի մասնաճյուղի Միջին Արևելքի սեկտորի ավագ գիտաշխատող, Սանկտ Պետերբուրգի պետական համալսարանի արևելագիտության ֆակուլտետի դասախոս	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
97.	Իպակյան Ալեքսանդր Պավելի (Ипакян Александр Павлович)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի ՆԳՆ Կառավարման ակադեմիա	
98.	Իսրայելյան Եվգենյա Վիկտորի (Исраелян Евгения Викторовна)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի ԱՄՆ-ի և Կանադայի ինստիտուտի Կանադայի բաժնի առաջատար գիտաշխատող	
99.	Իվանյան Էդուարդ Ալեքսանդրի (Иванян Эдуард Александрович)	Պատմաբան-միջազգայնագետ, պատմական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի ԱՄՆ-ի և Կանադայի ինստիտուտի բաժնի վարիչ, «ԱՄՆ և Կանադա. Տնտեսություն, քաղաքականություն, մշակույթ» հանդեսի գլխավոր խմբագիր	
100.	Իրիցյան Գուրգեն Էդմոնդի (Ирицян Гурген Эдмондович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Նովոռոսիյսկի մասնաճյուղի Փիլիսոփայության, պատմության և իրավունքի ամբիոնի վարիչ	girits@yandex.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
101.	Լալաև Գրիգորի Հրանտի (Лалаев Григорий Грантович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Հարկեր և հարկում» (*«Налоги и налогообложение»*) ամբիոնի դոցենտ	
102.	Խաչանյան Վալերի Քրիստափորի (Хаханян Валерий Христофорович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Հաղորդակցության ուղիների Մոսկվայի պետական համալսարանի դոցենտ	valkhakhanian@mtu-net.ru valkhakhanian@gmail.com
103.	Խաչատրյան Աղասի Ավանեսի (Хачатрян Агаси Аванесович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Վոլգոգրադի պետական համալսարանի Տեսական փիլիսոփայության ամբիոնի վարիչ	
104.	Խաչատրյան Նինա Ալեքսանդրի (Хачатурян Нина Александровна)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետի Միջին դարերի պատմության ամբիոնի աշխատակից	medieval@hist.msu.ru
105.	Խաչատուրով Սերգեյ Վալերիի (Хачатуров Сергей Валерьевич)	Արվեստաբան, արվեստաբանության թեկնածու	ՌԴ Մշակույթի նախարարության Արվեստաբանության համառուսաստանյան գիտահետազոտական ինստիտուտի գիտաշխատող, «Վրեմյա նովոստեյ» (*«Время новостей»*) թերթի մշակույթի բաժնի տեսաբան	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
106.	Խաչատուրովա Միլանա Ռադիոնովնա (Хачатурова Милана Радионовна)	Հոգեբան, հոգեբանական գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Հոգեբանության ֆակուլտետի Ընդհանուր և փորձարարական հոգեբանության ամբիոնի դասախոս	mhachaturova@hse.ru
107.	Խաչատուրովա Սեդա Սեյրանի (Хачатурова Седа Сейрановна)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Ռուսաստանի պետական հումանիտար համալսարանի Տեղեկատվական գիտությունների և անվտանգության տեխնոլոգիաների ինստիտուտի Ինֆորմատիկայի ֆակուլտետի Ընդհանուր ինֆորմատիկայի ամբիոնի դոցենտ	
108.	Խաչիկյան Ելենա Իվանի (Хачикян Елена Ивановна)	Բանասեր, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Կալուգայի մասնաճյուղի Փիլիսոփայության և սոցիոլոգիայի ամբիոնի պրոֆեսոր	
109.	Ծատուրյան Էդուարդ Հովհաննեսի (Цатурян Эдуард Ованесович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Մոսկվայի պետական բաց համալսարանի ռեկտոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
110.	Ծերունյան Վլադիմիր Արմենակի (Церунян Владимир Арменакович)	Մանկավարժական գիտությունների թեկնածու	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Քրեական իրավունքի և դատավարության» ամբիոնի դոցենտ	artserounian@mail.ru
111.	Կալուգյան Կարինե Խաչերեսի (Калугян Каринэ Хачересовна)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Ժողովրդական տնտեսության Ռոստովի ինստիտուտի Տնտեսական ինֆորմատիկայի և կառավարման ավտոմատացման ամբիոնի դոցենտ	kalugyan@yandex.ru
112.	Կաղիյան Սիմոն Գարեգինի (Кагиян Симон Гарегинович)	Փիլիսոփա, լրագրող, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	«Նոեվ Կովչեգ» (*«Ноев Ковчег»*) թերթի քաղաքական տեսաբան	
113.	Կանսուզյան Լյալյա Վարդանի (Кансузян Ляля Вартановна)	Սոցիոլոգ, սոցիոլոգիական գիտությունների թեկնածու	Մոսկվայի պետական տեխնիկական համալսարանի «Սոցիոլոգիա և մշակութաբանություն» ամբիոնի դոցենտ և Սոցիալական և հումանիտար գիտությունների ֆակուլտետի դեկանի՝ երկրորդ բարձրագույն կրթության գծով տեղակալ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
114.	Կարաբեկյան Դանիել Սամվելի (Карабекян Даниел Самвелович)	Տնտեսագետ, գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Տեսական տնտեսագիտության դեպարտամենտի Միկրոտնտեսական վերլուծության ամբիոնի դասախոս, Որոշումների վերլուծության և ընտրության միջազգային գիտատուսումնական լաբորատորիայի կրտսեր գիտաշխատող	danyakar@gmail.com
115.	Կարագյոզյան Կարեն Կարոյի (Карагезьян Карен Кароевич)	Բանասեր (գերմաներենի մասնագետ), միջազգայնագետ, լրագրող	Սոցիալ-տնտեսական և քաղաքագիտական հետազոտությունների միջազգային հիմնադրամի (Գորբաչովի հիմնադրամ) Միջազգային կապերի և մամուլի հետ շփումների բաժնի ղեկավարի տեղակալ	kkk@gorby.ru
116.	Կարապետյան Ռուբեն Վարդանի (Карапетян Рубен Вартанович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Սանկտ Պետերբուրգի պետական համալսարանի Սոցիոլոգիայի ֆակուլտետի Տնտեսական սոցիոլոգիայի ամբիոնի դոցենտ	
117.	Կարապետյանց Արտեմի Միխայիլի (Карапетьянц Артемий Михайлович)	Արևելագետ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի պետական համալսարանի Ասիայի և Աֆրիկայի երկրների ինստիտուտի Չինական բանասիրության ամբիոնի վարիչ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
118.	Կարապետով Արտյոմ Գեորգիի (Карапетов Артем Георгиевич)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	Ներդրումային ոլորտի ղեկավար աշխատողների և մասնագետների մասնագիտական վերապատրաստման և որակավորման բարձրացման պետական ակադեմիայի ամբիոնի վարիչ, Ժամանակակից կրթության ինստիտուտի ղեկավար *«Մ-ЛОГОС»* իրավաբանական ինստիտուտի ղեկավար	info@m-logos.ru
119.	Կևորկովա Ժաննա Առաքելի (Кеворкова Жанна Аракеловна)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Հաշվառում և աուդիտ» ֆակուլտետի «Աուդիտ և վերահսկողություն» ամբիոնի պրոֆեսոր, Տնտեսագիտական փորձաքննության և աուդիտի ամբիոնի վարիչ	
120.	Կուզնեցովա Կարինե Վալերիի (Кузнецова Каринэ Валерьевна)	Էլեկտրատեխնիկ	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Տեսական տնտեսագիտության դեպարտամենտի Միկրոտնտեսական վերլուծության ամբիոնի ավագ դասախոս, Ուսումնամեթոդական կաբինետի վարիչ	karina_kuznecova@mail.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
121.	Հակոբյան Վիկտոր Զավենի (Акопян Виктор Завенович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	Պյատիգորսկի պետական լեզվաբանական համալսարանի, Մինեռալնիե վոդի քաղաքում Հաղորդակցության ուղիների Ռուսաստանի պետական համալսարանի մասնաճյուղի դոցենտ	zaven2005@ yandex.ru
122.	Հայրապետովա Նատալյա Արտավազդի (Айрапетова Наталья Артаваздовна)	Լրագրող	Գաղափարախոսության և տեղեկատվական քաղաքականության շարժման խորհրդի նախագահի տեղակալ	
123.	Հայրապետովա Վարսենիկ Վլադիմիրի (Айрапетова Варсеник Владимировна)	Մանկավարժական գիտությունների թեկնածու	Պյատիգորսկի պետական լեզվաբանական համալսարանի խմբագրական-հրատարակչական բաժնի պետ, դոցենտ	
124.	Հարությունյան Գայանե Վոլոդյայի (Арутюнян Гаяне Володьевна)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	Մոսկվայի Միջազգային հարաբերությունների պետական ինստիտուտի (*МГИМО*) վարչական և ֆինանսական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ	
125.	Հարությունյան Յուրի Վարդանի (Арутюнян Юрий Вартанович)	Սոցիոլոգ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Էթնոլոգիայի և մարդաբանության ինստիտուտի աշխատակից	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
126.	Հարությունյան Ռաֆայել Վառնազի (Арутюнян Рафаэль Варназович)	Ֆիզիկոս, ֆիզմաթ գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Ատոմային էներգետիկայի անվտանգ զարգացման ինստիտուտի տեխնիկական ճգնաժամային կենտրոնի ղեկավար, «Ռոսէներգատոմ» կոնցեռնի ճգնաժամային կենտրոնի փորձագիտական աջակցության ղեկավար, Ռուսաստանի Ատոմային էներգետիկայի նախարարության Իրավիճակային-ճգնաժամային կենտրոնի ղեկավար, Ռուսաստանի Արտակարգ իրավիճակների նախարարության ճգնաժամային իրավիճակների կառավարման կենտրոնի ղեկավար	arut@ibrae.ac.ru
127.	Հարությունով Սերգեյ Ալեքսանդրի (Арутюнов Сергей Александрович)	Ազգագրագետ, պատմական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Էթնոլոգիայի և մարդաբանության ինստիտուտի Կովկասի ժողովուրդների բաժնի վարիչ	gusaba@iea.ras.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
128.	Հովհաննիսյան Արմեն Գառնիկի (Оганесян Армен Гарникович)	Լրագրող	«Միջազգային կյանք» (*«Международная жизнь»*) հանդեսի գլխավոր խմբագիր, Արտաքին և պաշտպանական քաղաքականության խորհրդի անդամ, ՌԴ արտաքին գործերի նախարարի խորհրդական	oganessian@interaffairs.ru
129.	Հովհաննիսյան Յուլի Ստեփանի (Оганисьян Юлий Степанович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Սոցիոլոգիայի ինստիտուտի Քաղաքագիտության և քաղաքական սոցիոլոգիայի կենտրոնի գլխավոր գիտաշխատող	politsocio@mail.ru
130.	Հովհաննիսյան Տիգրան Կամոյի (Оганесян Тигран Камоевич)	Տնտեսագետ	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Նորարարությունների մենեջմենթի ինստիտուտի Տարածաշրջանային նորարարական զարգացման սեկտորի ավագ գիտաշխատող	oganesyan@hse.ru
131.	Հովսեփյան Ժաննա Իոսիֆի (Овсепян Жанна Иосифовна)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր	Ռոստովի պետական համալսարանի Իրավաբանության ֆակուլտետի Պետական (սահմանադրական) իրավունքի ամբիոնի վարիչ	ovsepyan-g-i@yandex.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
132.	Ղալամքարյան Ռուբեն Հմայակի (Каламкарян Рубен Амаякович)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր	Ժողովուրդների բարեկամության ռուսաստանյան համալսարանի Միջազգային իրավունքի ամբիոնի պրոֆեսոր, Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Պետության և իրավունքի ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, ՌԴ ՆԳՆ Մոսկվայի համալսարանի Միջազգային իրավունքի ամբիոնի պրոֆեսոր	
133.	Ղազարյան Պավել Լևոնի (Казарян Павел Левонович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր	Սախայի (Յակուտիա) Հանրապետության Գիտությունների ակադեմիայի Հումանիտար հետազոտությունների ինստիտուտի գլխավոր գիտաշխատող	
134.	Ղազարյան Վարվառա Արամի (Газарян Варвара Арамовна)		ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Հավանականությունների տեսություն և մաթեմատիկական վիճակագրություն» ամբիոնի ավագ դասախոս	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
135.	Ղազարյանց Կարինա Էդուարդի (Карина Эдуардовна Казарьянц)	Մանկավարժական գիտությունների թեկնածու	Պյատիգորսկի պետական լեզվաբանական համալսարանի (*ՊԳԼՍ*) Մանկավարժության ամբիոն, «XXI դարի մանկավարժ» գիտակրթական նորարարական լաբորատորիայի (*НОИЛ «Педагог XXI века»*) ղեկավար	
136.	Ղազարով Ռուսլան Արամի (Газаров Руслан Арамович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Կրթության և գիտության ոլորտում ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաների հյուսիսկովկասյան ակադեմիայի նախագահ, Ռուսաստանի նոր համալսարանի Պյատիգորսկի մասնաճյուղի տնօրեն	
137.	Ղազարով Սարգիս Սուրենի (Казаров Саркис Суренович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր	Հարավային դաշնային համալսարանի Մանկավարժական ինստիտուտի Համընդհանուր պատմության ամբիոնի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
138.	Ղալումով Էրաստ Ալեքսանդրի (Галумов Эраст Александрович)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների թեկնածու	«ՌԴ նախագահի գործերի կառավարչության «Իզվեստիյա» (*«Известия»*) հրատարակչություն» դաշնային պետական ունիտար ձեռնարկության գլխավոր տնօրեն, ՌԴ ԱԳՆ Դիվանագիտական ակադեմիայի պրոֆեսոր	izd.izv@ru.net
139.	Ղուկասյան Գուրգեն Լևոնի (Гукасян Гурген Левонович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Ժողովուրդների բարեկամության ռուսաստանյան համալսարանի Պետական և մունիցիպալ կառավարման ամբիոնի դոցենտ	
140.	Մանասյան Տիգրան (Манасян Тигран)	Պատմաբան, հայագետ, հրապարակախոս	Հարավային Կովկասի երկրների մասնագետ (Մոսկվայի պետական համալսարան, Ռուսաստանի պետական հումանիտար համալսարան), Մոսկվա	
141.	Մանուկյան Արտակ Ռոստոմի (Манукян Артак Ростомович)	Իրավաբան, Մոսկվայի Միջազգային հարաբերությունների պետական ինստիտուտի Կառավարման միջազգային ինստիտուտի ասպիրանտ	Մոսկվայի Միջազգային հարաբերությունների պետական ինստիտուտի Պետական կառավարման և իրավունքի ամբիոն	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
142.	Մարանջյան Կարինե Հենրիխի (Маранджян Каринэ Генриховна)	Արևելագետ, պատմական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արևելագիտության ինստիտուտի Սանկտ Պետերբուրգի մասնաճյուղի Հեռավոր Արևելքի սեկտորի ավագ գիտաշխատող, Արևելյան ինստիտուտի (Սանկտ Պետերբուրգ) և Մշակույթի և արվեստների Սանկտ Պետերբուրգի պետական համալսարանի դասախոս	
143.	Մարգարյան Վարվառա Ռաֆայելի (Маркарян Варвара Рафаеловна)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Կրասնոդարի մասնաճյուղի Տնտեսության տեսության ամբիոնի դոցենտ	markarianvr@gmail.com
144.	Մարկոսյան Այդա Սուրենի (Маркосян Аида Суреновна)	Լեզվաբան, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի քաղաքային մանկավարժական համալսարանի Ռոմանա-գերմանական ֆակուլտետի Ֆրանսերենի և լինգվոդիդակտիկայի ամբիոնի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
145.	Մարտիրոսյան Էմիլ Գեորգիի (Мартиросян Эмиль Георгиевич)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	ՌԴ նախագահին առընթեր Ժողովրդական տնտեսության և պետական ծառայության ռուսաստանյան ակադեմիայի Բիզնեսի և գործարար կառավարման ինստիտուտի Բիզնեսի և կառավարման ռազմավարության ամբիոնի դոցենտ	
146.	Մելիտոնյան Օլգա Արկադիի (Мелитонян Ольга Аркадьевна)	Կառավարման մասնագետ, գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Մենեջմենթի ֆակուլտետի Մարդկային ռեսուրսների կառավարման ամբիոնի ավագ դասախոս	omelitonyan@hse.ru
147.	Մելիք-Հայկազյան Իրինա Վիգենի (Мелик-Гайказян Ирина Вигеновна)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Տոմսկի պետական մանկավարժական համալսարանի Կրթության տեսության ինստիտուտի տնօրեն, Գիտության պատմության և փիլիսոփայության ամբիոնի վարիչ, Սիբիրի պետական բժշկական համալսարանի (Տոմսկ) Փիլիսոփայության ամբիոնի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
148.	Մելիք-Փաշան Ալեքսանդր Ալեքսանդրի (Мелик-Пашаев Александр Александрович)	Հոգեբան, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր	Կրթության ռուսաստանյան ակադեմիայի Հոգեբանության ինստիտուտի Գեղարվեստական զարգացման հոգեբանական խնդիրների լաբորատորիայի վարիչ	
149.	Մելիքյան Ալիսա Վալերիի (Меликян Алиса Валерьевна)	Կառավարման մասնագետ, մագիստրոս	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Վիճակագրական հետազոտությունների և գիտելիքների տնտեսության ինստիտուտի Ստրատեգիական կանխատեսման բաժնի գիտաշխատող	amelikyan@hse.ru
150.	Մելքումյան Ելենա Սուրենի (Мелкумян Елена Суреновна)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի պետական հումանիտար համալսարանի Պատմաարխիվային ինստիտուտի պատմության, քաղաքագիտության և իրավունքի ֆակուլտետի Ժամանակակից Արևելքի ամբիոնի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
151.	Մեծատունյան Միխայիլ Վլադիմիրի (Мецатунян Михаил Владимирович)	Ինժեներ, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի պետական հումանիտար համալսարանի Տեղեկատվական գիտությունների և տեղեկատվական անվտանգության ինստիտուտի Տեղեկատվության պաշտպանության ֆակուլտետի Տեղեկատվության պաշտպանության մեթոդաբանության ամբիոնի վարիչ	
152.	Մեսրոպյան Վլադիմիր Ռուդոլֆի (Месропян Владимир Рудольфович)	Ինժեներ	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Կանխատեսման կենտրոնի (*Форсайт-центр*) գիտատեխնիկական կանխատեսման բաժնի ստաժոր-հետազոտող	
153.	Միկիտյանց Կիրիլ Սերգեյի (Микитьянц Кирилл Сергеевич)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Սանկտ Պետերբուրգի մասնաճյուղի Մենեջմենթի ֆակուլտետի Մենեջմենթի ամբիոնի պրոֆեսոր	mks@hse.spb.ru mikityanc@rambler.ru mikityants@rambler.ru
154.	Միկիրտումով Իվան Բորիսի (Микиртумов Иван Борисович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Սանկտ Պետերբուրգի պետական համալսարանի Փիլիսոփայության ֆակուլտետի Տրամաբանության ամբիոնի վարիչ	logic@philosophy.pu.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
155.	Միհրանյան Անդրանիկ Մովսեսի (Мигранян Андраник Мовсесович)	Պատմաբան-միջազգայնագետ, պատմական գիտությունների թեկնածու	Արտաքին և պաշտպանական քաղաքականության խորհրդի անդամ, Ժողովրդավարության և համագործակցության ինստիտուտ» հիմնադրամի Նյու Յորքի ներկայացուցչության ղեկավար, Տնտեսական և սոցիալական բարեփոխումների միջազգային հիմնադրամի («Բարեփոխում» հիմնադրամ) փոխնախագահ	info@oprf.ru
156.	Մինասյան Գոհար Միքայելի (Минасян Гоар Микаеловна)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Ձեռնարկատիրական իրավունք, քաղաքացիական և հաշտարար (*арбитражный*) դատավարություն» ամբիոնի դոցենտ	
157.	Մինասյան Լարիսա Արտավազդի (Минасян Лариса Артаваздовна)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Ռոստովի պետական շինարարական համալսարանի պրոֆեսոր, Տնտեսության և սերվիսի Հարավռուսաստանյան պետական համալսարանի Ռոստովի ինստիտուտի գիտական աշխատանքի գծով պրոռեկտոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
158.	Մինասյան Օլգա Նիկոլայի (Минасян Ольга Николаевна)	Իրավաբան	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Սահմանադրական և մունիցիպալ իրավունք» ամբիոնի ավագ դասախոս	Onminasyan@mail.ru
159.	Միսակյան Մանուկ Ներսեսի (Мисакян Манук Нерсесович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Հասարակական սեկտորի տնտեսության հետազոտողների ասոցիացիայի անդամ, Սանկտ Պետերբուրգի պետական համալսարանի Տնտեսագիտության ֆակուլտետի Համաշխարհային տնտեսության ամբիոնի ավագ դասախոս	manuk76@mail.ru
160.	Միրզայան Գևորգ Վալերիի (Мирзаян Геворг Валерьевич)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	«Էքսպերտ» (*«Эксперт»*) համազգային գործարար հանդեսի Համաշխարհային քաղաքականության բաժնի թղթակից	gevorgval@expert.ru gevorgval@gmail.com
161.	Միրզոյան Սուրեն Գարեգինի (Мирзоян Сурен Гарегинович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	Բնագիտության ռուսաստանյան ակադեմիայի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
162.	Միսիթարյան Վլադիմիր Սերգեյի (Мхитарян Владимир Сергеевич)	Տնտեսագետ, գիտությունների դոկտոր	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Վիճակագրության և տվյալների բազայի դեպարտամենտի Վիճակագրական մեթոդների ամբիոնի վարիչ, պրոֆեսոր, Վիճակագրության, տվյալների վերլուծության և ժողովրդագրության բաժանմունքի վարիչ	vmkhitarian@hse.ru
163.	Մկրտչյան Գագիկ Մկրտչի (Мкртчян Гагик Мкртичевич)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Նովոսիբիրսկի պետական համալսարանի տնտեսագիտության ֆակուլտետի Տնտեսության և պլանավորման մեջ մաթեմատիկական մեթոդների կիրառման ամբիոնի վարիչ	
164.	Մկրտչյան Թամարա Ռուբենի (Мкртчян Тамара Рубеновна)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի Սանկտ Պետերբուրգի մասնաճյուղի մենեջմենթի ֆակուլտետի մենեջմենթի ամբիոնի դոցենտ	mkrtchyan75@mail.ru
165.	Մկրտչյան Գերասիմ Ամիրի (Мкртычян Герасим Амирович)	Հոգեբան, գիտությունների դոկտոր	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի Նիժնի Նովգորոդի մասնաճյուղի Մենեջմենթի ֆակուլտետի Կազմակերպչական հոգեբանության ամբիոնի վարիչ, պրոֆեսոր	gmkrtychyan@hse.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
166.	Մկրտչյան Նիկիտա Վլադիմիրի (Мкртчян Никита Владимирович)	Աշխարհագրագետ, աշխարհագրական գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Կիրառական տնտեսագիտության դեպարտամենտի Տարածաշրջանային տնտեսության և տնտեսական աշխարհագրության ամբիոնի դոցենտ, Ժողովրդագրության ինստիտուտի Ժողովրդագրական հետազոտությունների կենտրոնի առաջատար գիտաշխատող, «Դեմոսկոպ Ուիքլի» (*«Демоскоп Weekly»*) էլեկտրոնային շաբաթաթերթի գլխավոր խմբագրի տեղակալ	nmkrtchyan@hse.ru region-econ@hse.ru Mkrtchan2002@ rambler.ru
167.	Մնացականյան Մկրտիչ Հովհաննեսի (Мнацаканян Мкртич Оганесович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի Միջազգային հարաբերությունների պետական ինստիտուտի սոցիոլոգիայի ամբիոնի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
168.	Մնդոյանց Սերգեյ Աշոտի (Мндоянц Сергей Ашотович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու	Արտաքին և պաշտպանական քաղաքականության խորհրդի նախագահության անդամ, *«ЛМ-Инвест* տնտեսական ինստիտուտների զարգացմանն աջակցության գործակալություն» ՍՊԸ նախագահ, «Սիստեմա» բաժնետիրական ֆինանսական ընկերության գործադիր փոխնախագահ, Պետական իշխանության մարմինների հետ փոխհարաբերությունների և միջազգային կապերի համալիրի ղեկավար, Ռուսաստանի հասարակական-քաղաքական կենտրոնի վարչության անդամ	
169.	Մոմջյան Կարեն Խաչիկի (Момджян Карен Хачикович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի պետական համալսարանի Փիլիսոփայության ֆակուլտետի Սոցիալական փիլիսոփայության ամբիոնի վարիչ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
170.	Մովսիսյան Անուշ Արթուրի (Мовсисян Ануш Артуровна)	Քաղաքագետ	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Քաղաքական հետազոտությունների լաբորատորիայի գիտաշխատող, Հասարակայնության հետ կապերի տնօրինության գովազդի բաժնի մասնագետ, հասարակայնության հետ կապերի մասնագետ	amovsisyan@hse.ru
171.	Մուրադյան Ալինա Ռոբերտի (Мурадян Алина Робертовна)		Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Պետական և մունիցիպալ կառավարման ինստիտուտի մենեջեր	armyradyan@hse.ru
172.	Յանուկյան Տատյանա Գրիգորիի (Янукян Татьяна Григорьевна)		Պյատիգորսկի պետական լեզվաբանական համալսարանի Գերմանական լեզուների, միջազգային մարքեթինգի և ինովատիկայի ինստիտուտի տնօրեն, Գերմանական մշակույթի միջազգային միության (Մոսկվա) կողմից նախաձեռնված ռուսաստանյան գերմանացիների էթնոմշակութային կրթության նախագծի ղեկավար, Գերմաներենի և Գերմանիայի մշակույթի տարածաշրջանային կենտրոնի ղեկավար	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
173.	Նազարեթյան Հակոբ Պողոսի (Назаретян Акоп Погосович)	Հոգեբան-փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	«Հասարակական գիտություններ և արդիականություն» հանդեսի (Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի նախագահություն) գլխավոր խմբագրի տեղակալ, Մոսկվայի պետական համալսարանի Հոգեբանության ֆակուլտետի Աշխատանքի հոգեբանության և ինժեներային հոգեբանության ամբիոնի պրոֆեսոր, Մոսկվայի պետական լեզվաբանական համալսարանի պրոֆեսոր, ՌԴ նախագահին առընթեր Ժողովրդական տնտեսության և պետական ծառայության ռուսաստանյան ակադեմիայի պրոֆեսոր, Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արևելագիտության ինստիտուտի (Մոսկվա) գլխավոր գիտաշխատող	anazaret@mtu-net.ru
174.	Նահապետյանց Նեստեր Հակոբի (Нагапетьянц Нестер Акопович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Մարքեթինգի և լոգիստիկայի ամբիոնի պրոֆեսոր	n.nagapetyance@mail.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
175.	Ներսեսյան Լևոն Վազգենի (Нерсесян Левон Вазгенович)	Արվեստաբան, արվեստաբանության թեկնածու	Պետական Տրետյակովյան ցուցասրահի հին ռուսական արվեստի բաժնի ավագ գիտաշխատող, «Հյուսիսային ուխտագնաց» (*«Северный паломник»*) հրատարակչության գլխավոր խմբագիր	
176.	Նիկողոսյան Մարիամ Նիկոլայի (Никогосян Мариам Николаевна)	Պատմաբան	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Պատմության ֆակուլտետի Քաղաքական պատմության ամբիոն	
177.	Նոր-Արևյան Օկսանա Ավետիքի (Нор-Аревян Оксана Аведиковна)	Սոցիոլոգ, սոցիոլոգիական գիտությունների թեկնածու	Ռոստովի պետական համալսարանի Սոցիոլոգիայի և քաղաքագիտության ֆակուլտետի Սոցիալական տեխնոլոգիաների ամբիոնի դասախոս	noroks@yandex.ru
178.	Շահբազյան Երվանդ Միշայի (Шахбазян Ерванд Мишаевич)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Բանկային տեխնոլոգիաների ամբիոնի Վոլգոգրադի մասնաճյուղի դոցենտ	Tereza-xx@mail.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
179.	Շահգիլդյան Վահան Վահանի (Шахгильдян Ваган Ваганович)		Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի թղթակից անդամ, Կապի և ինֆորմատիկայի Մոսկվայի տեխնիկական համալսարանի հոգաբարձուների խորհրդի նախագահ	
180.	Շահումյան Տատյանա Լևի (Шаумян Татьяна Львовна)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արևելագիտության ինստիտուտի Հնդկական հետազոտությունների կենտրոնի ղեկավար	
181.	Շիրինյանց Ալեքսանդր Անդրեյի (Ширинянц Александр Андреевич)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի պետական համալսարանի Փիլիսոփայության ֆակուլտետի սոցիալ-քաղաքական ուսմունքների պատմության ամբիոնի պրոֆեսոր, «Ռուսական սոցիալ-քաղաքական միտքը» համալսարանական շարքի խմբագրական կոլեգիայի նախագահ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
182.	Շմիս Տիգրան Համլետի (Шмис Тигран Гамлетович)	Կրթության բնագավառում միջազգային համագործակցության, կրթական քաղաքականության մասնագետ, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու	Համաշխարհային բանկի Մոսկվայի ներկայացուցչության կրթության ոլորտի մասնագետ	
183.	Շուշանյան Նատալյա Ռադիկի (Шушанян Наталия Радиковна)	Սոցիոլոգ, գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Սոցիոլոգիայի ֆակուլտետի Ընդհանուր սոցիոլոգիայի ամբիոնի դոցենտ	shoosha@ngs.ru
184.	Ոսկանյան Սարգիս Սուրենի (Восканян Саркис Суренович)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր	ՌԴ նախագահին առընթեր Ժողովրդական տնտեսության և պետական ծառայության ռուսաստանյան ակադեմիայի Վոլգոգրադի մասնաճյուղի Պետական և մունիցիպալ կառավարման ֆակուլտետի դոցենտ	
185.	Չոլախյան Վաչագան Ալբերտի (Чолахян Вачаган Альбертович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր	Սարատովի պետական համալսարանի Ռուսաստանյան քաղաքակրթության և պատմության դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոնի վարիչ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
186.	Չուբարյան Ալեքսանդր Օհանի (Чубарьян Александр Оганович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Համընդհանուր պատմության ինստիտուտի տնօրեն, Ռուսաստանի պետական հումանիտար համալսարանի Արտասահմանյան պատմության կենտրոնի վարիչ, Հումանիտար գիտությունների պետական ակադեմիական համալսարանի նախագահ, Հումանիտար կրթության ռուսաստանյան կենտրոնի տնօրեն	worldhis@ignl.msk.su
187.	Պախալյան Վիկտոր Էդուարդի (Пахальян Виктор Эдуардович)	Հոգեբան, հոգեբանական գիտությունների թեկնածու	Բաց կրթության Մոսկվայի ինստիտուտի կիրառական հոգեբանության ամբիոնի պրոֆեսոր	vicp2003@rambler.ru
188.	Պետրոսյան Վալերի Սամսոնի (Петросян Валерий Самсонович)	Քիմիկոս, քիմիական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի բնապահպանական քաղաքականության կենտրոնի անդամ, Մոսկվայի պետական համալսարանին առընթեր Բաց էկոլոգիական համալսարանի ռեկտոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
189.	Պետրոսյանց Դանիել Վիկտորի (Петросянц Даниэл Викторович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Կիրառական քաղաքագիտության ամբիոնի դոցենտ, Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Շուկայի խնդիրների ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող	
190.	Ջավրշյան Նանա Ռազմիկի (Джавршян Нана Размиковна)	Բանասեր, բանասիրական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի պետական հումանիտար համալսարանի Տնտեսագիտության, կառավարման և իրավունքի ինստիտուտի, Կառավարման ֆակուլտետի Մարքեթինգի և գովազդի ամբիոնի ավագ դասախոս	
191.	Ջհանգիրյան Վլադիմիր Գուրգենի (Джангирян Владимир Гургенович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	Ժողովուրդների բարեկամության ռուսաստանյան համալսարանի Միջազգային հարաբերությունների տեսության և պատմության ամբիոնի վարիչ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
192.	Ռայլյան Ալեքսեյ Իվանի (Райлян Алексей Иванович)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Բարձրագույն իրավաբանական դպրոցի դոցենտ, «Ձեռնարկատիրական իրավունք, քաղաքացիական և հաշտարար դատավարություն» ամբիոնի դոցենտ	
193.	Սահակյան Ռուբեն Արմենակի (Саакян Рубен Арменакович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Հարկերի և իրավունքի հեռակա ֆակուլտետի «Հարկեր և հարկում» ամբիոնի պրոֆեսոր, Ռուսաստանի Ֆինանսների նախարարության Հարկային և մաքսասակագնային քաղաքականության դեպարտամենտի փոխտնօրեն	
194.	Սահակյան Տատյանա Վասիլիի (Саакян Татьяна Васильевна)	Տնտեսագետ	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Պետական և մունիցիպալ կառավարման ֆակուլտետի Պետական հատվածի ֆինանսական մենեջմենթի ամբիոնի ավագ դասախոս	PO268_st@minfin.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
195.	Սահատյան Գեորգի Ռուբենի (Саатчян Георгий Рубенович)		«Վիրտուալ տեխնոլոգիաները կրթության մեջ» ՍՊԸ գլխավոր տնօրենի կրթական տեխնոլոգիաների գծով տեղակալ	
196.	Սահիրյան Իգոր Հապեթի (Сагирян Игорь Апетович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Արտաքին և պաշտպանական քաղաքականության խորհրդի անդամ	
197.	Սաղոմոնյան Ալեքսանդր Արթուրի (Сагомонян Александр Артурович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի պետական լեզվաբանական համալսարանի Քաղաքագիտության բաժանմունքի և Միջազգային հարաբերությունների տեսության և պատմության ամբիոնի վարիչ	
198.	Սայադով Սերգեյ Միխայիլի (Саядов Сергей Михайлович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	«Հայազգ» համահայկական մշակութային-լուսավորչական հիմնադրամի նախագահ	ssayadov@ hayazg.info
199.	Սանթուրյան Սուրեն Սեմյոնի (Сантурян Сурен Семенович)		Ռուսաստանի ԱԳՆ-ին կից Դիվանագիտական կորպուսի սպասարկման վարչության պետի գլխավոր խորհրդական	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
200.	Սարգսյան Արայիկ (Саркисян Араик)		Աշխարհաքաղաքական խնդիրների ռուսաստանյան ակադեմիայի նախագահության անդամ, նախագահի տեղակալ	
201.	Սարգսյան Դանիիլ Ռաֆայելի (Саркисян Даниил Рафаэлович)	Մաթեմատիկոս, ֆիզմաթ գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի Դաշնության կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի կիրառական մաթեմատիկայի ամբիոնի դոցենտ	dsarkisyan@fa.ru
202.	Սարգսյան Հովիկ Արմիկի (Саркисян Овик Армикович)	Ինժեներ, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու	Ժողովուրդների բարեկամության ռուսաստանյան համալսարանի Համաշխարհային տնտեսության և բիզնեսի ինստիտուտի Գովազդի ամբիոնի դոցենտ	
203.	Սարգսյան Ռաֆայել Արտաշեսի (Саркисян Рафаэль Арташесович)	Մաթեմատիկոս, ֆիզմաթ գիտությունների դոկտոր	ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Կիրառական մաթեմատիկայի ամբիոնի պրոֆեսոր	rafael.sarkisyan@mail.ru
204.	Սարգսյան Վալերի Արամի (Саркисян Валерий Арамович)	Երկրաբան, գիտությունների դոկտոր	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Գնագոյացման և բնական մենաշնորհների կարգավորման խնդիրների ինստիտուտի Ջերմաէներգետիկ համալիրի բաժնի վարիչ	vsarkisyan@hse.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
205.	Սարդարյան Աննա Ռոմանի (Сардарян Анна Романовна)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Ժողովուրդների բարեկամության ռուսաստանյան համալսարանի Մենեջմենթի ամբիոնի ավագ դասախոս	
206.	Սարկիսով Ավետիք Սերգեյի (Саркисов Аведик Сергеевич)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Նավթի և գազի ռուսաստանյան պետական համալսարանի Ֆինանսական մենեջմենթի ամբիոնի պրոֆեսոր	
207.	Սարկիսով Սերգեյ Վասիլիի (Саркисов Сергей Васильевич)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Մոսկվայի Միջազգային հարաբերությունների պետական ինստիտուտի Միջազգային տնտեսական հարաբերությունների և արտաքին տնտեսական կապերի ամբիոնի պրոֆեսոր	
208.	Սաֆարյան Արմեն Վանոյի (Сафарян Армен Ваноевич)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների թեկնածու	Մոսկվայի Միջազգային հարաբերությունների պետական ինստիտուտի (МГИМО) Էներգետիկայի ոլորտում ստրատեգիական հետազոտությունների և աշխարհաքաղաքականության կենտրոնի գործադիր տնօրեն	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
209.	Սաֆարովա Գայանե Լևոնի (Сафарова Гаянэ Левоновна)	Կենսաբան, գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի Սանկտ Պետերբուրգի մասնաճյուղի Տնտեսագիտության ֆակուլտետի Տնտեսագիտական տեսության ամբիոնի պրոֆեսոր, Հասարակական սեկտորի տնտեսության հետազոտողների ասոցիացիայի անդամ, Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Սանկտ Պետերբուրգի տնտեսա-մաթեմատիկական ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող	safarova@emi.nw.ru
210.	Սեյրանյան Բագրատ Գարեգինի (Сейранян Баграт Гарегинович)	Արևելագետ, պատմական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արևելագիտության ինստիտուտի Առանձին արաբական երկրների պատմության և քաղաքական խնդիրների սեկտորի վարիչ	
211.	Սիմոնյան Մարգարիտա (Симоньян Маргарита)	Լրագրող	*«Russia Today»* հեռուստաընկերության գլխավոր խմբագիր, Առաջին ալիքի տնօրենների խորհրդի անդամ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
212.	Սիմոնյան Ռենալդ Խիկարի (Симонян Ренальд Хикарович)	Սոցիոլոգ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի Միջազգային հարաբերությունների պետական ինստիտուտի Հյուսիսեվրոպական և բալթյան հետազոտությունների կենտրոնի տնօրենի տեղակալ, Բալթյան ուղղության ղեկավար, Ռուս-բալթյան ֆորումի նախագահ, Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Սոցիոլոգիայի ինստիտուտի գլխավոր գիտաշխատող, «Ռուս-բալթյան կենտրոն» խմբի գլխավոր գիտաշխատող	sim@isras.ru
213.	Սիտարյան Ստեփան Արամայիսի (Ситарян Степан Арамаисович)		Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս, Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Տնտեսագիտության ինստիտուտի Արտաքին տնտեսական հետազոտությունների կենտրոնի գիտական ղեկավար	
214.	Սմոլյան Գեորգի Լևի (Смолян Георгий Львович)		Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Համակարգային վերլուծության ինստիտուտի գլխավոր գիտաշխատող	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
215.	Սվիստունովա-Պատինյան Յանա Միհրանի (Свистунова-Патынян Яна Мирановна)	Տնտեսագետ	Բյուջետային հարաբերությունների հետազոտության կենտրոնի ավագ վերլուծաբան	
216.	Ստեփանյան Ալեքսանդր Ռոբերտի (Степанян Александр Робертович)		Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Էթնոլոգիայի և մարդաբանության ինստիտուտի աշխատակից	
217.	Ստեփանյան Արայիկ (Степанян Араик)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու	Աշխարհաքաղաքական խնդիրների ակադեմիայի պատասխանատու քարտուղար	
218.	Ստեփանյան Գայանե Լևոնի (Степанян Гаянэ Левоновна)		Ժողովուրդների բարեկամության ռուսաստանյան համալսարանի Հումանիտար գիտությունների ամբիոնի ասիստենտ	
219.	Ստեփանյան Իրինա Կիմի (Степанян Ирина Кимовна)	Կրթության ոլորտի մասնագետ, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի Դաշնության կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Մաթեմատիկա 1» ամբիոնի դոցենտ	fpk0701@mail.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
220.	Ստեփանյանց Մարիետա Տիգրանի (Степанянц Мариэтта Тиграновна)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Փիլիսոփայության ինստիտուտի Արևելյան փիլիսոփայությունների սեկտորի գլխավոր գիտաշխատող, «Փիլիսոփայությունը մշակույթների երկխոսությունում» ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի ամբիոնի վարիչ, Հումանիտար գիտությունների պետական ակադեմիական համալսարանի Արևելքի փիլիսոփայական և քաղաքական մտքի ամբիոնի վարիչ	marietta_35@mail.ru; mstepani_35@ yahoo.com mstepani@iph.ras.ru orient2@iph.ras.ru
221.	Սուպյան Նատալյա Վիկտորի (Супян Наталия Викторовна)	Տնտեսագետ, գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Համաշխարհային տնտեսության և համաշխարհային քաղաքականության ֆակուլտետի Համաշխարհային տնտեսության ամբիոնի դոցենտ	nsupyan@hse.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
222.	Սուպյան Վիկտոր Բորիսի (Супян Виктор Борисович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Համաշխարհային տնտեսության և համաշխարհային քաղաքականության ֆակուլտետի Համաշխարհային տնտեսության ամբիոնի պրոֆեսոր, Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի ԱՄՆ-ի և Կանադայի ինստիտուտի փոխտնօրեն, Հումանիտար հետազոտությունների ակադեմիայի իսկական անդամ, Հումանիտար գիտությունների պետական ակադեմիական համալսարանի Միջազգային տնտեսության ամբիոնի վարիչ, Արտաքին առևտրի համառուսաստանյան ակադեմիայի համաշխարհային և ազգային տնտեսության ամբիոնի պրոֆեսոր	vsupyan@yahoo.com

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
223.	Վահանովա Աննա Անատոլիի (Ваганова Анна Анатольевна)		ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Արխանգելսկի մասնաճյուղի Ինֆորմատիկայի, մաթեմատիկայի և վիճակագրության ամբիոնի ավագ դասախոս	
224.	Վահանովա Գալինա Անատոլիի (Ваганова Галина Анатольевна)		ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Ընդհանուր քաղաքագիտություն» ամբիոնի դոցենտ	
225.	Վահրուշինա Մարիա Արամի (Вахрушина Мария Арамовна)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Համառուսաստանյան հեռակա ֆինանսատնտեսական ինստիտուտի Հաշվապահական հաշվառման և տնտեսական գործունեության վերլուծության ամբիոնի վարիչ	
226.	Վատուլյան Ֆլորա Վալենտինի (Ватульян Флора Валентиновна)	Պատմաբան-միջազգայնագետ, պատմական գիտությունների թեկնածու	Կուբանի պետական համալսարանի Նոր, նորագույն պատմության և միջազգային հարաբերությունների ամբիոնի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
227.	Վարտանով Ալեքսանդր Վալենտինի (Вартанов Александр Валентинович)	Հոգեբան, հոգեբանական գիտությունների թեկնածու	Մոսկվայի պետական համալսարանի Հոգեբանության ֆակուլտետի Հոգեֆիզիոլոգիայի ամբիոն, «Կուրչատովյան ինստիտուտ» ազգային հետազոտական կենտրոնին առընթեր Կոգնիտիվ հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրենի գիտության գծով տեղակալ	a_v_vartanov@mail.ru
228.	Վարտանով Անրի Սուրենի (Вартанов Анри Суренович)	Բանասեր, բանասիրական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արվեստաբանության ինստիտուտի Զանգվածային լրատվության միջոցների բաժնի վարիչ, Արվեստաբանության Համառուսաստանյան գիտահետազոտական ինստիտուտի Զանգվածային հաղորդակցության միջոցների գեղարվեստական խնդիրների սեկտորի վարիչ	
229.	Վարտանով Յուրի Պավելի (Вартанов Юрий Павлович)	Գրադարանագետ, լեզվաբան, բանասիրական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի ազգային գրադարանի Ասիայի և Աֆրիկայի երկրների գրականության բաժնի վարիչ	vartanov@nlr.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
230.	Վարտանով Վալերի Նիկոլայի (Вартанов Валерий Николаевич)	Ռազմական պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր	ՌԴ Պաշտպանության նախարարության Ռազմական պատմության ինստիտուտի պետի գիտական աշխատանքի գծով տեղակալ, Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արևելագետների ասոցիացիայի Արևելքի ժողովուրդների ռազմական պատմության հանձնաժողովի նախագահի տեղակալ, Բնական գիտությունների ռուսաստանյան ակադեմիայի թղթակից անդամ (Աշխարհաքաղաքականության և անվտանգության սեկցիա), Բնական գիտությունների ռուսաստանյան ակադեմիայի ակադեմիկոս (Ռազմական պատմության, մշակույթի և իրավունքի սեկցիա)	
231.	Վարտանովա Ելենա Լեոնիդի (Вартанова Елена Леонидовна)	Բանասիրական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի պետական համալսարանի ՋԼՄ տեսության և տնտեսության ամբիոնի վարիչ, պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
232.	Վարդումյան Առուշան Առուշանի (Вартумян Арушан Арушанович)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր	Արմավիրի պետական մանկավարժական ակադեմիայի գիտական, նորարարական աշխատանքի և հասարակայնության հետ կապերի գծով պրոռեկտոր, «Տարածաշրջանային քաղաքական հետազոտություններ» գիտական հանդեսի գլխավոր խմբագիր, Տարածաշրջանային սոցիալ-քաղաքական գործընթացների Արմավիրի գիտական դպրոցի հիմնադիր և ղեկավար	aiso@mail.ru
233.	Տեր-Հակոբով Սերգեյ Ալեքսանդրի (Тер-Акопов Сергей Александрович)	Մաթեմատիկոս	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Եկամուտների և կենսամակարդակի վերլուծության կենտրոնի գիտաշխատող	
234.	Տեր-Մինասովա Սվետլանա Գրիգորիի (Тер-Минасова Светлана Григорьевна)	Լեզվաբան, բանասիրական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի պետական համալսարանի Օտար լեզուների ֆակուլտետի դեկան, Օտար լեզուների դասավանդման տեսության ամբիոնի վարիչ, *«HELLO!»* ուսումնական հանդեսի խմբագրական խորհրդի նախագահ	dean@ffl.msu.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
235.	Տեր-Սարգսյանց Ալլա Երվանդի (Тер-Саркисянц Алла Ервандовна)	Ազգագրագետ, պատմական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Էթնոլոգիայի և մարդաբանության ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող	aeters@yandex.ru
236.	Տոնոյան Լարիսա Հրաչիկի (Тоноян Лариса Грачиковна)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու	Սանկտ Պետերբուրգի պետական համալսարանի Փիլիսոփայության ֆակուլտետի դոցենտ	
237.	Ցիրունյան Իրինա Գալուստի (Цирунян Ирина Галустовна)	Շինարար, գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Գնագոյացման, գույքի գնահատման և նախահաշվային գործի ամբիոնի պրոֆեսոր	
238.	Ուլունյան Արտյոմ Հակոբի (Улунян Артем Акопович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Համընդհանուր պատմության ինստիտուտի Հետխորհրդային տարածքի երկրների պատմահամեմատական հետազոտությունների բաժնի Հարավային Կովկասի և Կենտրոնական Ասիայի պատմության ուսումնասիրության կենտրոնի ղեկավար, XX դարի սոցիալական և քաղաքական խնդիրների բաժնի վարիչ	mirdithavlar21@mtu-net.ru worldhis@ign1.msk.su

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
239.	Ուստյան Արթուր Ռուստամի (Устян Артур Рустамович)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների թեկնածու	Պ.Ա. Ստոլիպինի անվան Տարածաշրջանային հումանիտար ինստիտուտի տնտեսագիտության ֆակուլտետի դեկան	
240.	Փաշինյան Իզաբելլա Աշոտի (Пашинян Изабелла Ашотовна)	Սոցիոլոգ, սոցիոլոգիական գիտությունների թեկնածու	Մոսկվայի պետական համալսարանի Սոցիոլոգիայի ֆակուլտետի դասախոս, «Դպրոցական ՀՏ» (*«Школьник ТВ»*) հեռուստաընկերության մամուլի ծառայության ղեկավար, Հեռուստատեսության և ռադիոյի միջազգային ակադեմիայի գործադիր տնօրենի տեղակալ	izabella@interatr.org
241.	Փարամազյան Հրաչիկ Արտաշեսի (Фарамазян Рачик Арташесович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Համաշխարհային տնտեսության և միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտի Միջազգային անվտանգության կենտրոնի գլխավոր գիտաշխատող, Ռազմատնտեսական գործընթացների գլոբալացման խմբի ղեկավար	faramazyan@imemo.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
242.	Փոլադյան Արմենուհի Հրանտի (Поладян Арменуи Грантовна)		ՌԴ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Պետական և մունիցիպալ կառավարման ֆակուլտետի Պետական և մունիցիպալ կառավարման ամբիոնի ասիստենտ	armina_poladian@yahoo.com
243.	Փոլյան Ալեքսանդրա Լեոնիդի (Полян Александра Леонидовна)		Մոսկվայի պետական համալսարանի Ասիայի և Աֆրիկայի երկրների ինստիտուտի հուդաիկայի (*иудаика*) ամբիոն	
244.	Օհանով Առնոլդ Արամի (Оганов Арнольд Арамович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Ս.Ս. Շչեպկինի անվան Բարձրագույն թատերական ուսումնարանի Փիլիսոփայության և մշակութաբանության ամբիոնի վարիչ, Մոսկվայի պետական համալսարանի վերապատրաստման և որակավորման բարձրացման ինստիտուտի փիլիսոփայության ամբիոնի պրոֆեսոր	
245.	Օհանովա Ելենա Ալեքսանդրի (Оганова Елена Александровна)		Մոսկվայի պետական համալսարանի Ասիայի և Աֆրիկայի երկրների ինստիտուտի Թյուրքական բանասիրության ամբիոնի դոցենտ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
246.	Օսիպյանց Պավել Իգորի (Осипьянц Павел Игоревич)		Ռուսաստանի պետական հումանիտար համալսարանի Պատմաարխիվային գործի ինստիտուտի Արխիվային գործի ֆակուլտետի Համընդհանուր պատմության ամբիոնի դասախոս	
247.	Օսիպովա Քրիստինա Տիգրանի (Осипова Кристина Тиграновна)		Մոսկվայի պետական համալսարանի Ասիայի և Աֆրիկայի երկրների ինստիտուտի Արաբական բանասիրության ամբիոնի դոցենտ	
248.	Ֆանյան Արթուր Ալբերտի (Фаньян Артур Альбертович)	Չինարենի և անգլերենի ռեֆերենտ-թարգմանիչ	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Արևելագիտության բաժանմունքի Արևելյան բանասիրության ամբիոն	arthur.fanian@hse.ru
249.	Ֆոմիչև Արամ Արթուրի (Фомичев Арам Артурович)	Հոգեբան, բակալավր	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Հիմնարար հետազոտությունների կենտրոնի Ճանաչողական (կոգնիտիվ) հետազոտությունների գիտաուսումնական լաբորատորիայի ստաժոր-հետազոտող	afomichev@hse.ru

2.2 ԱՄՆ հայ գիտավերլուծական հանրությունը

Մեր հայրենակիցները մեծ ներդրում են ունեցել նաև ԱՄՆ գիտության, քաղաքականության, արվեստի, ռազմական գործի և այլ բնագավառներում: ԱՄՆ ակադեմիական հաստատություններում աշխատող հայ գիտնականների վերաբերյալ առկա են հանրագիտարանային տվյալներ, ՀՀ տարբեր կառույցների կողմից պատրաստվել են տեղեկատվական շտեմարաններ[1]: Սակայն այդ երկրի «ուղեղային կենտրոններում» աշխատող փորձագիտական հանրությունը չի արժանացել պատշաճ ուշադրության[2]:

Արդի ժամանակաշրջանում «ուղեղային կենտրոնների» քանակով, «ինտելեկտուալ արտադրանքով» և այլ առումներով ԱՄՆ-ը համարվում է առաջատարն աշխարհում: Իրենց գործունեությամբ եզակի այս կառույցները զգալիորեն տարբերվում են ակադեմիական կառույցներից: «Ինտելեկտուալ արտադրանքի» բոլոր այն տեսակները, ըստ հետազոտողների, որոնք իրականացնում են «ուղեղային կենտրոնները»՝ գործնական քաղաքական փորձաքննություն, վերլուծական հետազոտությունների պատրաստում և հիմնարար աշխատություններ, տարբերվում են համաշխարհային գործընթացների ռազմավարական տեսլականով՝ հիմնված քաղաքական, տնտեսական ոլորտներում փոփոխությունների միջոցով ցանկալի արդյունքների հասնելու

[1] Տե՛ս Օտարերկրյա պետությունների հայազգի գիտնականների ցուցակ՝ ըստ գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության բնագավառների, http://scs.am/uploads/Gitakan_qaxaqakanutyun/otarerkrya_hay_gitnakanner.pdf:

[2] *Աթոյան Վ.,* «Ուղեղային կենտրոններ». անցյալ, ներկա և ապագա, «Բանբեր Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի», Երևան, 2013, թիվ 1 (29), էջ 106:

վրա: Դա է «ուղեղային կենտրոնների» և ակադեմիական հետազոտությունների գործունեության արդյունքների հիմնական տարբերությունը[1]:

Փաստորեն, ներկայումս այս կառույցների շնորհիվ ԱՄՆ-ը վերածվել է տարողորտ հետազոտություններ կատարող ՈւԿ-ների առաջատար երկրի, որոնց թիվն այդ երկրում, ըստ հետազոտական տվյալների, հասնում է 1823-ի[2]:

Իրենց նորարարություններով ու գաղափարներով դրանցից շատերը դարձել են պետական կառույցներին, այս կամ այն կուսակցությանը գաղափարական աջակցություն ցուցաբերող «ուղեղային թևեր»: Այդպիսին է 1973թ. հիմնադրված *Heritage Foundation*-ը («Ժառանգություն» հիմնադրամը), որը սատարում է Հանրապետական կուսակցության քաղաքական գործիչներին՝ նրանց տրամադրելով խորհրդատվություններ ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին քաղաքականության վերաբերյալ: Այժմ ԱՄՆ մոտ երկու հազարի հասնող վերլուծական կենտրոնների քառորդ մասը համարվում է անկախ/կիսանկախ/ինքնուրույն գործունեություն իրականացնող կառույցներ:

Չմանրամասնելով ուղեղային կենտրոնների անցած պատմական ուղին՝ նշենք, որ այսօր ԱՄՆ պետական կառույցները մշտապես օգտվում են գիտավերլուծական հանրության մտավոր «արտադրանքից», խորհրդատվություններից, իրավիճակային գնահատականներից, քաղաքական կամ որևէ այլ իրադարձության զարգացման հնարավոր սցենարներից: Այս հարցում իրենց ներդրումն ունեն նաև հայ փորձագետ-վերլուծաբաննե-

[1] Նույն տեղում, էջ 105:
[2] Մանրամասն տե՛ս *Арутюнян Г.,* Распад системы и формирование будущего. Ереван, 2011, стр. 106.

ը, ովքեր ներգրավված են ԱՄՆ առաջատար ՈՒԿ-ներում։

Ամերիկաբնակ հայ փորձագետների կարծիքով. «Հայաստանը պետք է զարկ տա ինտերնետի միջոցով կադրերի ներգրավման ջանքերին, քանի որ Սփյուռքի ամենալուսավոր ուղեղներից ոմանք գուցե հարմար չգտնեն Հայաստան տեղափոխվելը, սակայն ուրախ կլինեն իրենց լուման ներդնել հայրենիքի զարգացման մեջ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների միջոցով, օրինակ՝ առցանց դասընթացներ վարելով կամ հետազոտական աշխատանքներին մասնակցելով ու խորհրդատվություն տրամադրելով»[1]։

Միանգամայն տեղին համարելով հեղինակի կարծիքները՝ հավելենք, որ հայրենական ակադեմիական և վերլուծական հաստատությունները, ինչպես նաև պետական կառույցները համագործակցության արդյունքում հնարավորություն են ունեցել Սփյուռքի գիտական և մերձգիտական շրջանակների ներգրավվածությամբ իրականացնել տարբեր միջոցառումներ՝ համատեղ կոնֆերանսներ, սեմինարներ (այդ թվում՝ առցանց), հոդվածների տպագրում Հայաստանում։ Ինչ վերաբերում է Սփյուռքի վերլուծական հանրույթի հետ համատեղ բարձրակարգ վերլուծական, ռազմավարական հետազոտություններին, խոշոր ծրագրերի իրականացմանը և պետական տարբեր օղակներին խորհրդատվություններ տրամադրելուն, ապա առաջին դեպքում անհրաժեշտ է պետական աջակցություն՝ երկարատև և կայուն ֆինանսավորմամբ։ Իսկ դա Հայաստանի այսօրվա պայմաններում բավական դժվար է։

[1] *Սարաջյան Ս., Հարությունյան Մ.,* Լի Քվան Յուի դասերը Հայաստանի համար, «21-րդ ԴԱՐ», 2013, թիվ 4 (50), էջ 183։

Ֆինանսական խնդիրը կարելի կլիներ կարգավորել, եթե հնարավոր լիներ Սփյուռքի և տեղի գործարար միջավայրը ներգրավել այդ աշխատանքներում: Այդպես աշխատեցին չինացիները՝ համատեղելով երկուսը մեկում: Սակայն չինացիների պարագայում արդյունավետ համագործակցությանը նպաստող առաջին գործոնն այն է, որ նրանցից յուրաքանչյուրն իրեն համարում է Սփյուռքի մի մասնիկը: Օրինակ, եթե *ARPA (Analysis, Research and Planning for Armenia)* և Հայաստան քաղաքական ֆորում *(Policy Forum Armenia (PFA)* վերլուծական կառույցների աշխատանքներն անմիջականորեն կապված են ՀՀ խնդիրների հետ, ապա գիտավերլուծական հանրության բավական ստվար մի շերտ մասնակից չէ:

Ցավոք, ամերիկյան հասարակությանն ինտեգրվածությունը հաճախ չի զուգորդվում տեղի հայ համայնքի կյանքին բավարար չափով մասնակցությամբ: ԱՄՆ վերլուծական հանրության հետ մեր համագործակցելու փորձերը ևս վկայում են դրա մասին: Կարծում ենք, այս ուղղությամբ աշխատանք ունեն անելու առաջին հերթին տեղի համայնքի ներկայացուցիչները և Հայաստանի շահագրգիռ կազմակերպությունները:

Ավանդական հայագիտական կենտրոններից բացի, ուր մեծ մասամբ աշխատում են գիտական տարբեր կոչումներ ունեցող հայ մասնագետներ, գործում են նաև հետազոտական վերլուծական հիմնարկություններ, որոնք ստեղծվել են սփյուռքահայերի նախաձեռնությամբ: Այդպիսիք են 1992թ. հիմնադրված «Հայաստանի համար վերլուծությունների և պլանավորման *ARPA* ինստիտուտը», «Հայկական միջազգային քաղաքական

հետազոտությունների խումբը» (*Armenian International Policy Research Group*), «Հայաստան քաղաքական ֆորումը»[1]:

ARPA-ն ԱՄՆ-ում բնակվող հայազգի ճանաչված գիտնականներով և փորձագետներով համալրված այն եզակի կառույցներից է, որը Հայաստանի անկախության առաջին տարիներից ի վեր համագործակցել է ՀՀ տարբեր նախարարությունների հետ, կատարել վերլուծություններ, հետազոտություններ, տրամադրել խորհրդատվություններ գրեթե բոլոր ոլորտների համար, ինչն այսօր էլ շարունակվում է[2]: Այս երեք կենտրոնները կարելի է համարել սփյուռքահայ ինտելեկտուալների միավորում: Սփյուռքի մեր հայրենակիցներն իրենց հետազոտական աշխատանքներում չեն սահմանափակվում տեղի հայ և օտարազգի կադրերի հետ համագործակցությամբ: Վերը նշված հետազոտական կենտրոններում աշխատում են նաև ներկայացուցիչներ ՀՀ-ից:

ԱՄՆ վերլուծական կենտրոններում մեծ թիվ են կազմում քաղաքական հետազոտություններ կատարող փորձագետները, որոնց հաջորդում են տնտեսական, գիտակրթական, սոցիալական, իրավական և այլ հարցերով զբաղվող մասնագետները, ովքեր մեծ հաջողությունների են հասել իրենց գիտական ոլորտներում: Ի տարբերություն Ռուսաստանի՝ ԱՄՆ «ուղեղային

[1] Հայաստան քաղաքական ֆորումի վեբկայք, http://www.pf-armenia.org/about-us/mission-statement:

[2] 1992թ. ի վեր կառույցը կրթական, տնտեսական, էներգետիկ, տրանսպորտային համակարգին, արտաքին քաղաքականությանը, Հայաստան-Սփյուռք հարաբերություններին, առևտրի ու արդյունաբերության ոլորտներին առնչվող առաջարկություններ և հետազոտություններ է ներկայացրել ՀՀ կառավարությանը, http://www.arpainstitute.org/About.html:

կենտրոններում» ընդգրկված հայ փորձագետները բնորոշվում են մասնագիտական բազմապրոֆիլությամբ։ «Ուղեղային կենտրոններում» աշխատող հայ վերլուծաբանների ճնշող մեծամասնությունը համատեղում է աշխատանքն ակադեմիական հաստատությունների հետ։ Սա վկայում է այն մասին, որ գործունեությամբ տարբեր երկու գիտակրթական համակարգերի հարաբերությունները սերտաճած են։ Դրան նպաստում է նաև այն, որ զգալի քանակությամբ «ուղեղային կենտրոններ» գործում են համալսարաններին կից։

Ուղեղային կենտրոններում և ակադեմիական հաստատություններում ընդգրկված հայ մասնագետներն աշխատում են կայացած, մեծ հեղինակություն ունեցող վերլուծական կառույցներում և ակադեմիական հաստատություններում։ Գերակշիռ մեծամասնությունը գիտության դոկտորներ են, թեկնածուներ, ասպիրանտներ։ Կան «ուղեղային կենտրոնի» հիմնադիրներ, կառույցների վարչական և այլ օղակների ղեկավարներ։

Թեև ԱՄՆ հայկական վերլուծական հանրությունն ունի իր առանձնահատկությունները, այդուհանդերձ, այս խմբի հետ տարվելիք աշխատանքները մյուսներից չպետք է տարբերվեն, և պետք է առաջնորդվել ընդհանուր մեկ տրամաբանությամբ՝ տեղավորվելով համագործակցության հնարավոր ուղիների շրջանակներում (տե՛ս *Գլուխ 3*)։

Ստորև ներկայացնում ենք ԱՄՆ հայ գիտավերլուծական հանրության ներկայացուցիչների ցանկը.

ՑԱՆԿ

ԱՄՆ հայ գիտավերլուծական հանրության ներկայացուցիչների

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
1.	Աբրահամյան Երվանդ (Abrahamian Ervand)	Պատմաբան	Բարուխի քոլեջի պրոֆեսոր	Ervand.Abrahamian@baruch.cuny.edu
2.	Ադալյան Ռուբեն (Adalian Rouben)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր (Ph.D)	Վաշինգտոնի Հայկական ազգային ինստիտուտի տնօրեն	
3.	Ազատյան (Երվանդ) Էդմոնդ (Azadian Y. Edmond)	Գրականագետ, դոկտոր	ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ, ԵՊՀ պատվավոր դոկտոր, ՌԱԿ ԱՄՆ Արևելյան շրջանի և Կանադայի վարչության համանախագահ	edmondazadian@hotmail.com
4.	Ակիսկալ Հակոբ (Akiskal Hakob)	Հոգեբան	Սան Դիեգոյի Կալիֆորնիայի համալսարանի հոգեբանության բաժանմունքի պրոֆեսոր	hakiskal@ucsd.edu
5.	Այվազյան Լոուրենս (Ayvazian Laurens)	Վերլուծաբան	«Եվրասիա» հիմնադրամի ԱՄՆ-Ռուսաստան քաղաքացիական հասարակության համագործակցության ծրագրի տնօրեն	layvazian@eurasia.org
6.	Այվազովա Նատալյա (Aivazova Natalia)	Միջազգային հարաբերությունների և միջազգային տնտեսագիտության փորձագետ	Փեթերսոնի ինստիտուտի հետազոտող	naivazova@piie.com
7.	Անանյան Թալին (Ananian Taleen)	Հանրային դիվանագիտության մասնագետ	Ատլանտյան խորհրդի հաղորդակցության տնօրենի օգնական	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
8.	Անթառամյան Ռիչարդ (Antaramian Richard)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Միչիգանի համալսարանի պատմության բաժանմունքի գիտաշխատող	antaram@umich.edu
9.	Աջեմօղլու Տարոն (Acemoglu Daron)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Մասաչուսեթսի տեխնոլոգիական ինստիտուտի տնտեսագիտության բաժանմունքի պրոֆեսոր	daron@mit.edu
10.	Ասսադուրյան Էրիկ (Assadourian Erik)	Աշակութաբան	Գլոբալ մոնիթորինգի ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, «Աշխարհի դրությունը 2010» նախագծի ղեկավար	eassadourian@ worldwatch.org
11.	Ասատրյան Վահագն (Asatryan Vahagn)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Մենի Հասսոն քոլեջի դոցենտ և հետազոտող	
12.	Ասլանյան Սեպուհ (Aslanian Sebouh)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Լոս Անջելեսի Կալիֆորնիայի համալսարանի հայոց արդի պատմության ամբիոնի վարիչ	saslanian@ history.ucla.edu
13.	Աստուրյան Ստեփան (Astourian Stephan H.)	Պատմաբան	Կալիֆորնիայի Բերքլի համալսարանի պատմության բաժանմունքի պրոֆեսոր, հայկական և կովկասյան ուսումնասիրությունների գործադիր տնօրեն	astour@berkeley.edu
14.	Ավագյան Ռոբերտ (Avagyan Robert)	Միջազգայնագետ	Մասաչուսեթսի Գիտության և միջազգային անվտանգության ինստիտուտի վերլուծաբան	avagyan@ isis-online.org

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
15.	Ավթանդիլյան Գրեգորի (Aftandilian Gregory)	Միջին Արևելքի և ԱՄՆ արտաքին քաղաքականության փորձագետ	Ազգային քաղաքականության կենտրոնի Միջին Արևելքի գծով ավագ գիտաշխատող	gaftan@bu.edu
16.	Արսենյան Դիանա (Arsenian Deana)	Քաղաքագետ, միջազգայնագետ	Նյու Յորքի Քարնեգի կորպորացիայի միջազգային ծրագրի փոխտնօրեն	
17.	Արվանիգյան Մարկ (Arvanigian Mark)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D), Անգլիայի միջնադարյան և նոր շրջանի պատմության մասնագետ	Ֆրեզնոյի Կալիֆորնիայի համալսարանի պատմության բաժանմունքի դոցենտ	marvanig@ csufresno.edu
18.	Բաբայան Կատրին (Babayan Kathryn)	Իսլամի, գենդերի փորձագետ	Էն Արբորի Միչիգանի համալսարանի հայագիտական ծրագրի տնօրեն, Իրանի պատմության և մշակույթի հրավիրյալ պրոֆեսոր	babayan@umich.edu
19.	Բադասյան Նարինե (Badasyan Narine)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D), հեռահաղորդակցության տնտեսության փորձագետ	Մարրի պետական համալսարանի աշխատակից	mbadasyan@ pf-armenia.org

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
20.	Բալաքյան Փիթեր (Balakian Peter)	Գրականագետ, բանաստեղծ, գիտության դոկտոր (Ph.D) ամերիկյան քաղաքակրթության գծով	ԱՄՆ Քոլգեյթ համալսարանի անգլերենի բաժնի հումանիտար գիտությունների պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր դոկտոր	
21.	Բալյան Հրայր (Balian Hrair)	Միջին Արևելքի փորձագետ, իրավագիտության դոկտոր	Քարթերի կենտրոնի Հակամարտության կարգավորման ծրագրի տնօրեն	carterweb@emory.edu
22.	Բակալյան Անի (Bakalian Anny)	Սոցիոլոգ, հայ Սփյուռքի փորձագետ	«Միջին Արևելք և մերձավորարևելյան ամերիկյան կենտրոն»-ի փոխտնօրեն	
23.	Բաղրամյան Լևոն (Baghramian Levon)	Իրավաբան	ԱՄՆ Կոնգրեսի փորձագետ	
24.	Բարդակչյան Գևորգ (Bardakjian Kevork)	Պատմաբան, հայագիտության դոկտոր (Ph.D)	Էն Արբորի Միչիգանի համալսարանի Հայոց լեզվի և գրականության ամբիոնի պրոֆեսոր	kbar@umich.edu
25.	Բարսումյան Նանոր (Barsoumian Nanore)	Քաղաքագետ	Armenian Weekly շաբաթաթերթի խմբագրի օգնական	writenanore@gmail.com
26.	Բերբերյան Հուրի (Berberian Houri)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Կալիֆորնիայի պետական համալսարանի Միջին Արևելքի ուսումնասիրությունների ծրագրի տնօրեն, պրոֆեսոր	Houri.Berberian@csulb.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
27.	Բրեմեր Յան (Bremmer Ian)	Քաղաքագետ, ԱՄՆ արտաքին քաղաքականության, անցումային պետությունների և համաշխարհային քաղաքական ռիսկերի փորձագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	«Եվրասիա» խմբի նախագահ	
28.	Բուրնության Ջորջ (Bournoutian George)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Իոնայի քոլեջի պատմության պրոֆեսոր	gbournoutian@iona.edu
29.	Գամաղելյան Ֆիլիպ (Gamaghelyan Phillip)	Կոնֆլիկտաբան, կոնֆլիկտաբանության դոկտոր (Ph.D)	Հակամարտության փոխակերպման պատկերման կենտրոնի համահիմնադիր և համատնօրեն, «Journal of Conflict Transformation: Caucasus Edition» ամսագրի համահիմնադիր և խմբագիր	gamaghel@gmail.com
30.	Գեղամյան Արտյոմ (Geghamyan Artyom)	Իրավաբան, իրավագիտության դոկտոր (Ph.D)	Հարվարդի Քենեդիի անվան պետական կառավարման ինստիտուտի Մարդու իրավունքների քաղաքականության «Քարր» կենտրոնի գիտաշխատող	artyom_geghamyan@hks.harvard.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
31.	Գոչիկյան Ասպետ (Kotchikian Asbed)	Քաղաքագետ, միջազգայնագետ, քաղաքագիտության թեկնածու	Բենթլիի համալսարանի քաղաքագիտության դասախոս	akotchikian@ bentley.edu
32.	Գրիգորյան Դավիդ (Grigorian David)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Վաշինգտոնի դրամավարկային միջազգային արժութային ֆոնդի կապիտալի առևտրի բաժանմունքի ավագ տնտեսագետ	dgrigorian@ pf-armenia.org
33.	Գրիգորյան Կարեն (Grigorian Karen)	Հոգեբան	Կրթության և երեխայի զարգացման ուսումնասիրությունների կենտրոնի փոխնախագահ	
34.	Գրիգորյան Հիլդա (Grigorian Hilda)	Միջազգային ոչկառավարական կազմակերպությունների փորձագետ, Հանրային քաղաքականության և կառավարման դոկտոր (Ph.D)	Վալդենի համալսարանի ավագ գիտաշխատող	
35.	Գրիգորյան Հրաչ (Gregorian Hrach)	Միջազգայնագետ, կոնֆլիկտաբան	Միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտի նախագահ	
36.	Գրիգորյան Մարկ (Krikorian Mark)	Ներգաղթի փորձագետ	Վաշինգտոնի Ներգաղթի ուսումնասիրությունների կենտրոնի գործադիր տնօրեն	
37.	Գրիգորյան Վարդան (Gregorian Vartan)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Նյու Յորքի Քարնեգի կորպորացիայի նախագահ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
38.	Դադայան Լյուսի (Dadayan Lucy)	Նահանգների քաղաքականության և ֆինանսական հարցերի փորձագետ	Կառավարության Ռոքֆելերի ինստիտուտի ավագ վերլուծաբան	dadayanl@ rockinst.org
39.	Դադրյան Վահագն (Dadrian Vahakn)	Պատմաբան, ցեղասպանագետ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ	Զորյան ինստիտուտի Ցեղասպանության հետազոտության տնօրեն	
40.	Դանիելյան Թերի (Tanielian Terri)	Հոգեբան	ՌԵՆԴ կորպորացիայի սոցիալական հետազոտությունների վերլուծաբան, ՌԵՆԴ կորպորացիայի Ռազմական առողջապահության քաղաքականության կենտրոնի տնօրեն	Terri_Tanielian@ rand.org
41.	Դանիելյան Ջեք (Danielian Jack)	Հոգեբան, հոգեբանության դոկտոր (Ph.D)	Նյու Յորքի Հոգեվերլուծության ամերիկյան ինստիտուտի դեկան, Հոգեվերլուծության ամերիկյան ամսագրի խմբագրական խորհրդի անդամ	
42.	Դանիելյան-Շուլց Մելինե (Tanielian- Schulze Melanie)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Էն Արբորի Միչիգանի համալսարանի հայագիտական ծրագրի պրոֆեսոր	meltan@umich.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
43.	Դերլուգյան Գեորգի (Derluguian Georgi)	Պատմաբան, սոցիոլոգ	Չիկագոյի Հյուսիսարևմտյան համալսարանի սոցիոլոգիայի պրոֆեսոր	Georgi.Derlugyan@wilsoncenter.org
44.	Դեքմեջյան Ռիչարդ (Dekmejian Richard)	Քաղաքագետ, միջազգայնագետ	Հարավային Կալիֆորնիայի համալսարանի Միջազգային ուսումնասիրությունների կենտրոնի քաղաքագիտության պրոֆեսոր	dekmejia@usc.edu
45.	Եսայան Լիզա (Esayian Lisa)	Իրավաբան	«Kirkland & Ellis LLP» դատական խմբի ավագ գիտաշխատող	
46.	Թալվերդյան Լարա (Talverdian Lara)	Միջազգայնագետ, Մերձավոր Արևելքի և Հյուսիսային Աֆրիկայի հարցերով փորձագետ	Ատլանտյան խորհրդի Մերձավոր Արևելքի կենտրոնի տնօրենի օգնական	
47.	Թերզյան Հենրի Ֆիլիպ (Terzian Henry Philip)	Պատմաբան, աստվածաբան, քաղաքական, կրոնական և մշակութային հարցերով մասնագետ	The Weekly Standard հանդեսի գրական խմբագիր	
48.	Թոլոլյան Խաչիկ (Tölölyan Khachig)	Գրականագետ, սփյուռքագետ	Վեսիլյան համալսարանի անգլերենի պրոֆեսոր, «Diaspora: A Journal of Transnational Studies» հիմնադիր-խմբագիր	ktololyan@wesleyan.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
49.	Թորոսյան Գայանե (Torosyan Gayane)	Լրագրող, զանգվածային հաղորդակցության դոկտոր (Ph.D)	Օնեոնտայի քոլեջի Հաղորդակցության արվեստի բաժանմունքի դոցենտ	torosygf@oneonta.edu
50.	Վոին Թուրեքյան (Turekian Vaughan)	Գիտության և միջազգային քաղաքականության փոխառնչությունների փորձագետ	Գիտության գովազդի ամերիկյան միավորման միջազգային կապերի տնօրեն	vturekia@aaas.org
51.	Իգնատիուս Դեյվիդ (Ignatius David)	Լրագրող, վերլուծաբան	«Վաշինգտոն փոստ» թերթի խմբագիր, Հարվարդի համալսարանի գիտության և միջազգային հարաբերությունների Բելֆերի կենտրոնի «Դիվանագիտության ապագան» ծրագրի ավագ գիտաշխատող	
52.	Իրադյան Կարպիս (Iradian Garbis)	Տնտեսագետ	Ֆինանսների միջազգային ինստիտուտի Աֆրիկայի և Մերձավոր Արևելքի գծով փոխտնօրեն	giradian@pf-armenia.org
53.	Լիպարիտյան Ժիրայր (Libaridian Jirair)	Պատմաբան, քաղաքագետ, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Էն Արբորի Միչիգանի համալսարանի պրոֆեսոր	
54.	Խանջյան Արա (Khanjian Ara)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Վենտուրայի քոլեջի տնտեսագիտության պրոֆեսոր	a.khanjian@aiprg.net

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
55.	Խաչատուրյան Դիանա (Khachaturyan Diana)	Խաղաղության և անվտանգության, ժողովրդագրական անվտանգության, միգրացիայի, էներգետիկ անվտանգության փորձագետ	Հյուսիսային Կարոլինայի Դյուքի համալսարանի Սթենֆորդի հանրային քաղաքականության դպրոցի ասպիրանտ	
56.	Խաչատրյան Հայկ (Khatchadourian Haig)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Վիսքոնսին համալսարանի պրոֆեսոր	haigkhat@uwm.edu
57.	Խաչիկյան Նինա (Hachigian Nina)	Միջազգայնագետ, ազգային անվտանգության, ԱՄՆ արտաքին քաղաքականության, ԱՄՆ-Չինաստան հարաբերությունների, Ասիայի աշխարհաքաղաքականության փորձագետ	Ամերիկյան զարգացման կենտրոնի ավագ գիտաշխատող	nhachigian@americanprogress.org
58.	Խաչիկյան Արթուր (Khachikian Arthur)	Միջազգայնագետ, միջազգային հարաբերությունների դոկտոր (Ph.D)	«Abbey Road Programs Inc» ընկերության ծրագրի ղեկավար, ավագ գիտաշխատող	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
59.	Խարազյան Արմեն (Kharazian Armen)	Քաղաքագետ, միջազգայնագետ	Ամերիկայի հայկական համագումարի վաշինգտոնյան գրասենյակի Գիտահետազոտական և վերլուծության կենտրոնի տնօրեն	
60.	Ծերունյան Ֆրենկ (Zerunyan Frank)	Իրավաբան, իրավագիտության դոկտոր	Հարավային Կալիֆորնիայի համալսարանի Հանրային քաղաքականության Սոլ Փրայս դպրոցի Գործադիր կրթության տնօրեն և ավագ գիտաշխատող	frank.zerunyan@usc.edu
61.	Կյուրեղյան Գայանե (Kyureghian Gayaneh)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Տեխասի A&M համալսարանի պրոֆեսոր	gkyureghian2@unl.edu
62.	Կույումջյան Տիգրան (Kuyumjian Dikran)	Հայագետ	Ֆրեզնոյի Կալիֆորնիայի համալսարանի Հայագիտության ամբիոնի պրոֆեսոր	dickrank@csufresno.edu
63.	Համբարձումյան Կատրին (Hambarsoomian Katrin)	Բիովիճակագրության փորձագետ	ՌԵՆԴ կորպորացիայի վիճակագրական վերլուծաբան	Katrin_Hambarsoomian@rand.org
64.	Հաջյան Ավետիս (Hadjian Avedis)	Լրագրող, գրող, խմբագիր	Էթնիկ, քաղաքական հարցերով փորձագետ, «Լա Նասիոն» թերթի լրագրող	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
65.	Հարությունյան Հարի (Harootunian Harry)	Պատմաբան, Ճապոնիայի պատմության մասնագետ, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Նյու Յորքի համալսարանի պատմության և Արևելյան Ասիայի ուսումնասիրությունների պատվավոր պրոֆեսոր	hdh5@columbia.edu
66.	Հարությունյան Հռիփսիմե (Haroutunian Hripsime)	Լեզվաբան, բանասիրական գիտությունների թեկնածու	Չիկագոյի համալսարանի մերձավորարևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների բաժանմունքի հայոց լեզվի դասախոս	h-haroutunian@uchicago.edu
67.	Հեբոյան Վահե (Heboyan Vahe)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Հարավային Կարոլինայի համալսարանի գիտաշխատող	
68.	Հելվաջյան Միքայել (Helvacian Michael)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Քաղաքականության վերլուծության ազգային կենտրոնի ավագ գիտաշխատող	
69.	Հովակիմյան Արմեն (Hovakimian Armen)	Տնտեսագետ, ֆինանսների մասնագետ, ֆինանսների դոկտոր (Ph.D)	Բրաուչի քոլեջի տնտեսագիտության և ֆինանսների բաժանմունքի պրոֆեսոր, ֆինանսների ասպիրանտուրայի ծրագրի համակարգող	armen.hovakimian@baruch.cuny.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
70.	Հովհաննիսյան Ռիչարդ (Hovhannisian Richard)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Լոս Անջելեսի Կալիֆորնիայի համալսարանի պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ, ԵՊՀ և Արցախի պետական համալսարանների պատվավոր դոկտոր	
71.	Ղազարյան Ուրսուլա (Ursula Kazarian)	Իրավաբան, իրավագիտության դոկտոր	Հայաստանի բնապահպանական ցանցի հիմնադիր նախագահ	info.usa@armenia-environment.org
72.	Ճգնավորյան Արշալույս (Tcheknavorian-Asenbauer Archalus)	Կլիմայի փոփոխության փորձագետ, քաղաքական գործիչ	ՄԱԿ զարգացման ծրագրի/Բարբադոս կլիմայի փոփոխության ավագ խորհրդական	
73.	Մազմանյան Դանիել (Mazmanian Daniel)	Քաղաքագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	Հարավային Կալիֆորնիայի համալսարանի Հանրային քաղաքականության Սոլ Փրայս դպրոցի պրոֆեսոր, Հարավային Կալիֆորնիայի համալսարանի Կենտունակ քաղաքների կենտրոնի նոր նախաձեռնությունների տնօրեն	mazmania@usc.edu
74.	Մալխասյան Քարթեր (Malkasian Carter)	Ռազմական պատմաբան	Ռազմածովային հետազոտությունների կենտրոնի Կայունության և զարգացման բաժնի տնօրեն	malkasc@cna.org

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
75.	Մարանջի Քրիստինա (Maranci Christina)	Արվեստաբան	Թաֆթսի համալսարանի Արվեստի և արվեստի պատմության բաժանմունք	Christina.maranci@tufts.edu
76.	Մարաշլյան Լևոն (Marashlian Levon)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Գլենդելի համայնքային քոլեջի պատմության պրոֆեսոր	levonm@glendale.edu
77.	Մարկոսյան Վարդգես (Markosyan Vardges)	Ֆինանսական խնդիրների փորձագետ	Համագործակցում է Քոնրադ Ն. Հիլթոն հիմնադրամի հետ, ֆինանսական վերլուծաբան	
78.	Մարսուբյան Արմեն (Marsoobian Armen)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր (Ph.D)	Հարավային Քոնեկթիկուտի պետական համալսարանի փիլիսոփայության պրոֆեսոր, փիլիսոփայության բաժանմունքի ղեկավար	Marsoobiana1@southernct.edu
79.	Մաքսաբեդյան Երվանդ Հերնանդես (Maksabedian Ervant Hernandez)	Տնտեսագետ	ՌԵՆԴ կորպորացիայի տնտեսական և քաղաքական հարցերով վերլուծաբան, Սանտա Մոնիկայի գրասենյակի քաղաքական վերլուծաբան	Ervant_Maksabedian@rand.org
80.	Միրաք Ռոբերտ (Mirak Robert)	Պատմաբան	Հայ մշակութային հիմնարկության նախագահ	
81.	Միրզոյան Ալլա (Mirzoyan Alla)	Իրանագետ, միջազգային հարաբերությունների դոկտոր (Ph.D)	«Science & Technology Entrepreneurship Program (STEP) CRDF Global» ծրագրի ղեկավար, ավագ գիտական աշխատող	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
82.	Մուկսյան Ռոբերտ (Muksian Robert)	Մաթեմատիկոս, մաթեմատիկական գիտությունների դոկտոր (Ph.D), սոցիալական անվտանգության փորձագետ	Սմիթֆիլդի (Ռոդ Այլենդ) Բրայանթի համալսարանի մաթեմատիկայի պրոֆեսոր	rmuksian@bryant.edu
83.	Յակուբյան Մոնա (Yacoubian Mona)	Միջազգայնագետ	Վաշինգտոնի Սթիմսոն կենտրոնի Մերձավոր Արևելքի փորձագետ	
84.	Նալբանդյան Միշել (Nalbandian Michelle)	Միջուկային անվտանգության փորձագետ	Վաշինգտոնի Միջուկային նախաձեռնությունների սպառնալիքի կազմակերպություն	
85.	Նալբանդյան Ջոն (Nalbandian John)	Միջազգայնագետ, Հանրային հարաբերությունների փորձագետ, պետական կառավարման դոկտոր	Քանզասի համալսարանի Հանրային հարաբերությունների և կառավարման դպրոցի պրոֆեսոր	nalband@ku.edu
86.	Նարգուզյան Փոլ (Narguzian Paul)	Կենսաբան, կրթության փորձագետ, կրթության դոկտոր	Լոս Անջելեսի Կալիֆորնիայի համալսարանի բնական և հասարակական գիտությունների քոլեջի կենսաբանական գիտությունների բաժանմունքի դոցենտ	pnargui@ calstatela.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
87.	Ներգուիզյան Արամ (Nerguizian Aram)	Միջազգային անվտանգության, ահաբեկչության, զինվորական ռազմավարության փորձագետ	Ռազմավարական և միջազգային հետազոտությունների կենտրոնի Ա.Բրդքի անվան Ռազմավարության բաժնի ավագ գիտաշխատող, զբաղվում է Միջին Արևելքի և Հյուսիսային Աֆրիկայի ռազմավարական և ռազմական ուժաբանությամբ	
88.	Ներսեսյան Նենսի (Nersessian Nancy)	Գիտության ստեղծագործականության հայտնագործությունների և համակարգային փոփոխությունների փորձագետ, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր (Ph.D)	Գիտության գովազդի ամերիկյան միավորման գիտաշխատող, Ջորջիայի տեխնոլոգիական ինստիտուտի պրոֆեսոր	nancyn@ cc.gatech.edu
89.	Ներսեսյան Սոնյա (Nersessian Sonya)	Իրավաբան	Բոստոնի սեփականության պլանավորման խորհրդի փոխնախագահ	s.nersessian@ aiprg.net
90.	Նշանյան Մարկ (Nichanian Marc)	Լեզվաբան	Կոլումբիայի համալսարանի հայոց լեզվի և մշակույթի պրոֆեսոր	mn194@ columbia.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
91.	Շեմասյան Վահրամ (Shemmassian Vahram)	Հայագետ, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Նորթրիջի Կալիֆորնիայի պետական համալսարանի Հայագիտական ծրագրի ղեկավար, հայագիտության պրոֆեսոր	vahram.shemmassian @csun.edu
92.	Շեկոյան Վլադիմիր (Shekoyan Vladimir)	Տնտեսագետ, միջազգային տնտեսագիտության և ֆինանսների փորձագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Համաշխարհային բանկի արևելաեվրոպական պետությունների ծրագրի ավագ տնտեսագետ	
93.	Չորբաջյան Լևոն (Chorbajian Levon)	Սոցիոլոգ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր (Ph.D)	Լոուելի Մասաչուսեթսի համալսարանի սոցիոլոգիայի բաժանմունքի պրոֆեսոր	Levon_Chorbajian@ uml.edu
94.	Պետրոսյան Գալինա (Petrosian Galina)	Իրավաբան, իրավագիտության դոկտոր	Մերիլենդի համալսարանի «Park» քոլեջի գիտաշխատող	
95.	Պետրոսյան Հայկանուշ (Bedrosian Haiganush)	Իրավաբան	Ռոդ Այլենդի ընտանեկան գործերով դատարանի բարձրագույն դատավոր	
96.	Պողոսյան Փաուլ (Boghossian Paul)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր (Ph.D)	Նյու Յորքի փիլիսոփայության ինստիտուտի տնօրեն, Նյու Յորքի համալսարանի փիլիսոփայության բաժանմունքի պրոֆեսոր	pb3@nyu.edu paul.boghossian@ nyu.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
97.	Ջենդյան Մեթյու (Jendian Matthew)	Սոցիոլոգ, սոցիոլոգիայի դոկտոր (Ph.D)	Ֆրեզնոյի Կալիֆորնիայի պետական համալսարանի սոցիոլոգիայի բաժանմունքի պրոֆեսոր	matthewj@ csufresno.edu
98.	Ջերեջյան Էդուարդ (Djerejian Edward)	Միջազգայնագետ, դիվանագետ	Ռայսի համալսարանի պետական քաղաքականության ինստիտուտի հիմնադիր տնօրեն	
99.	Ռաիսյան Ջոն (Raisian John)	Տնտեսագետ, աշխատաշուկայի և մարդկային ռեսուրսների հարցերի փորձագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Սթենֆորդի համալսարանի Հուվերի ինստիտուտի տնօրեն, ավագ գիտաշխատող	
100.	Սանասարյան Էլիզ (Sanasarian Eliz)	Քաղաքագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	Հարավային Կալիֆորնիայի համալսարանի քաղաքագիտության պրոֆեսոր	sanasari@usc.edu
101.	Սանջյան Արա (Sanjian Ara)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Դիրբորնի Միչիգանի համալսարանի Հայագիտության կենտրոնի տնօրեն, պրոֆեսոր	arasan@ umd.umich.edu
102.	Սասունյան Հարութ (Sassounian Harut)	Միջազգայնագետ	«Կալիֆորնիա կուրիեր» թերթի խմբագիր	
103.	Սարաջյան Սիմոն (Saradzhyan Simon)	Պետական կառավարման և միջազգային հարաբերությունների մասնագետ	Հարվարդի համալսարանի գիտության և միջազգային հարաբերությունների Բելֆերի կենտրոնի գիտաշխատող	simon_saradzhyan@ hks.harvard.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
104.	Սարգսյան Հայկ (Sargsian Hayk)	Տնտեսագետ	Արժույթի միջազգային հիմնադրամի գլխավոր մասնագետ, գիտաշխատող	
105.	Սարգսյան Վարդան (Sarkissian Vartan)	Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների փորձագետ	Նյու Յորքի Արևելք-Արևմուտք ինստիտուտի տնօրենի ավագ խորհրդական	
106.	Սարգսյան Քրիստինե (Sarkisian Christine)	Միջմշակութային հաղորդակցության փորձագետ	Բենթիի համալսարանի անգլերեն և մեդիա հետազոտությունների դոցենտ	csarkisian@ bentley.edu
107.	Սարուխան Արթուրո (Sarukhán Arturo)	Քաղաքագետ, դիվանագետ	Վաշինգտոնի «Global Solutions/A Podesta Company» ռազմավարական խորհրդատվական ընկերության ղեկավար, նախկինում՝ ԱՄՆ-ում Մեքսիկայի դեսպան	ecaramelo@ gulbenkian.pt
108.	Սափարով Արսեն (Saparov Arsene)	Պատմաբան, միջազգայնագետ, միջազգային հարաբերությունների գիտության դոկտոր (Ph.D)	Էն Արբորի Միչիգանի համալսարանի հայագիտական ծրագրի դասախոս	A.Saparov@ gmail.com
109.	Սաքսենյան Աննալի (Saxenian AnnaLee)	Տնտեսագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	Կալիֆորնիայի Բերքլի համալսարանի Տեղեկատվության դպրոցի ղեկան և պրոֆեսոր	dean@ischool
110.	Սեդրակյան Լարա (Setrakian Lara)	Լրագրող, Միջին Արևելքի փորձագետ	«ABC News»-ի թղթակից	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
111.	Սիմոնյան Հովհան (Simonian Hovann)	Քաղաքագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)		Hovanns@aol.com
112.	Սիրականյան Լիսա (Siraganian Lisa)	Անգլիական և ամերիկյան գրականագիտության դոկտոր (Ph.D)	Հարավային մեթոդիստական համալսարանի Անգլիական բաժանմունքի պրոֆեսոր	lsiragan@smu.edu
113.	Սողոյան Քրիսթոֆեր (Soghoian Christopher)	Կիբեռանվտանգության փորձագետ, կիբեռանվտանգության դոկտոր (Ph.D)	Ինդիանայի համալսարանի կիրառական կիբեռանվտանգության հետազոտության կենտրոնի գիտաշխատող	chris@soghoian.net csoghoian@aclu.org
114.	Վարդանյան Նիկոլ (Vartanian Nicole)	Կրթության սոցիոլոգիայի դոկտոր	ԱՄՆ Կրթության նախարարության Կրթության հետազոտման և բարելավման գրասենյակի ավագ գիտաշխատող	nevart2000@ yahoo.com
115.	Տեր-Մկրտչյան Բարլոու (Der-Mugrdechian Barlow)	Հայագետ, գրականագետ	Ֆրեզնոյի Կալիֆորնիայի համալսարանի Հայագիտական ծրագրի համակարգող	barlowd@ csufresno.edu
116.	Տեր-Մարտիրոսյան Կլաուդիա (Der-Martirosian Claudia)	Սոցիոլոգ, սոցիոլոգիայի դոկտոր (Ph.D)	Լոս Անջելեսի Կալիֆորնիայի համալսարանի վիճակագիր և հետազոտող	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
117.	Տերյան Աբրահամ (Terian Abraham)	Աստվածաբան, աստվածաբանության դոկտոր	Նյու Ռոշել քաղաքի Սուրբ Ներսես հայկական ճեմարանի հայագիտության պրոֆեսոր և ակադեմիական դեկան	terian@stnersess.edu, drterian@yahoo.com
118.	Տերտերյան Ծովինար (Derderian Dzovinar)	Պատմաբան, 19-րդ դարի մասնագետ	Էն Արբորի Միչիգանի համալսարանի Մերձավոր Արևելքի հետազոտությունների ծրագրի ասպիրանտ	dzovinar@umich.edu
119.	Տերտերյան Ջեյմս (Der Derian James)	Միջազգայնագետ	Ուաթսոնի միջազգային ուսումնասիրությունների ինստիտուտ	James_Der_Derian@brown.edu
120.	Փայասլյան Սիմոն (Payaslian Simon)	Պատմաբան, քաղաքագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	Բոստոնի համալսարանի հայոց արդի պատմության և գրականության ամբիոնի պրոֆեսոր	payas@bu.edu
121.	Փափազյան Դենիս (Papazian Dennis)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Դիրբորնի Միչիգանի համալսարանի պատմության պրոֆեսոր	papazian@umich.edu
122.	Փիրումյան Ռուբինա (Pirumyan Rubina)	Պատմաբան, մերձավորարևելյան լեզուների և մշակույթի դոկտոր (Ph.D)	Լոս Անջելեսի Կալիֆորնիայի համալսարանի պրոֆեսոր, նույն համալսարանի մերձավորարևելյան լեզուների և մշակույթի բաժանմունքի գիտաշխատող	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
123.	Քալայջյան Անի (Kalayjian Ani)	Հոգեբան, տրավմայի փորձագետ, կրթության դոկտոր	Ֆորդհեմի համալսարանի հոգեբանության պրոֆեսոր, «Տրավմայի կանխարգելման և աջակցման» ասոցիացիայի հիմնադիր նախագահ	
124.	Քեշիշյան Ջոզեֆ (Kechichian Joseph)	Պատմաբան, Պարսից ծոցի խնդիրների փորձագետ	ՌԵՆԴ կորպորացիայի և Հայկական հետազոտությունների կենտրոնի ավագ հետազոտող, Պեպերդյան համալսարանի ԱՄՆ-Միջին Արևելք հարաբերությունների պրոֆեսոր	
125.	Քյուրքչյան Ռոբերտ (Kurkjian Robert)	Երկրի մասին գիտությունների դոկտոր (Ph.D)	Էկոլոգիական միջազգային խորհրդատու	rkurkjian@ pf-armenia.org
126.	Օհանյան Աննա (Ohanyan Anna)	Քաղաքագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	Իսթոնի Սթոունհիլ քոլեջի քաղաքագիտության հրավիրյալ պրոֆեսոր	aohanyan@ stonehill.edu
127.	Օհանյան Լի (Ohanian Lee)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Սթենֆորդի համալսարանի Հուվերի ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, Լոս Անջելեսի Կալիֆորնիայի համալսարանի տնտեսագիտության պրոֆեսոր, հետազոտական ծրագրի ղեկավար	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
128.	Օշական Հայկ (Oshagan Hayg)	Զանգվածային լրատվամիջոցների փորձագետ	Ուեյնի պետական համալսարանի հաղորդակցությունների բաժանմունքի Լրատվական արվեստի և ուսումնասիրությունների տնօրեն, հանրային կարծիքի վրա զանգվածային լրատվամիջոցների ազդեցության պրոֆեսոր	h.oshagan@wayne.edu
129.	Օսիպովա Ելենա (Osipova Yelena)	Միջազգայնագետ	Վաշինգտոնի Ամերիկյան համալսարանի միջազգային սպասարկման դպրոցի ասպիրանտ	

2.3 Գիտավերլուծական ներուժը այլ երկրներում

Սփյուռքի տարբեր համայնքներում հայերն ունեցել են տվյալ երկրի գիտության ու մշակույթի բնագավառներում ընդգրկված գործիչներ: Սա, թերևս, բնութագրական է մեր ցրված համայնքների բազմադարյա պատմության համար: Այսօր նույնպես սփյուռքահայերից շատերն ընդգրկված են իրենց բնակության երկրների մտավորականների շարքերում: Աշխարհի տարբեր երկրներում առկա է նաև մեզ հետաքրքրող հումանիտար ոլորտի գիտավերլուծական հանրություն, որի ընդհանուր պատկերի պարզումն էլ մեր այս աշխատանքի նպատակն է:

Այս հանրությանը դժվար է բնորոշել ընդհանրական ձևակերպումներով ու գնահատականներով, քանի որ յուրաքանչյուր պարագայում առկա են մի շարք յուրահատկություններ: Թերևս, առաջին հարցը, որը պետք է հուզի մեզ, հայկական իրականությանը տվյալ անձի հաղորդակից լինելն է: Այս խնդրում կողմնորոշվելու համար որոշիչ են դառնում անհատական, տվյալ համայնքի պատմական, աշխարհագրական, քաղաքական, մշակութային մի շարք գործոններ: Օրինակ, ակնհայտ է, որ Հայության խնդիրների ընկալման և դրանց լուծման ուղղությամբ գործադրվող ջանքերի առումով միանգամայն տարբեր կարող են լինել լիբանանաբնակ հայը (որն աշխատում է տեղի հայկական կրթօջախում կամ մամուլում), վերջին շրջանում Ռուսաստան տեղափոխված գիտության թեկնածուն և նույն Լիբանանից Կանադա գաղթած ընտանիքի զավակը, որն այժմ պրոֆեսոր է տեղի բուհերից մեկի հումանիտար ֆակուլտետում: Ինչպես Սփյուռքին վերաբերող ցանկացած հիմնախնդրի դեպքում՝ գիտավերլուծական հանրության հետ աշխատանքի համար ևս դժվար է նախա-

նշել մեկ հստակ բանաձև, որը կիրառական կլինի բոլոր պարագաներում: Ցանկացած անհատի կողմից Հայրենիքի ընկալման ու պատկերացումների, դրանցում Հայաստանի և տեղի համայնքի ազդեցության չափաբաժինը կարող է որոշիչ դեր կատարել նրա հետ համագործակցության ձևերի մշակման գործում:

Ինչպես հայտնի է, հայկական զգալի ներկայություն կա տասնյակ երկրներում, որոնցից երկուսը՝ ԱՄՆ-ը և Ռուսաստանը, առանձնանում են ինչպես ընդհանրապես հայերի թվի, այնպես էլ առկա գիտավերլուծական հանրության ակնհայտ ստվարաթվությամբ: Այդ երկու պետություններում առկա գիտավերլուծական հանրությանը նվիրված են առանձին ենթագլուխներ[1], ուստի այստեղ կանդրադառնանք Սփյուռքի մյուս համայնքներում առկա ներուժին: Այս հետազոտության արդյունքում հավաքված գիտնականների ու փորձագետների բազայի հիման վրա կարող ենք առանձնացնել մի քանի տարածաշրջաններ, որոնք պատկերված են *Աղյուսակ 4-ում:*

Արդյունքում ունենում ենք չորս աշխարհագրական խմբերի բաժանված 28 երկիր: Այդ չորս խմբերից ամենամեծը ստացվում է Եվրոպան, ինչը տրամաբանական է, քանի որ այս բաժանման դեպքում, նաև ընդհանրապես հայ բնակչության թվաքանակով, այն գերազանցում է մյուս խմբերին: Պետք է հիշել, որ այս բաժանումը կատարված է առկա ուսումնասիրության հիման վրա և ամենևին չի հավակնում ընդգրկել հայության ողջ գիտավերլուծական հանրությունը, ինչի պարագայում կարող էին լինել որոշ փոփոխություններ խմբերի կառուցվածքում: Սա-

[1] Տե՛ս 2.1, 2.2 ենթագլուխները:

կայն միաժամանակ ակնհայտ է, որ այս բաժանումն արտացոլում է առկա իրողությունները և որոշակիորեն ուրվագծում իրական պատկերը:

Աղյուսակ 4

	Մերձավոր Արևելք	Եվրոպա	Հեղինակությունը վերջին երկուսն (Ի-ԴՀ վրաթեռուացում)	Ամերիկա (ԱՄՆ-ի վրաթեռուացում)
1	Արաբական Միացյալ Էմիրություններ	Ավստրիա	Լատվիա	Արգենտինա
2	Թուրքիա	Բելգիա	Ուզբեկստան	Բրազիլիա
3	Իրան	Գերմանիա	Ուկրաինա	Կանադա
4	Լիբանան	Իտալիա		Մեքսիկա
5	Կիպրոս	Հունաստան		Ուրուգվայ
6	Սիրիա	Մեծ Բրիտանիա		
7	Քաթար	Շվեդիա		
8	Քուվեյթ	Շվեյցարիա		
9		Չեխիա		
10		Պորտուգալիա		
11		Ռումինիա		
12		Ֆրանսիա		

Շարունակելով այն միտքը, որ հնարավոր չէ միասնական վերջնական բանաձևեր առաջարկել բոլոր համայնքների համար, հարկ է նշել, որ անգամ այս խմբերի կազմում գտնվում են առանձին յուրահատկություններ ունեցող համայնքներ, և դժվար է նույնիսկ միասնական հայեցակարգեր ստեղծել ըստ խմբերի: Այստեղ նորակազմ փոքրաթիվ համայնքները, ինչպես, օրինակ, ԱՄԷ-ն կամ Շվեդիան, չեն կարող լիովին նույնական մեխանիզմներ ունենալ, ինչպես, համապատասխանաբար Լիբանանը և Ֆրանսիան: Ավելին, առկա են առանձնահատկություններ մեկ երկրի ներսում, օրինակ՝ ավանդական համայնքի և վերջին տասնամյակների ընթացքում Հայաստանից արտագաղթածների շրջանում տարվելիք աշխատանքի մեխանիզմների առումով:

Ըստ մեր պայմանական բաժանման՝ առաջին խմբում ընդգրկված Մերձավոր Արևելքի երկրները բաժանվում են երկու խմբի. ավանդական համայնքներ ունեցողներ և նորաստեղծ հայ համայնքներ: Առաջին խմբում են գտնվում Թուրքիան, Իրանը, Լիբանանը, Կիպրոսը և Սիրիան, իսկ երկրորդում՝ ԱՄԷ-ն, Քաթարը և Քուվեյթը: Բացի համայնքի ունեցած պատմական ավանդույթներից, պետք է նշել, որ Թուրքիայի, Իրանի, Լիբանանի և Սիրիայի պարագայում առկա է նաև թվաքանակի էական գերազանցություն մյուսների նկատմամբ: Չնայած դրան, ընդհանրություններ ունեցող տարածաշրջանում կարելի է կիրառել նաև կուտակված փորձը: Օրինակ, ԱՄԷ-ում, Քաթարում և Քուվեյթում արդյունավետ կարող է լինել լիբանանյան փորձը, մանավանդ եթե հաշվի առնենք այն հանգամանքը, որ այստեղի բնակչության

զգալի մասը հենց Լիբանանից և տարածաշրջանի այլ ավանդական համայնքներ ունեցող երկրներից է տեղափոխվել և հաստատվել տնտեսական առաջընթաց ապրող այս պետություններում: Վերոնշյալ երկրների թվում առանձնանում են Իրանը, Լիբանանը և Սիրիան, որոնք ունեն համայնքային կառույցների զարգացած համակարգ: Բացի հայկական դպրոցներից, որոնք բնորոշ են տարածաշրջանի հայկական համայնքներին, Լիբանանում է գտնվում Սփյուռքի միակ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունը՝ Բեյրութի Հայկազյան համալսարանը[1]:

Անհրաժեշտ է ընդգծել, որ Հայկազյան համալսարանը, չնայած ունի հայագիտական ամբիոն, այնուամենայնիվ, այստեղի բազմաթիվ հայազգի դասախոսներ հումանիտար և հասարակական տարբեր գիտությունների մասնագետներ են: Հետևաբար, Հայկազյան համալսարանը ոչ միայն հայագիտական, այլև ընդհանրապես սփյուռքահայ գիտավերլուծական հանրության համախմբման օրինակ է: Միաժամանակ պետք է նշել, որ ինչպես դասախոսների, այնպես էլ ուսանողների զգալի մասը հայեր չեն, ինչի հետևանքով առավել դյուրին է տեղական կրթական համակարգում ինչպես համալսարանի, այնպես էլ նրա անհատ դասախոսների ինտեգրվածության խնդրի լուծումը:

Կարևոր նշանակություն ունի Հայկազյան համալսարանի և սփյուռքահայ տարբեր կրթօջախների փոխհարաբերությունների զարգացումը, ինչը կարող է նպաստել ոչ միայն կրթական հաստատությունների, այլև միջհամայնքային կապերի սերտացմանը: Բնականաբար, դժվար կլինի գերագնահատել հա-

[1] Մանրամասն տե՛ս *Ղանալանյան Տ.,* Բեյրութի Հայկազյան համալսարանը, «Գլոբուս», 2013, թիվ 2, էջ 42-51:

մալսարանի ակտիվ համագործակցության հաստատումը հայաստանյան կրթական ու գիտական հաստատությունների հետ: Ի դեպ, վերջին շրջանում կատարվել են գործնական քայլեր, մասնավորապես՝ կազմակերպվել են համատեղ գիտաժողովներ և՛ Բեյրութում, և՛ Երևանում: Հայկազյան համալսարանի կուտակած փորձը կարող է օգտակար լինել ինչպես սփյուռքահայ տարբեր համայնքներում կրթական գործի կազմակերպման, այնպես էլ հայաստանյան կրթական համակարգի զարգացման տեսանկյունից: Չնայած Լիբանանի հայկական համայնքի աստիճանական թուլացմանն ու նվազմանը, Հայկազյան համալսարանն այսօր էլ ունի զարգացման ներուժ թե՛ կրթական, թե՛ հետազոտական ուղղություններով[1]:

Դիտարկելով Հայաստանի հետ համագործակցության հեռանկարները՝ պետք է նշել, որ մերձավորարևելյան տարածաշրջանի հայ փորձագետներին բնորոշ է տեղի համայնքային կառույցների հետ ակտիվ համագործակցությունը: Հետևաբար, այստեղի գիտավերլուծական հանրության հետ համագործակցության ժամանակ էապես հնարավոր է օգտագործել տեղի արդեն փորձառու հայկական կառույցները, որոնք կարող են կապող օղակ դառնալ անհատ մասնագետների և հայրենի պետության միջև:

Բազմադարյա պատմություն ունի նաև Եվրոպայում մտավոր աշխատանքի զանազան ոլորտներում հայերի ընդգրկվածությունը: Անշուշտ, այստեղ էլ կան թե՛ արդեն հարուստ փորձ կուտակած կառույցներ, ինչպես, օրինակ, Մխիթարյան միաբանությունը, թե՛ զուտ տեղական զանազան հիմնարկներում աշ-

[1] Նույն տեղում, էջ 50-51:

խատող փորձագետներ: Այդպիսով, օրինակ, Իտալիայում կան հայագիտության զարգացած ավանդույթներ, իսկ Շվեդիայում գործում են առանձին անհատներ, որոնց աշխատանքը պայմանավորված է տեղի հաստատությունների առաջադրած պահանջներով:

Եվրոպական երկրներից աչքի է ընկնում Ֆրանսիան, որտեղ առկա է բավական մեծաթիվ փորձագիտական հանրություն: Դրանում էական դերակատարություն ունեն ինչպես տեղի հայության կուտակած փորձն ու ստեղծած կառույցները, այնպես էլ հայ համայնքի մեծաթվությունը: Միաժամանակ, անհամեմատ ավելի փոքր հայկական համայնք ունեցող Մեծ Բրիտանիայում ևս հայերն ընդգրկված են զանազան գիտակրթական հաստատություններում: Այստեղ ակնառու է դառնում նաև տվյալ պետության վարած գիտակրթական քաղաքականության, դրանում օտարերկրացիների առավել դյուրին ընդգրկման և ինտեգրման հնարավորությունների կարևորությունը: Դրա հետևանքով նույն Եվրոպայում, բազմադարյա հարուստ պատմություն ունեցող մի շարք համայնքներում չկա այնպիսի հայկական գիտավերլուծական հանրություն, ինչպես վերջին շրջանում կազմավորված կամ ստվարացած որոշ համայնքներում:

Եվրոպական մի շարք երկրներում գիտավերլուծական հանրության զարգացումը պայմանավորված է յուրահատուկ ազդակներով: Օրինակ, Պորտուգալիայում այն զգալիորեն պայմանավորված է Գալուստ Գյուլբենկյան հիմնադրամի գործունեությամբ:

Եվրոպայում արդեն կան հայկական կառույցներ, որոնց գործունեությունը միտված է հայազգի գիտավերլուծական հանրության համախմբմանը: 1981թ. Փարիզում ստեղծված Ֆրան-

սահայ միջմասնագիտական խմբավորումը համախմբում է տարբեր բնագավառների մասնագետների: Խմբավորման նպատակն է մասնակցել Հայաստանի վերակառուցմանը, համագործակցել գիտատեխնիկական, արդյունաբերական, առևտրի և այլ ասպարեզներում: Կատարվում է Հայաստանի և Ֆրանսիայի միջև մասնագետների փոխանակում: Այս ընկերությունն, իհարկե, գործունեության շատ ավելի մեծ շրջանակ ունի, քան մեր ուսումնասիրության ոլորտն է, բայց այս փորձը կարող է օգտակար լինել նաև ավելի նեղ մասնագիտական ուղղվածության համագործակցության ձևաչափերի մշակման համար: Մեկ այլ կառույց՝ Բոխումում 2001թ. հիմնադրված Հայ ակադեմիականների միություն – 1860-ը, կազմակերպում է ուսումնամշակութային միջոցառումներ, ձգտում միավորել գաղութահայ կյանքից կտրված նախկին հայաստանաբնակներին, նպաստել Գերմանիայի և Հայաստանի գիտակրթական հաստատությունների միջև համագործակցության զարգացմանը: Պետք է հիշատակել նաև Փարիզում 1986թ. հիմնադրված «Արարատ» գիտությունների միջազգային ակադեմիան, որը համախմբում է հայ գիտնականների Հայաստանից, Եվրոպայից, Միջին Արևելքից, Ամերիկայից: Ակադեմիայի նպատակն է Հայրենիք-Սփյուռք կապերի սերտացումը, Հայաստանի գիտական և մշակութային հաստատություններին օժանդակումը, աջակցությունը Հայ դատին: Ակադեմիան ունի 26 բաժանմունք՝ ըստ մասնագիտությունների[1]: Մեզ հետաքրքրող գործունեությամբ է զբաղվում Փարիզի Չոբանյան ինստիտուտը, որն աշխարհաքաղաքական և ռազմավարական ուսումնասիրությունների անկախ հետազոտա-

[1] Տե՛ս «Հայ Սփյուռք» հանրագիտարան, Երևան, 2003, էջ 645, 145:

կան կենտրոն է: Այն զբաղվում է Հարավային Կովկասի և Մերձավոր Արևելքի խնդիրների ուսումնասիրությամբ:

Առանձին հետաքրքրություն է ներկայացնում հետխորհրդային հանրապետություններում ձևավորված գիտավերլուծական հանրությունը: Այստեղ առանձնակի կարևոր դերակատարություն ունեն Ռուսաստանի հայերը: Սակայն առկա են օրինաչափություններ, որոնք բնութագրական են ոչ միայն այս խմբի բոլոր պետությունների, այլև Հայաստանի համար: Բնականաբար, առաջնային նշանակություն ունի երկար ժամանակ մեկ պետության կազմում գտնվելը: Այս հանրապետություններում գործել է միասնական գիտական և կրթական համակարգ, ուստի առկա խնդիրները հաճախ լուծման ընդհանուր մեխանիզմներ ունեն: Չնայած այս պետություններն անկախացումից հետո ընտրեցին զարգացման ուրույն ուղիներ, միևնույն է, այստեղի գիտակրթական համակարգերի և դրանցում ընդգրկված հայերի հետ համագործակցության առումով գոյություն ունեն որոշակի նախադրյալներ:

Վերոշարադրյալի համատեքստում կարելի է ենթադրել, որ այս խմբում ընդգրկված երկրներում գործող հայ փորձագետները կարող են օգտակար լինել Հայաստանում առկա հետխորհրդային երկրներին բնորոշ խնդիրների լուծման փորձի փոխանցման տեսանկյունից:

Չորրորդ պայմանական խումբն ընդգրկում է ամերիկյան աշխարհամասի երկրներում գործող հայ փորձագետներին ու գիտնականներին: Ինչպես նախորդ խմբում ընդգծված առաջատարը ՌԴ-ն էր, այստեղ նման դիրք զբաղեցնում է ԱՄՆ-ը: Այլ երկրներում ևս նկատելի է հայկական փորձագիտական մտքի

առկայություն, որը նույնպես օգտակար կարող է լինել Հայաստանին: Այս խմբում առկա է աշխարհագրական մեծ հեռավորության խնդիրը, ինչն անմիջական շփումների համար խոչընդոտող հանգամանք է: Սակայն այսպիսի դեպքերում և ընդհանրապես սփյուռքահայ գիտավերլուծական հանրության հետ համագործակցության տեսանկյունից նորագույն տեղեկատվական տեխնոլոգիաներին վիճակված է կատարելու հսկայական օժանդակող դերակատարություն: Այս երկրների փորձագետների հետ համագործակցությունը կարող է հանգեցնել մի շարք խնդիրների նորովի վերանայման և արդյունավետ մեխանիզմների ձևավորման: Այս պետությունների՝ Կանադայի և լատինաամերիկյան երկրների հայ համայնքներում հիմնական կառույցները ձևավորվել են վերջին հարյուրամյակում, և հիմնական շեշտը, թերևս, պետք է դնել անհատական համագործակցության վրա՝ փորձելով միաժամանակ դրանում ընդգրկել համայնքային կառույցները:

Այստեղ նույնպես առկա են առանձին կազմակերպություններ, որոնք մասամբ համախմբում են տեղի մտավոր ներուժը: Այդպիսի կառույց է Արգենտինայի «Հայ պրոֆեսիոնալների միությունը», որը միավորում է բարձրագույն կրթություն ստացած հայերին: Միության նպատակն է բարձր մասնագիտական մակարդակով քննարկել արդի շրջանում հայությանը հուզող քաղաքական և գիտական խնդիրները, ներկայացնել ազգային մշակույթը[1]:

Այսպիսով, սփյուռքահայ համայնքներում առկա է հումանիտար ոլորտի զգալի գիտավերլուծական հանրություն: Այն ունի

[1] Նույն տեղում, էջ 106:

համայնքային և անհատական բնույթի բազմաթիվ յուրահատկություններ: Նկատելի են Հայաստանի հետ համագործակցության առանձին դեպքեր, սակայն հստակ մշակված ռազմավարություն և քաղաքականություն գոյություն չունեն: Վերոնշյալն առավելապես վերաբերում է վերլուծական աշխատանքով զբաղվողներին, քանի որ ակադեմիական շրջանակներն ունեն համագործակցության արդեն ձևավորված որոշ մեխանիզմներ, այլ հարց է, թե որքանով են դրանք արդյունավետ: Հետևաբար, հաշվի առնելով սփյուռքահայ գիտավերլուծական հանրության բավական բարդ կառուցվածքը, առկա յուրահատկությունները՝ անհրաժեշտ է համակարգված հունի մեջ դնել այդ համագործակցությունը, ինչը հիմնականում պետք է նախաձեռնվի հայաստանյան կողմի ջանքերով: Դա էլ կնպաստի համագործակցության հայաստանակենտրոն ձևաչափի սահմանմանը:

Ստորև ներկայացնում ենք ամերիկյան (բացի ԱՄՆ-ից), հետխորհրդային (բացի ՌԴ-ից), եվրոպական, մերձավորարևելյան երկրների հայ գիտավերլուծական հանրության ներկայացուցիչների ցանկը.

ՑԱՆԿ

Այլ երկրների հայ գիտավերլուծական համրության ներկայացուցիչների

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
		ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՄԻԱՑՅԱԼ ԷՄԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ		
1.	Առաքելյան Սոկրատ (Arakelyan Socrat)	Տնտեսագետ	ԱՄԷ «Emirates NBD» խմբի փողերի լվացման դեմ խմբի համակարգող	sarakelyan@ pf-armenia.org
2.	Քալսահակյան Հրաչ (Kalsahakian Hrach)	Տուրիզմի կառավարման փորձագետ, քաղաքական վերլուծաբան	Կիպրոսի տուրիստական կազմակերպության Միջին Արևելքի և ծոցի գրասենյակի վաճառքի և մարքեթինգի մենեջեր, www.azad-hye.net կայքի հիմնադիր	hrach@ emirates.net.ae sylvia@azad-hye.com
3.	Քեիշյան Հարի (Keyishian Harry)	Անգլերենի մասնագետ	Ֆերլի Դիկենսոնի համալսարանի հրատարակչության տնօրեն	harry_keyishian@ fdu.edu
		ԱՎՍՏՐԻԱ		
4.	Օհանջանյան Արտեմ (Ohanjanyan Artem)	Պատմաբան, ցեղասպանագետ, պատմագիտության դոկտոր	ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր դոկտոր	
		ԱՐԳԵՆՏԻՆԱ		
5.	Արզումանյան Աննա (Arzoumanian Ana)	Իրավաբան, ցեղասպանագետ	Ցեղասպանագետների միջազգային ասոցիացիայի անդամ	arzoumana@ gmail.com
6.	Բուլգուրջյան Նելիդա Ելենա (Boulgourdjian Nelida Elena)	Պատմաբան	Արգենտինայի պատմաբանների միության անդամ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
7.	Թոքաթլյան Խուան Գաբրիել (Tokatlian Juan Gabriel)	Միջազգայնագետ, միջազգային հարաբերությունների դոկտոր (Ph.D)	Բուենոս Այրեսի Տորկուատո դի Տելլա համալսարանի Քաղաքագիտության և միջազգային հարաբերությունների բաժանմունքի տնօրեն, նույն համալսարանի միջազգային հարաբերությունների պրոֆեսոր	
8.	Տեր-Ղուկասյան Խաչիկ (Der-Ghougassian Khatchik)	Միջազգայնագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	Բուենոս Այրեսի Սան Անդրեաս համալսարանի միջազգային հարաբերությունների պրոֆեսոր, Հայաստանի Ամերիկյան համալսարանի քաղաքագիտության և միջազգային հարաբերությունների ծրագրի հրավիրյալ դասախոս	khatchikd@ hotmail.com
9.	Օհանյան Պասկալ (Ohanian Pascal)	Պատմաբան, իրավաբան	Բուենոս Այրեսի փաստաբանների ասոցիացիայի պատվավոր անդամ, ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր դոկտոր	
		ԲԵԼԳԻԱ		
10.	Կոստանյան Հրանտ (Kostanyan Hrant)	Եվրոպագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	Բելգիայի Եվրոպական քաղաքականության հետազոտության կենտրոնի գիտաշխատող	hrant.kostanyan@ ceps.eu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
11.	Տերտերով Սարատ (Terterov Marat)	Քաղաքագետ, միջազգայնագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	Եվրոպական աշխարհաքաղաքական ֆորումի հիմնադիր տնօրեն	Marat.Terterov@gpf-europe.com
		ԲՐԱԶԻԼԻԱ		
12.	Ամիրալյան Սոսի (Amiralian Sosi)	Բրազիլիայի հայ համայնքի փորձագետ	Սան Պաուլոյի համալսարանի արևելյան լեզուների պրոֆեսոր	
13.	Թամջյան Ջեյմս Օնիկ (Tamjian James Onig)	Իրավաբան	Բրազիլիայում Հայ դատի հանձնախմբի ղեկավար	
14.	Կանդիր Անտոնիո (Kandir Antonio)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Նախկինում՝ Բրազիլիայի տնտեսության և քաղաքաշինության նախարար	
		ԳԵՐՄԱՆԻԱ		
15.	Ասատրյան Զարեհ (Asatryan Zareh)	Տնտեսագետ	Մայնհայմի եվրոպական տնտեսական հետազոտությունների կենտրոնի գիտաշխատող	
16.	Գացեր Խաչիկ Ռաֆի (Gazer Hacik Rafi)	Աստվածաբան	Էռլանգեն-Նյուրնբերգի համալսարանի Քրիստոնյա Արևելքի պատմության և աստվածաբանության պրոֆեսոր	hkgazer@theologie.uni-erlangen.de

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
17.	Դաբաղ Միհրան (Dabag Mihran)	Ցեղասպանագետ, սփյուռքագետ	Բոխումի Ռուրի համալսարանի պատմության ֆակուլտետին առընթեր Սփյուռքի և Ցեղասպանության ինստիտուտի տնօրեն, Բոխումի Ռուրի համալսարանի պատմության ֆակուլտետի դոկտոր, պրոֆեսոր	mihran.dabag@ ruhr-uni-bochum.de idg@ ruhr-uni-bochum.de
18.	Դրոստ-Աբգարյան Արմենուհի (Drost-Abgarjan Armenuhi)	Բանասեր	Հալլե-Վիտենբերգի Մարտին Լյութերի անվան համալսարանի հայագիտության ամբիոնի պրոֆեսոր, «Մեսրոպ» հայագիտական հետազոտական կենտրոնի տնօրեն	
19.	Հակոբյան Աղա (Hakobyan Ada)	Միջմշակութային հաղորդակցության և եվրոպագիտության մասնագետ	Բոննի փոխակերպման միջազգային կենտրոնի խորհրդատվական ծառայության բաժնի տեխնիկական խորհրդատու	hakobyan@bicc.de
20.	Նիկողոսյան Ջուլիա (Nikogosian Julia)	Միջազգային առևտրի և անվտանգության փորձագետ	Մարբուրգի Ֆիլիպ համալսարանի մագիստրանտ	
21.	Նիկողոսյան Վիգեն (Nikogosian Vigen)	Տնտեսագետ, էներգետիկ շուկաների մրցակցության և կարգավորման փորձագետ	Մայնհայմի Եվրոպական տնտեսական հետազոտության (*ZEW*) կենտրոնի գիտաշխատող	nikogosian@zew.de

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
22.	Ջենդերեջյան Աննա (Jenderedjian Anna)	Քաղաքացիական հասարակության կազմակերպման և պարենային անվտանգության փորձագետ	Շտուտգարդի Հոհենհայմի համալսարանի հասարակական գիտությունների և գյուղատնտեսության դոկտորանտ	
23.	Չիֆթչյան Իշխան (Chiftjian Ishkhan)	Աստվածաբան, ցեղասպանագետ	Համբուրգի համալսարանի դասախոս	
		ԹՈՒՐՔԻԱ		
24.	Գույումճյան Սիլվա (Guyumjian Silva)	Արևմտահայերենի մասնագետ	Կ.Պոլսի Կեդրոնական վարժարանի տնօրեն	
25.	Մահչուփյան Էթիեն (Mahçupyan Etyen)	Քաղաքագետ	Թուրքիայի տնտեսական և քաղաքական հետազոտությունների հիմնադրամ, ժողովրդավարացման ծրագրի ղեկավար	etyen.mahcupyan@tesev.org.tr
		ԻՏԱԼԻԱ		
26.	Զեքիյան Լևոն (Zekiyan Levon)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Վենետիկի համալսարանի հայագիտության ամբիոնի վարիչ, Վենետիկի համալսարանի հայոց լեզվի և մշակույթի խտացված դասընթացների հիմնադիր տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ	alikmail@hyenet.ir

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
27.	Հարությունյան Սոնա (Harutyunyan Sona)	Բանասեր, բանասիրական գիտությունների դոկտոր	Վենետիկի համալսարանի հայագիտության ամբիոնի պրոֆեսոր	sona.haroutyunian@unive.it
28.	Ուլուհոջյան Գաբրիելա (Ulohogian Gabriella)	Հայագետ, բանասեր, պատմաբան, բանասիրական գիտությունների դոկտոր	Բոլոնիայի համալսարանի հայագիտության ամբիոնի պատվավոր պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ	gabriella.uluhogian@unibo.it g.uluho@alice.it
		ԻՐԱՆ		
29.	Բաղդասարյան Էդիկ (Baghdasarian Edik)	Հայագետ	«Լույս» ամսագրի գլխավոր խմբագիր	
30.	Մաթյան Ազատ (Matyan Azat)	Հայագետ, բանաստեղծ		
31.	Մարգարյան Ռոբերտ (Margarian Robert)	Իրավաբան	Իրանի պետական ռադիոհեռուստատեսության հայերեն ռադիոժամ	robert.markarian@gmail.com
32.	Մելիքյան Դերենիկ (Melikyan Derenik)	Հայագետ	«Ալիք» թերթի գլխավոր խմբագիր	alikmail@hyenet.ir
		ԼԱՏՎԻԱ		
33.	Գերոնյան Ալեքսանդր (Геронян Александр)	Հայագետ, հրատարակիչ, լրագրող	Լատվիայի լրագրողների միության անդամ, Գրողների և հրապարակախոսների միջազգային միության անդամ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
		ԼԻԲԱՆԱՆ		
34.	Աբրահամյան Կարո (Abrahamian Karo)	Բանասեր, պոլսահայ գրականության մասնագետ	«Փթիթ» մանկապատանեկան պարբերաթերթի խմբագիր	
35.	Աղբաշյան Պարույր (Aghbashian Barouyr)	Հայոց լեզվի մասնագետ	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի հայոց լեզվի դասախոս	Barouyr.Aghbashian @haigazian.edu.lb
36.	Առաքելյան Կարապետ (Arakelian Garabed)	Հայոց լեզվի և գրականության մասնագետ	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի հայոց լեզվի դասախոս	Garabed.Arakelian@ haigazian.edu.lb
37.	Ասսիլյան Ջորջ (Assilian Georges)	Հաշվապահ	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի հաշվապահության դասախոս	Georges.Assilian@ haigazian.edu.lb
38.	Ավագյան Վիգեն (Avakian Vicken)	Պատմաբան	Բեյրութի «Ազգ. Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան» քոլեջի տնօրեն	
39.	Բոյաջյան Մարալ (Boyadjian Maral)	Կրթական հոգեբան, կրթության դոկտոր	Լիբանանի հայկական ազգային դպրոցների կրթական խորհրդի խորհրդատու	
40.	Բուջիկյան Միշել (Boujikian Michele)	Վերլուծաբան	Քաղաքագիտության Լիբանանի կենտրոնի հետազոտող	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
41.	Դանիելյան Ժիրայր (Danielyan Jirayr)	Բանասեր, հրատարակիչ, մատենագետ, մանկավարժ	Բեյրութի «Կամար» պարբերաթերթի գլխավոր խմբագիր	
42.	Թորթյան Անի (Tortian Annie)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի բիզնեսի կառավարման պրոֆեսոր	Annie.tortian@haigazian.edu.lb
43.	Թոփալյան Արշալույս (Topalian Archalouyse)	Պատմաբան, պատմագիտության թեկնածու	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի հայագիտության դասախոս	
44.	Կարագյոզյան Վերա (Karaguezian Vera)	Ֆինանսների և բանկային գործի փորձագետ	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի բիզնեսի կառավարման դասախոս	verakar@hotmail.com
45.	Կռանյան Անդրանիկ (Antranik Granian)	Հայագետ	«Հայկազեան հայագիտական հանդէս»-ի գլխավոր խմբագիր	
46.	Հակոբյան Ալեքսան (Hagopian Alexan)	Բիզնեսի կառավարման և ֆինանսների փորձագետ	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի հաշվապահության և ֆինանսների դասախոս	ahagopian@haigazian.edu.lb
47.	Հայդոստյան Փոլ (Haidostian Paul)	Աստվածաբան, աստվածաբանության դոկտոր (Ph.D)	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի նախագահ	president@haigazian.edu.lb
48.	Հաջեթյան Հրաչ (Hadjetian Hratch)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)		Hratch.Hadjetain@haigazian.edu.lb

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
49.	Խուդավերդյան Շաղիկ (Hudaverdian Shaghig)	Կրթության, կրթական հոգեբանության փորձագետ	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի կրթության դասախոս	shaghig.hudaverdian @haigazian.edu.lb
50.	Մազսուտյան Գրիգոր (Maksudian Grigor)	Հայագետ		
51.	Մսըրլյան Զավեն (Mserlian Zaven)	Պատմաբան	Բեյրութի Հայ ավետարանական քոլեջի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր դոկտոր	
52.	Յակուբյան Հակոբ (Yacoubian Hagop)	Կրթության փորձագետ	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի կրթության դոցենտ	Hagop.Yacoubian@ haigazian.edu.lb
53.	Պողարյան Միրեյ (Bogharian Mireille)	Տնտեսագետ	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի բիզնեսի դասախոս	mireille.bogharian@ haigazian.edu.lb
54.	Պողոսյան Կարապետ (Boghossian Garabed)	Բիզնեսի կառավարման փորձագետ	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի բիզնեսի կառավարման դասախոս	gboghos@ hotmail.com
55.	Պողոսյան Միրնա (Boghossian Myrna)	Տնտեսագետ	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի հաշվապահության և ֆինանսների դասախոս	myrna.boghossian@ haigazian.edu.lb
56.	Ջերեջյան Սոնա (Jerejian Sona)	Սոցիոլոգ, սոցիոլոգիայի դոկտոր (Ph.D)	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի բիզնեսի կառավարման դոցենտ	sjerejian@ haigazian.edu.lb

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
57.	Սալմանյան Ժան (Salmanian Jean)	Արաբագետ, արաբերենի դոկտոր (Ph.D)	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի արաբերենի պրոֆեսոր, Իսլամական-քրիստոնեական ազգային երկխոսության կոմիտեի անդամ, որտեղ ներկայացնում է Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսությունը և ընդհանրապես Լիբանանի հայ համայնքը	Jeanoras@idm.net.lb
58.	Տագեսյան Անդրանիկ (Dakessian Antranik)		Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի Հայկական սփյուռքի հետազոտությունների կենտրոնի տնօրեն	adakessian@ haigazian.edu.lb
59.	Փամբուկյան Երվանդ (Pampukian Yervand)	Պատմաբան	«Վէմ» համահայկական հանդեսի խմբագրական խորհրդի անդամ	
			ԿԱՆԱԴԱ	
60.	Այվազյան Վարուժ (Aivazian Varouj)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Միսիսոգայի Տորոնտոյի համալսարանի Տնտեսագիտության բաժանմունքի ֆինանսների պրոֆեսոր	varouj.aivazian@ utoronto.ca
61.	Բեյլերյան Օննիկ (Beylerian Onnig)	Քաղաքագիտության և կառավարման մասնագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	Կանադայի կառավարության գաղտնի խորհրդի գրասենյակի վերլուծաբան	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
62.	Կապրիելյան Իզաբել (Kaprielian Isabel)	Սոցիոլոգ, պատմաբան, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, փախստականների և Կանադայի հայ համայնքի փորձագետ		
63.	Համալյան Արփի (Hamalian Arpi)	Կրթության փորձագետ	Կոնկորդիայի համալսարանի կրթության բաժանմունքի պրոֆեսոր	arpiham@ alcor.concordia.ca
64.	Սաքայան Դորա (Sakayan Dora)	Լեզվաբան, գերմանիստ, մասնագետ, հայագետ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու	Մոնրեալի Մակ Գիլ համալսարանի գերմանագիտական ուսումնասիրությունների ամբիոնի պրոֆեսոր	
65.	Սաֆարյան Էդուարդ (Safarian Edward)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Տորոնտոյի համալսարանի տնտեսագիտության բաժանմունքի պատվավոր պրոֆեսոր	Safari@ Rotman.Utoronto.Ca
66.	Փալանջյան-Թուֆայան Թամար (Palandjian-Toufayan Tamar)	Քաղաքագետ, հակամարտությունների վերլուծության և լուծման փորձագետ	«Կովկաս» հանդեսի խմբագիր, Հեռահաղորդակցության ծառայությունների բողոքների կոմիսարիատի աշխատող	tpalandj@gmu.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
		ԿԻՊՐՈՍ		
67.	Գարոյան Մարտիրոս (Garoyian Marios)	Քաղաքագետ, քաղաքական գործիչ, Կիպրոսի խնդրի փորձագետ	Կիպրոսի Դեմոկրատական կուսակցության նախագահ	info@ karoyian.com.cy
68.	Սևան Բենոն (Sevan Benon)	Միջազգայնագետ	Նախկինում ՍԱԿ գլխավոր քարտուղարի քաղաքական հարցերով օգնական, այժմ՝ կիպրահայ համայնքի ակտիվ գործիչ	
		ՀՈՒՆԱՍՏԱՆ		
69.	Քյուրդողլյան Միհրան (Kurdoghlian Mihran)	Պատմաբան, սփյուռքահայ կրթության փորձագետ		
70.	Քյուրքչյան Հարություն (Kyurkchian Harutyun)	Լեզվաբան	«Վէմ» համահայկական հանդեսի խմբագրական խորհրդի անդամ	
		ՄԵԾ ԲՐԻՏԱՆԻԱ		
71.	Գասպարյան Սոսի (Kasbarian Sossie)	Մերձավոր Արևելքի քաղաքականության փորձագետ, արևելագիտության դոկտոր (Ph.D)	Լանչեսթրի համալսարանի Մերձավոր Արևելքի խնդիրների դասախոս	s.kasbarian@ lancaster.ac.uk

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
72.	Իշխանյան Արմինե (Ishkanian Armine)	Սոցիոլոգ, հանրային կառավարման, սոցիալական քաղաքականության փորձագետ, քաղաքագիտության դոկտոր	Լոնդոնի տնտեսագիտության և քաղաքագիտության դպրոցի սոցիալական քաղաքականության բաժանմունքի դասախոս	a.Ishkanian@lse.ac.uk
73.	Հակոբյան Հարի (Hagopian Harry)	Միջազգային իրավաբան, քաղաքական խորհրդատու	Անգլիայի և Ուելսի կաթոլիկ եպիսկոպոսների համաժողովի Մերձավոր Արևելքի գծով խորհրդական, Հայ Առաքելական եկեղեցու էկումենիկ, իրավական և քաղաքական խորհրդատու	
74.	Նազարյան Ադել (Nazarian Adelle)	Քաղաքագետ	Լոնդոնի «The Henry Jackson Society» ուղեղային կենտրոնի Կալիֆորնիա ծրագրի տնօրեն, Մերձավոր Արևելքի երկրների մասնագետ	
75.	Ներսեսյան Վրեժ (Nersessian Vrej)	Հայագետ, աստվածաբան, աստվածաբանության դոկտոր	Լոնդոնի բրիտանական գրադարանի Քրիստոնյա Մերձավոր Արևելքի հավաքածուների համակարգող, ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր դոկտոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
76.	Չիլինգարյան Հրաչ (Tchilingirian Hratch)	Աստվածաբան, քաղաքագետ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր (Ph.D)	Օքսֆորդի համալսարանի Արևելագիտության ինստիտուտի դասախոս	
77.	Չիլինգարյան Ջորդան (Tchilingirian Jordan)	Սոցիոլոգ	«Ekklesia» ուղեղային կենտրոնի փոխտնօրեն	
78.	Չորբաջյան Ռուբի (Chorbajian Ruby)	Մարդու իրավունքների փորձագետ		rchorbajian@ pf-armenia.org
79.	Սաֆարյան Արա (Safarian Ara)	Պատմաբան	Լոնդոնի Կոմիտաս ինստիտուտի տնօրեն	
80.	Սելյան Օդրի (Selian Audrey)	Միջազգայնագետ, միջազգային հարաբերությունների դոկտոր (Ph.D)	«Artha Initiative, Rianta Philanthropy Ltd.» տնօրեն	a.selian@aiprg.net
81.	Օսկանյան Գևորգ (Oskanian Kevork)	Միջազգայնագետ, Կովկասի և Մերձավոր Արևելքի տարածաշրջանային քաղաքականության, հակամարտությունների փորձագետ	Վեսթմինսթրի համալսարանի քաղաքագիտության և միջազգային հարաբերությունների բաժանմունքի հրավիրյալ դասախոս	k.oskanian1@ westminster.ac.uk

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
		ՄԵՔՍԻԿԱ		
82.	Սարգսյանց Մանուել (Sarkisyanz Emanuel)	Պատմաբան, սոցիոլոգ, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)		
		ՇՎԵԴԻԱ		
83.	Ալավերդյան Իրինա (Alaverdyan Irina)	Քաղաքագետ, հաղորդակցության, առցանց հաղորդակցության փորձագետ	Ստոկհոլմի Հաղորդակցության և վարքային գիտությունների ավագ գիտաշխատող	ialaverdyan@pf-armenia.org
		ՇՎԵՑԱՐԻԱ		
84.	Ղարիբյան Սևան (Garibian Sévane)	Իրավաբան	Ժնևի համալսարանի դոցենտ, Նյուշատելի համալսարանի դասախոս	sevane.garibian@unine.ch
85.	Շահինյան Սարգիս (Shahinian Sargis)	Փորձագետ	Հայ-շվեյցարական խորհրդարանական խմբի գլխավոր քարտուղար	
86.	Չետերյան Վիգեն (Cheterian Vicken)	Լրագրող, քաղաքագետ, միջազգային հարաբերությունների դոկտոր (Ph.D)	Ժնևի «CIMERA» քաղաքական կառավարման և միջազգային քաղաքականության վերլուծական կազմակերպության հիմնադիր տնօրեն	cheterian@webster.ch
87.	Սարգսյան Աննա Հես (Sargsyan Anna Hess)	Քաղաքագետ, միջազգայնագետ	Ցյուրիխի անվտանգության հետազոտությունների կենտրոնի միջնորդության աջակցության նախագծի աշխատակից	anna.hess@sipo.gess.ethz.ch

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
88.	Սվասյան Կարեն (Swassjan Karen)	Փիլիսոփա, գրականագետ, մշակութային պատմաբան, անթրոպոսոֆ, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Ապրում և ստեղծագործում է Բազելում, դասախոսություններ է կարդում Գերմանիայում, Շվեյցարիայում, Ավստրիայում, Ռուսաստանում	
89.	Էրկման Սուրեն (Erkman Suren)	Լրագրող	Արդյունաբերական էկոլոգիայի փորձագետ, Ժնևի Գիտության և տեխնիկայի հաղորդակցման և վերլուծության ինստիտուտի հիմնադիր	suren.erkman@icast.org
			ՉԵԽԻԱ	
90.	Ասատրյան Հակոբ (Asatryan Hakob)	Բանասեր	«Օրեր» եվրոպական ամսագրի համահիմնադիր և գլխավոր խմբագիր	hakob@orer.cz
			ՊՈՐՏՈՒԳԱԼԻԱ	
91.	Եկավյան Զավեն (Yegavian Zaven)	Լեզվաբան, արևելագետ	Սորբոնի համալսարանի լեզվաբանության պրոֆեսոր, Փարիզի Մարի-Նուբար հայկական տան տնօրեն	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
92.	Կյուլբենկյան Ռոպեր (Gulbenkian Robert)	Պատմաբան	Պորտուգալիայի պատմության ԳԱ փոխնախագահ, Պորտուգալիայի պատմության ԳԱ ակադեմիկոս, Հռոմի պատմագիտական ակադեմիայի արտասահմանյան անդամ, ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ, ԵՊՀ պատվավոր դոկտոր	
93.	Փանոսյան Ռազմիկ (Panossian Razmik)	Քաղաքագետ, ազգային ինքնության փորձագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	Գալուստ Գյուլբենկյան հիմնադրամի Հայկական համայնքների բաժանմունքի տնօրեն	ecaramelo@gulbenkian.pt
		ՌՈՒՄԻՆԻԱ		
94.	Ոսկանյան Վարուժան (Vosganian Varujan)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր, քաղաքական գործիչ	Ռումինիայի էկոնոմիկայի նախկին նախարար	
		ՍԻՐԻԱ		
95.	Չոլաքյան Հակոբ (Cholakian Hakob)	Հայագետ, ազգագրագետ, լեզվաբան, Սիրիայի հայ համայնքի փորձագետ, պատմագիտության թեկնածու	Համազգայինի հայագիտական հիմնարկի գիտաշխատող, «Քարեն Էփփե» ազգային ճեմարանի դասախոս	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
		ՈՒԶԲԵԿՍՏԱՆ		
96.	Նազարյան Ռուբեն (Назарьян Рубен)	Բանասեր, բանասիրական գիտությունների թեկնածու, լրագրող, Սամարղանդի հայ համայնքի փորձագետ	Սամարղանդի պետհամալսարանի պրոֆեսոր	
		ՈՒԿՐԱԻՆԱ		
97.	Գաբրիելյան Օլեգ (Габриелян Олег)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Տավրիայի ազգային համալսարանի փիլիսոփայության ֆակուլտետի քաղաքագիտության ամբիոնի վարիչ, պրոֆեսոր	gabroleg@mail.ru
98.	Գասպարյան Միխայիլ (Гаспарян Михаил)	Քաղաքագետ	«Ուկրաինայի քաղաքագիտության դասավանդման և հետազոտման ուսուցման մեթոդների կատարելագործման կենտրոն» ծրագրի ղեկավար	mgasp@mail.ru
99.	Գրիգորյանց Վլադիմիր (Григорьянц Владимир)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	Ռազմավարական հետազոտությունների ազգային ինստիտուտի Ղրիմի մասնաճյուղի փորձագետ, Սիմֆերոպոլի Ղրիմագիտության գիտահետազոտական կենտրոնի տնօրեն	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
100.	Օսիպյան Ալեքսանդր (Осипян Александр)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	Կրասնատորսկի տնտեսահումանիտար համալսարանի պատմության ամբիոնի դոցենտ	agricolae_ua@yahoo.com
		ՈՒՐՈՒԳՎԱՅ		
101.	Բոդուկյան Հովհաննես (Bodukian Hovannés)	Գրականագետ		
102.	Դիվրեջյան Ալբերտո (Douredjián Alberto)	Պատմաբան		
103.	Կարամանուկյան Դիեգո (Karamanoukian Daniel)	Պատմաբան	«Արաքս» ռադիոկայանի տնօրեն	
		ՔՈՒՎԵՅԹ		
104.	Արդհալջյան Ռաֆֆի (Ardhaldjian Raffy)	Տնտեսագետ	«Ani & Narod» հիշատակի հիմնադրամի հիմնադիր ղեկավար	rardhaldjian@pf-armenia.org
		ՔԱԹԱՐ		
105.	Կուտսուզյան Տանյա (Goudsouzian Tanya)	Քաղաքագետ, Մերձավոր Արևելքի փորձագետ	«Ալ Ջազիրայի» աշխատակից	
		ՖՐԱՆՍԻԱ		
106.	Արթին Ժան-Գարբիս (Artin Jean-Garbis)	Պատմաբան	«Հայկական հիշողության հետազոտման և արխիվացման ասոցիացիայի» հիմնադիր, ղեկավար	aram.asso@wanadoo.fr

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
107.	Բերեկյան Թելմա (Berekian Telma)	Պատմաբան		
108.	Բոյսոն-Չենորոկյան Պատրիսիա (Boisson-Chenorhokian Patricia)	Պատմաբան, լեզվաբան, պատմագիտության դոկտոր	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի ուսումնասիրության բաժանմունքի Հայոց պատմության (միջին դարեր, նոր շրջան), աշխարհագրության և Հայկական քաղաքակրթության դասախոս	
109.	Գալֆայան-Փանոսյան Հիլդա (Galfaian-Panosian Hilda)	Լեզվաբան, արևմտահայերենի մասնագետ	Սորբոնի համալսարանի հայագիտության պրոֆեսոր, Փարիզի «Սաշտոց» հայ լեզվի պաշտպանության միության նախագահ	
110.	Գերգերյան Ժերար (Guerguerian Gérard)	Միջազգային իրավաբան	PPG Industries (Europe) իրավաբանական խորհրդատու	gguerguerian@carlara.com gerard.guerguerian@infodis.com
111.	Գևորգյան (Կևորկեան) Ռեյմոն (Հարություն) (Kevorkian Raymond (Haroutiun))	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր	Փարիզ-8 Սեն Դնի համալսարանի Աշխարհաքաղաքակնության ֆրանսիական ինստիտուտի տնօրեն, Նուբարյան գրադարանի տնօրեն	rhkevorkian@wanadoo.fr

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
112.	Դալգալյան Ժիլբեր (Dalgalian Gilbert)	Լեզվաբան, բանասիրական գիտությունների դոկտոր		
113.	Դեդեյան Ժիրայր (Dédéyan Gérard)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր	Մոնպելյեի Պաուլ Վալերի համալսարանի պատմության պրոֆեսոր	
114.	Եկավյան Տիգրան (Ekavyan Tigran)	Արևելագետ, Սփյուռքի հարցերով փորձագետ	«France-Arme´nie» շաբաթաթերթի թղթակից	tyegavian@gmail.com
115.	Զարիֆյան Ժուլիեն (Zarifian Julien)	Քաղաքագետ, աշխարհաքաղաքականության փորձագետ, գիտությունների դոկտոր (Ph.D) աշխարհաքաղաքականության գծով	Սերժ Պոնտուսիե համալսարանի Ամերիկագիտության դոցենտ, նույն համալսարանի Քաղաքակրթությունների և համեմատական մշակութային ինքնության հետազոտող	Julien.Zarifian@u-cergy.fr
116.	Թաշճյան Վահե Tachjian Vahé	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Փարիզի Նուբարյան գրադարանի հետազոտող www.houshamadyan.org կայքի խմբագիր	houshamadyan@gmail.com
117.	Թաֆանկեջյան Գրեգուար (Tafankejian Grégoire)	Հայագետ	«Հայկական կազմակերպությունների համակարգում Դրում Արդեշ» ասոցիացիայի նախագահ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
118.	Թոթոյան Արփի (Totoyan Arpi)	Լրագրող	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի և Ռուսաստանի ուսումնասիրության բաժանմունքում դասավանդում է արևմտահայերեն	
119.	Թորոսյան Սևակ (Torossian Sévag)	Իրավաբան, փաստաբան, իրավագիտության դոկտոր	Քրեական իրավունքի ինստիտուտի գիտական կոմիտեի անդամ	
120.	Լեյլոյան Աննա (Leyloyan Anna)	Արվեստաբան	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի և Ռուսաստանի ուսումնասիրության բաժանմունքի դոցենտ, դասավանդում է Ռուսաստանի և Կովկասի (Հայաստան, Վրաստան) արվեստի պատմություն	
121.	Խուրշուդյան Վիկտորյա (Khurshudyan Victoria)	Լեզվաբան	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի ուսումնասիրության բաժանմունքի դոցենտ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
122.	Հովհաննիսյան Մարտինա (Hovanessian Martine)	Սոցիոլոգ, հայագետ	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի ուսումնասիրության բաժանմունքի դասախոս, Ֆրանսիայի Գիտական ուսումնասիրությունների ազգային կենտրոնի հետազոտության ղեկավար	
123.	Ղազարյան Նիկոլա (Kazarian Nicolas)	Աշխարհագրագետ, ուղղափառ աշխարհի պատմաբան և փորձագետ	Միջազգային և ռազմավարական հարաբերությունների ինստիտուտի համագործակցող հետազոտող, Սբ Սերժ ինստիտուտի դոցենտ	
124.	Շալյան Ժերար (Chaliand Gérard)	Միջազգային և ռազմավարական հարաբերությունների, զինված հակամարտությունների հարցերով փորձագետ	Հակամարտությունների և խաղաղության հետազոտությունների կենտրոնի խորհրդի անդամ	
125.	Մարտիրոսյան Արամ (Mardirossian Aram)	Իրավունքի պատմաբան, իրավունքի պատմության դոկտոր	Արևմտյան Փարիզի համալսարանի իրավունքի պատմության պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
126.	Տեր-Մերկերյան Ռոպեր (Dermerguerian Robert)	Հայագետ	Պրովանսի համալսարանի հայագիտական ամբիոնի հիմնադիր	
127.	Տեր-Մինասյան Թալին (Ter Minassian Taline)	Պատմաբան, պատմագիտության թեկնածու, միջազգային հարաբերությունների, ԽՍՀՄ և Այսրկովկասի պատմության մասնագետ	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի ուսումնասիրության բաժանմունքի դոցենտ	
128.	Մովսեսյան Վահագն (Movsesyan Vahagn)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Նիսի «EDHEC» բիզնես դպրոցի հետազոտության և զարգացման բաժանմունքի աշխատակից	vahagn.movsesyan@edhec.edu
129.	Մութաֆյան Արմեն (Կլոդ) Զարեհի (Moutafian Armen (Claude) Z.)	Պատմաբան, մաթեմատիկոս, պատմագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր	Փարիզի հյուսիսային համալսարանի դասախոս, ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ	
130.	Չոբոյան Հիլդա (Tchoboian Hilda)	Քաղաքագետ, մարդու իրավունքների փորձագետ	Ռոն Ալպի շրջանային խորհրդի անդամ	htchoboian@rhonealpes.fr hilda.tchoboian@gmail.com

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
131.	Պելեդյան Գրիգոր (Beledian Krikor)	Գրող, գրաքննադատ, թարգմանիչ	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի ուսումնասիրության բաժանմունքի դոցենտ, դասավանդում է հայ գրականություն	
132.	Ջաֆալյան Անի (Jafalian Annie)	Աշխարհաքաղաքականության մասնագետ, Կովկասի և մասնավորապես ԼՂ հիմնախնդրի փորձագետ	Ժան Մուլենայի անվան Լիոն-3 համալսարանի ավագ գիտաշխատող և դասախոս	annie.jafalian@univ-lyon3.fr
133.	Տոնապետյան-Դեմոպուլոս Անահիտ (Donabedian-Demopoulos Anaid)	Լեզվաբան, բանասիրական գիտությունների դոկտոր	Փարիզի արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի (INALCO) հայագիտության բաժնի վարիչ, Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի ուսումնասիրության բաժանմունքի պրոֆեսոր, Փարիզի լեզվաբանների միության նախագահ	adonabedian@inalco.fr

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
134.	Տոնապետյան Պատրիկ (Donabedian Patrick)	Արվեստաբան, արվեստագիտության դոկտոր	Էքս-ան-Պրովանսի համալսարանի պրոֆեսոր, «Արմենիակա» ծրագրի նախագահ	
135.	Փիլիպոսյան Անի (Pilibossian Annie)	Լեզվաբան, մանկավարժ	Մարն-լա-Վալե քաղաքի Հայկական մշակութային միության նախագահ	
136.	Քեբաբջյան Ժան Կլոդ (Kebabdjian Jean-Claude)	Լրագրող, փորձագետ	Հայկական Սփյուռքի հետազոտական կենտրոնի (CRDA) հիմնադիր նախագահ	
137.	Քեթչեյան Լևոն (Ketcheyan Levon)	Թարգմանիչ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի ուսումնասիրության բաժանմունքում դասավանդում է գրական թարգմանչություն	
138.	Քելեջյան Մելանի (Keledjian Mélanie)	Լեզվաբան	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի ուսումնասիրության բաժանմունքի արևմտահայերենի դասախոս	

ԳԼՈՒԽ 3
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՎ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

3.1 Միջազգային փորձը

Սփյուռքի գիտավերլուծական հանրության համախմբման, համագործակցության, Հայաստանի մտավոր շրջանակների հետ տարբեր ձևաչափերով կապերի հաստատման և համահայկական մտավոր ռեսուրսները Հայաստանի և Հայության շահերին ի սպաս դնելու մեխանիզմների մշակման, լուծման ուղիներ առաջարկելու համար կարևոր է այլ երկրների փորձը: Պատահական չէ, որ արդի սփյուռքագետների աշխատանքներում հաճախ հոլովվում է այն միտքը, որ սփյուռքը ոչ միայն արտերկրում բնակվող ժողովրդի մի մասն է, որը որոշ չափով պահպանում է հոգևոր, մշակութային ինքնությունը և ձգտում է չխզել կապերը պատմական հայրենիքի հետ, այլև առաջին հերթին այն անդրազգային ցանց է, որն իր մեջ պարունակում է հսկայական սոցիալ-մշակութային, հասարակական-քաղաքական, տնտեսական և մտավոր ներուժ: Հաշվի առնելով այս հանգամանքները՝ տարբեր երկրներ իրենց սփյուռքի մաս կազմող այդ հանրույթների գիտելիքներից և պետական կառույցներում մեծ հեղինակություն ունեցող անհատների գործունեությունից օգտվելու հսկայական փորձ ունեն:

Հատկանշական է, որ իսրայելական, հնդկական, չինական, ճապոնական, հունական նորաստեղծ շատ ՈւԿ-ներ կանգնեցին կարևորագույն, այն է՝ ինտելեկտուալ ռեսուրսներով ապահովվելու խնդրի առջև: Սա ստիպեց, որպեսզի կենտրոններն օգտվեն սփյուռքի գիտական-փորձագիտական ռեսուրսներից՝ նպաստելով նաև միջազգային կապերի հաստատմանն արտերկրի նույնանման կառույցների հետ:

Մյուս կողմից, տարբեր երկրներում՝ ԱՄՆ-ում, Եվրամիությունում գործող վերլուծական կառույցների աճի առկա միտումները նպաստել են ակադեմիական շրջանակներից դուրս հումանիտար գիտական մտքի զարգացմանը և նոր որակ հաղորդել քաղաքագիտական-ռազմավարական մշակումներին: Արտերկրի ՈւԿ-ներում աշխատող փորձագետներն ունեին ռազմավարական մշակումների փորձ և գիտելիք: Չօգտվել այդ ոլորտում նման փորձառություն ունեցող ռեսուրսից՝ մեծ շռայլություն կլիներ վերջիններիս կողմից:

Հատկանշական է, որ որոշ երկրների հաջողվել է մեծ առաջընթաց գրանցել՝ այդ կապերը հասցնելով ինստիտուցիոնալ մակարդակի, ներգրավելով մտավոր ռեսուրսներին ցանցային (*network*) աշխատանքներում, կենտրոնանալով հիմնականում պետական առաջնահերթ նշանակության ռազմավարական ծրագրերի մշակման գործընթացի վրա: Ցանցային աշխատանքին զուգահեռ՝ մի շարք երկրներ հետևողական աշխատանքի և տնական համագործակցության արդյունքում կարողացել են նաև մի նոր մակարդակ դուրս գալ՝ հիմնադրել վերլուծական կառույցներ արտերկրում, ինչը համարվում է ՈւԿ-ների զարգացման ցուցիչներից մեկը: Հակիրճ անդրադառնանք մի քանի երկրների փորձին:

Համարվում է, որ չինական սփյուռքն ամենամեծն է: Տարբեր գնահատականներով՝ այն հասնում է 45-80 մլն-ի՝ ցրված 150 երկրներում: Գիտական սփյուռքի հետ աշխատանքներ ծավալելու չինացիների փորձերն իսրայելականի հետ զուգահեռ են ընթացել: Մի կողմ թողնելով իսրայելական փորձը, որտեղ շատ սահուն էին ընթացել արտերկրի վերլուծական կառույցներում ընդգրկված ազգությամբ հրեա վերլուծաբանների ու գիտնականների հետ տարվող աշխատանքները, չինականն իր գործելառճով առանձնահատուկ էր: Նախ՝ չինական սփյուռքի գիտավերլուծական կարողություններն օգտագործվեցին առաջին հերթին Չինաստանի տնտեսության մեջ բեկում մտցնելու առումով, և երկրորդ՝ արտերկրում գործող քաղաքական և ռազմավարական հետազոտություններ իրականացնող ինստիտուտներում աշխատող չինացիները ԱՄՆ-Չինաստան ոչ այնքան բարենպաստ հարաբերություններում դարձան միջնորդող օղակ՝ հանդես գալով որպես Չինաստանի արտաքին քաղաքականությանն աջակցող ուժեր:

1998թ. չինական իշխանությունները վերակազմավորեցին Չինաստանի Գիտությունների ակադեմիան, որի արդյունքում, մի կողմից, կրճատվեցին գիտական ինստիտուտները, մյուս կողմից՝ ձեռնարկվեցին քայլեր արտերկրի բարձր որակավորում ունեցող չինացի գիտնականներին և փորձագետներին ներգրավելու հեռավար և տեղում իրականացվող ծրագրերում, բավական բարձր վարձատրությամբ[1]: Ֆինանսավորման խնդիրը լուծելու նպատակով 2004թ. ստեղծվեց «Բնական գիտությունների ազ-

[1] *Жуджунь Д., Ковалев М., Новик В.,* Феномен экономического развития Китая, Минск, Издательский центр БГУ, 2008, с. 27.

գային ֆոնդ» կազմակերպությունը, որի ֆինանսական կարողությունները հասնում էին 451 մլն դոլարի (2004)։ Կազմակերպությունն աջակցեց չինական ծագում ունեցող ամերիկաբնակ գիտնականներին՝ ներգրավվելու երկրի հետազոտական ծրագրերում՝ ստեղծելով սփյուռքի հետ համագործակցելու նոր ձևաչափ[1]։

Այնպես որ, տնտեսական և քաղաքական շարժառիթներով էր պայմանավորված սփյուռքի ներուժի օգտագործումը։ Այս ողջ շղթայական և անընդմեջ գործընթացն իրականացավ պետության անմիջական մասնակցությամբ։ Այն հնարավոր դարձրեց սփյուռքի մտավոր/բիզնես էլիտայի համախմբումը տարբեր ոլորտներում առկա խնդրահարույց առաջադրանքների լուծման շուրջ, որը հետագայում մեծ արդյունքներ գրանցեց։ Սփյուռքի մտավոր այդ հատվածին ներգրավեցին ոչ միայն կարծիքներ հայտնելու և քննարկումներ անցկացնելու նպատակով, այլև անմիջականորեն նրանց վստահեցին գործնական քայլեր կատարել, որոնցից մեկն էլ տնտեսական բարեփոխումներ իրականացնելու նախաձեռնությունն էր։ Չինական փորձը ցույց տվեց, որ սփյուռքն անգնահատելի դերակատարում կարող է ունենալ ցանկացած ոլորտի զարգացման համար։

Սփյուռքի գիտավերլուծական շերտի հետ համագործակցությանը միտված այլ երկրների շարքում հետաքրքիր է նաև Իսրայելի քաղաքականությունը։ Ինչպես Չինաստանը, այնպես էլ Իսրայելը փորձում էին սփյուռքի գիտական ներուժն օգտագործել նորաստեղծ երկրի տնտեսության զարգացման նպատակով։ Ամերիկա-իսրայելական գիտական համագործակցության շնոր-

[1] *Миронин С.,* Утечка мозгов - объективный анализ, http://www.russianengineering.narod.ru/engineering/emigration.htm

հիվ 1972թ. հիմնադրվեց Ամերիկա-իսրայելական գիտական հիմնադրամը (*The U.S. – Israel Binational Science Foundation – BSF*): Այս հիմնադրամը սուբսիդավորում է գիտության տարբեր ոլորտներին առնչվող հետազոտական ծրագրեր՝ մարդաբանությունից մինչև բիոբժշկական ինժեներիա, ֆիզիկա և շրջակա միջավայրի պահպանության հարցեր: Հիմնադրման օրվանից *BSF*-ը տրամադրել է ավելի քան չորս հազար հետազոտական դրամաշնորհներ շուրջ 480 մլն դոլարի չափով: Նշյալ հիմնադրամին հաջորդեց 1978թ. Գյուղատնտեսության բնագավառում ամերիկա-իսրայելական հետազոտությունների և մշակումների համատեղ հիմնադրամը (*United States-Israel Binational Agricultural Research and Development Fund – BARD*), որը կոչված էր իրականացնելու և աջակցելու երկու երկրների գյուղատնտեսության համար մեծ նշանակություն ունեցող հետազոտություններին և ինովացիաների զարգացմանը[1]: Այնպես որ, բնագիտության ոլորտում արտերկրի հետ գիտատեխնիկական համագործակցությունը զգալի օգուտներ բերեց Իսրայելին, որում մեծ էր ԱՄՆ-ում և այլ երկրներում բնակվող ազգությամբ հրեա գիտնականների դերը:

Գալով վերլուծական կենտրոններին՝ պետք է փաստենք, որ այդ ներուժից օգտվելու առաջին փորձերն Իսրայելն իրականացրեց 1950-ական թթ.: ԱՄՆ վերլուծական կենտրոնների շարքում քաղաքական շրջանակներում բավական մեծ հեղինակություն է վայելում «Հանրային կապերի ամերիկա-իսրայելական կոմիտեն» *(American Israel Public Affairs Committee, AIPAC)*, որը համարվում է «ուղեղային կենտրոն»: Կենտրոնը հիմնադրվել է ամե-

[1] *Մարության Հ.,* Իսրայելի մրցունակությունը և գիտության դերը, «Գլոբուս. Ազգային անվտանգություն», 2009, թիվ 4 (8), էջ 47-48:

րիկաբնակ հրեաների կողմից 1954թ., որի նպատակն էր երիտասարդ հրեական պետության համար տնտեսական, քաղաքական և ռազմական աջակցություն ապահովել ԱՄՆ կառավարության կողմից: *AIPAC* անմիջական նախաձեռնությամբ Իսրայելը 1994թ. ԱՄՆ-ից տնտեսական և ռազմական ոլորտների զարգացման հեռանկարով ստացել է շուրջ 3 մլրդ դոլար, որից 80 մլն դոլարը նախատեսվել է հրեաների հայրենադարձության համար[1]: *AIPAC*-ը յուրաքանչյուր տարի նախագահների և վարչապետերի մակարդակով կազմակերպում է խոշոր հավաքներ, քաղաքական բնույթի գիտաժողովներ՝ ԱՄՆ-ից և Իսրայելից հրավիրված քաղաքական գործիչների, երկու երկրների հայտնի քաղաքագետների, փորձագետների, գիտնականների մասնակցությամբ: Հատկանշական է, որ Իսրայելը ԱՄՆ ՈւԿ-ներում աշխատող ազգությամբ հրեա վերլուծաբանների հետ սկսեց համագործակցել հենց այս շրջանակներում տեղի ունեցած գիտաժողովներից հետո: Նրանցից շատերն այսօր համագործակցում են իսրայելական հեղինակավոր Ռազմավարական հետազոտական կենտրոնների հետ՝ որպես ասոցիացված աշխատակիցներ[2]:

Վերջին տարիներին սփյուռքի գիտական ներուժին սկսել են ուշադրություն դարձնել ԱՊՀ մի շարք երկրներ՝ Ռուսաստանը[3], Մոլդովան, Բելառուսը, որոնք դեռ նման ձևաչափով հնարա-

[1] *Лендман С.,* AIPAC хочет воевать, http://news.putc.org/news/aipac_khochet_voevat/2012-08-21-1279.

[2] Իսրայելի պետությանը տարբեր հարցերում աջակցող ԱՄՆ-ում գործող վերլուծական կենտրոններից հայտնի է նաև «*Jewish Institute for National Security Affairs*»-ը, որը ստեղծվել է տեղի հրեական համայնքի օգնությամբ:

[3] Տե՛ս *Осина А.,* Российская научная диаспора и подходы к сотрудничеству с ней для развития российской науки, “Теория и практика общественного развития”, 2013, № 8.

վոր համագործակցության մեխանիզմների մշակման փուլում են: Հարկ է նշել, որ այդպիսի խոշոր նախագծերի իրականացման համար չափազանց մեծ կարևորություն է տրվում այս ուղղությամբ նեղ թեմատիկ գիտաժողովների անցկացմանը: Մասնավորապես, 2010թ. տարբեր երկրներից հրավիրված ռուսական ծագում ունեցող գիտնականների և ռազմավարական հետազոտություններ իրականացնող ինստիտուտների վերլուծաբանների անմիջական մասնակցությամբ Սանկտ Պետերբուրգում տեղի ուեցավ «Գիտական սփյուռքը և Ռուսաստանի գիտության ապագան» խորագրով գիտագործնական կոնֆերանս[1]:

Կարծում ենք, այս կարգի գիտաժողովներ անցկացնելը Հայաստանում շատ նպատակահարմար է, քանի որ որքան էլ փորձենք սփյուռքին մասնակից դարձնել գիտական և ռազմավարական հետազոտություններին, անհրաժեշտ է նախապես պատրաստ լինել լսելու այդ հանրույթի կարծիքներն ու տեսակետներն այս հարցի շուրջ: Մոլդովան, Ռուսաստանը, Բելառուսը և մի քանի այլ երկրներ հենց այս տրամաբանությամբ էլ շարժվում են: Հետաքրքիր է, որ Ռուսաստանը սփյուռքի գիտնականների և վերլուծաբանների ցանկում ներառում է նաև ազգությամբ հայերի, որոնք ծնունդով Ռուսաստանից են և, փաստորեն, իրենց գիտական կարողությունները ներդնում են այդ երկրում:

Միջազգային փորձին անդրադառնալիս հնարավոր չէ շրջանցել Թուրքիան, որի աշխատանքները, հատկապես «ուղեղային կենտրոնների» հետ, անմիջականորեն վերաբերում են ՀՀ,

[1] Գիտաժողովի զեկույցներին ծանոթանալու համար տե՛ս Научная диаспора и будущее российской науки (конференция 2010), http://www.lektorium.tv/course/?id=22763.

ԼՂՀ և Սփյուռք եռամիասնությանը: Արտերկրի փորձագիտական ռեսուրսներին պետական առաջնահերթ խնդիրներին հաղորդակից դարձնելու և ընդհանուր նպատակների շուրջ մոբիլիզացնելու հարցում վերջին տասնամյակում մեծ ակտիվություն է ցուցաբերում Թուրքիան: ԱՄՆ-ում և Մեծ Բրիտանիայում թուրքական ֆինանսավորմամբ «ուղեղային կենտրոններ» ունենալը, ինչպես Իսրայելի և մի շարք այլ երկրների պարագայում է, ընդօրինակելի է դարձել Թուրքիայի համար: Վերջիններս դիտվում են որպես այլընտրանքային «դիպկորպուս» կամ լոբբիստական խմբեր, որոնցում ընդգրկվում են առաջին հերթին արտերկրի առաջատար բուհերի և «ուղեղային կենտրոնների» ազգությամբ թուրք աշխատակիցները: Կան բազմաթիվ կառույցներ, որոնք մոբիլիզացնում են արտերկրի թուրք ինտելեկտուալներին տարբեր ինստիտուտների, քաղաքական պլատֆորմների շուրջ, և այսպես կոչված «վերլուծաբանների համազգային լիգա» ստեղծելու ճանապարհին են: Արտերկրում հիմնադրված թուրքական ռազմավարական հետազոտություններ իրականացնող կենտրոններից են Մեծ Բրիտանիայում՝ Ռազմավարական հետազոտությունների և վերլուծությունների կենտրոնը (*CESRAN*), ԱՄՆ-ում՝ Քաղաքական, տնտեսական և սոցիալական հետազոտությունների հիմնադրամը (*SETA*), Լոբբիստական ռազմավարական հետազոտությունների կենտրոնը (*LOBISAV*), Ֆրանսիայում՝ Բոսֆորի ինստիտուտը և այլն:

Հատկանշական է, որ թուրքական վերլուծական շրջանակներից սերած ներկայիս արտգործնախարար Ահմեթ Դավութօղլուն բարձր է գնահատում այս կառույցների դերը երկրի

ներքին և արտաքին քաղաքականության զարգացումներում՝ դրանք ծառայեցնելով որպես այլընտրանքային «դիպկորպուս»՝ վերջիններիս միջոցով վարելով նաև Թուրքիա-Հայաստան հարաբերություններում սեփական դիրքորոշումներն առաջ մղելու քաղաքականություն։ Նման պայմաններում Հայաստանի գիտական և հատկապես փորձագիտական հանրույթը մշտապես բախվելու է այս կառույցների՝ թուրքական պետության կողմից հրամցված տեսակետներին, առաջարկվող այս կամ այն քաղաքական բանաձևերին։ Այս իրավիճակը մեզ թելադրում է համախմբել ՀՀ և Սփյուռքի առկա գիտական, փորձագիտական մտավոր ռեսուրսները, ինչը թույլ կտա Հայության առջև ծառացած ռազմավարական նշանակության ցանկացած հարցում կարծիքների և տեսակետների փոխանակման միջոցով ձևավորել ընդհանուր մոտեցում՝ թուրքական «հինգերորդ իշխանության» քայլերին դիմագրավելու համար։

Այնուամենայնիվ, սփյուռքի գիտավերլուծական հանրույթի հետ կապեր հաստատելու տարբեր երկրների որոշման վրա ազդել են մի շարք գործոններ, որոնցից կարելի է առանձնացնել.

- Սփյուռքի հետ կապերի և համագործակցության նոր ձևաչափի ստեղծումը
- Տարբեր ոլորտներում բարեփոխումներ իրականացնելու անհրաժեշտությունը
- Ներքին և արտաքին քաղաքականության մեջ փոփոխությունների կատարումը
- Նոր որակի հաղորդումը ռազմավարական մշակումներին
- Հետազոտական նոր ոլորտների ներբերումը (քաղաքական կանխատեսումներ և այլն)

- Կադրերի պատրաստումը, փորձի փոխանակումը
- Քարոզչական (լոբբիստական) գործունեությունը և այլն:

Այսպիսով, սփյուռքի գիտավերլուծական հանրույթի հետ համագործակցող այլ երկրների հաջողությունը պայմանավորված էր երկու գլխավոր հանգամանքներով՝ պետական միջամտությամբ և գործարար աշխարհի անմիջական աջակցությամբ: Պետական իշխանություններն ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին փորձագիտական և ակադեմիական ռեսուրսները դիտարկեցին որպես տնտեսական, գիտակրթական, քաղաքական և այլ ոլորտներին վերաբերող քննարկումները հարստացնող ռեսուրս:

3.2 Համագործակցության առաջարկվող ուղիներ

Ներկայում արտերկրի հայության մտավոր ներուժը Հայության խնդիրների լուծմանը ծառայեցնելու համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել արդի պայմաններին բնորոշ մի շարք իրողություններ: Այդպիսիք են.

- Արտերկրում ինտելեկտուալ ոլորտում բարձր դիրքի հասած հայազգի մտավորականները կտրված են համայնքային կյանքից՝ գրեթե ամբողջությամբ և անմիջականորեն ինտեգրված լինելով տվյալ երկրի հասարակությանը: Նրանց մտավոր գործունեության արդյունքները կարծես թե լիովին ի սպաս են դրվում այդ երկրների պետական-քաղաքական կառույցներին՝ ծառայեցվելով վերջիններիս ազգային շահերին:

- Մեր օրերում նրանց հայրենադարձությունը՝ վերադարձը և բնակությունը Հայաստանում, իրատեսական չէ՝ հաշվի առնելով, մի կողմից, նրանց խոր ինտեգրվածությունն իրենց երկրների կյանքում, մյուս կողմից՝ ՀՀ ոչ այնքան բարենպաստ պայմանները:

Այս իրողությունները հաշվի առնելով՝ նպատակահարմար է շեշտը դնել արտերկրի հայ գիտնականների և փորձագետ-վերլուծաբանների հետ հեռավար աշխատանքի վրա, ինչը կարող է ստանալ դրսևորման հետևյալ ձևերը.

Անհատական հետազոտությունների պատվիրում: Հայաստանի և Հայության համար հետաքրքրություն ներկայացնող թեմաներով կարելի է բարձրորակ հետազոտություններ պատվիրել Սփյուռքի ներկայացուցիչ հայ փորձագետներին:

Կոլեկտիվ հետազոտությունների պատվիրում: Նման թեմաներով կարելի է պատվիրել նաև կոլեկտիվ հետազոտություններ, որում ընդգրկված կլինեն Սփյուռքի մեկից ավելի փորձագետներ և գիտնականներ: Այս կերպ, ըստ էության, կձևավորվեն Սփյուռքի հայ փորձագետների աշխատանքային խմբեր: Կարող են կատարվել նաև կոլեկտիվ հետազոտություններ՝ դրանցում ներգրավելով սփյուռքահայ և հայաստանաբնակ մասնագետների:

Տարբեր ձևաչափերով հանդիպում-քննարկումների կազմակերպում: Կոնկրետ խնդիրների շուրջ (ԼՂՀ հիմնահարց, հայ-թուրքական հարաբերություններ, Հայաստանի զարգացման ռազմավարություն և այլն) կարելի է Հայաստանի և Սփյուռքի գիտնականների ու փորձագետների մասնակցությամբ կազմա-

կերպել պարբերական գիտաժողովներ, սեմինարներ, կլոր սեղաններ և այլ ձևաչափերով հանդիպում-քննարկումներ։ Նպատակահարմար է լայնորեն կիրառել ժամանակակից հեռահաղորդակցության միջոցների հնարավորությունները (օրինակ՝ առցանց դասախոսությունների, գիտաժողովների և այլնի կազմակերպում)։

Հարկ է նշել, որ 2012թ. նոյեմբերին ՀՀ Սփյուռքի նախարարության, ԵՊՀ-ի և «Նորավանք» ԳԿՀ-ի կողմից կազմակերպված Քաղաքագետների և միջազգայնագետների համահայկական համաժողովը, թերևս, այս ուղղությամբ առաջին քայլն էր։ Համաժողովի թեման ընդհանրական էր՝ «21-րդ դարի մարտահրավերները և Հայաստանի անվտանգության հիմնախնդիրները», ինչն առաջին նմանատիպ համաժողովի համար բնական է։ Հետագա նման համաժողովների կազմակերպման ժամանակ, սակայն, թեմատիկայի ընտրության հարցում նպատակահարմար է կենտրոնանալ ավելի նեղ խնդիրների վրա։

Արտերկրի հայ գիտնականների և փորձագիտական հանրության հետ հեռավար աշխատանքի դյուրացումը և արդյունավետության բարձրացումն անխուսափելիորեն ենթադրում են նաև ինստիտուցիոնալ կառույցների ստեղծում, որոնց ամբողջությունը պետք է ունենա ցանցային նկարագիր։ Ըստ այդմ՝ նպատակահարմար է տարբեր երկրներում (ԱՄՆ, Ռուսաստան, Ֆրանսիա և այլն) հասարակական կազմակերպությունների կարգավիճակով ստեղծել հայ փորձագետների միություններ։ Ակնհայտ է, որ նման կառույցների հետ աշխատանքն ավելի մեծ արդյունավետություն կարող է գրանցել, քան առանձին անհատ փորձագետներինը։

Ցանցային կառուցվածքը ենթադրում է, որ առանձին երկրների հայ փորձագետներին միավորող կառույցներն իրենց հերթին միավորվեն տարածաշրջանային, իսկ վերջիններս էլ՝ համահայկական միության մեջ: Այս պարագայում, բացի այն, որ Սփյուռքի մտավոր ներուժի կազմակերպումը կստանա ցանցային կառույցի տեսք, ևս մեկով կավելանա նաև համազգային կառույցների թիվը: Իսկ համազգային կառույցների հետ աշխատանքը շատ ավելի արդյունավետ է դարձնում Հայաստան-Սփյուռք գործակցությունը:

2012թ. Հայաստանում ստեղծված Հայկական հետազոտությունների ցանցային ինստիտուտը (*ՀՀՑԻ - Armenian Research Network Institute*) կարելի է դիտել որպես այս ուղղությամբ կատարված առաջին քայլ: Առաջին փուլում այս ինստիտուտը՝ ցանցային կազմակերպչական մեթոդների կիրառմամբ, պետք է ձևավորի ազգային փորձագիտական հանրություն:

ՀՀՑԻ կառուցվածքն ու աշխատանքի սկզբունքները

Ենթադրվում է *ՀՀՑԻ* աշխատանքներն իրականացնել հետևյալ մեթոդներով.

1. Վերլուծել առաջատար այլ գիտական կենտրոնների կանխատեսումներն ու սցենարները գլոբալ և տարածաշրջանային զարգացումների վերաբերյալ քաղաքականության, հասարակագիտության և տնտեսության ոլորտներում: Այս գործառույթը պետք է իրականացնի հայաստանյան վերլուծաբանների հատուկ ընտրված խումբը՝ *Համաշխարհային թրենդների վերլուծության կենտրոնի* աշխատակիցները (**A** խումբ, տե՛ս *Գծանկար 1*):

Գծանկար 1

Հայկական հետազոտությունների ցանցային ինստիտուտի (ՀՀՑԻ) կառուցվածքը

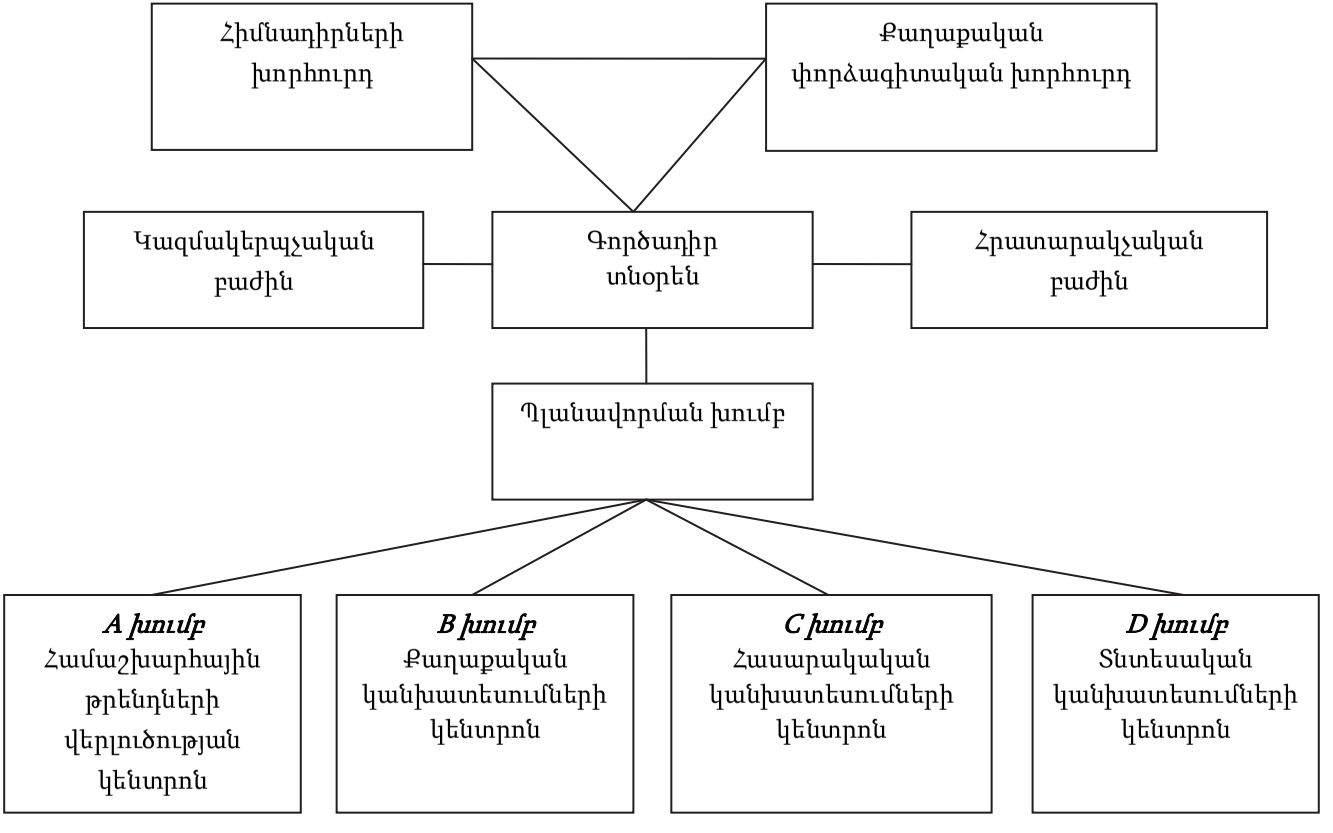

2. Պատվիրել կանխատեսումային աշխատանքներ նախապես որոշված չափանիշներով ընտրված փորձագետների սահմանափակ (բայց ոչ երկուսից պակաս յուրաքանչյուր ոլորտում) շրջանակին: Այս մեթոդը, որը կիրառվում է ռեսուրսների խնայողության նպատակով, պայմանականորեն կարելի է անվանել «ֆոկուս Դելֆի», քանի որ այն՝ ի տարբերություն «լիարժեք Դելֆիի», չի պահանջում մեծ թվով փորձագետների մասնակցություն: Այս աշխատանքն իրականացնում են Հայաստանի և Սփյուռքի առաջատար փորձագետները՝ ինստիտուտի քաղաքական կանխատեսումների *(B)*, հասարակական կանխատեսումների *(C)* և տնտեսական կանխատեսումների *(D)* կենտրոնների կազմակերպչական շրջանակում:
3. ***A*** խմբի աշխատակիցները պետք է իրականացնեն ***B, C*** և ***D*** խմբերի արդյունքների տրամաբանական, հարաբերական և կոնտենտ վերլուծություն:
4. ***A, B, C և D*** խմբերն աշխատանքների հետազոտական փուլի ավարտից հետո պետք է համատեղ քննարկեն ստացված արդյունքները միջդիսցիպլինար մոտեցումների և «ուղեղային գրոհի» մեթոդների կիրառմամբ: Քննարկումների հիման վրա կազմվում են ամփոփիչ փաստաթղթեր, և համատեղ մշակվում է ընթացակարգ՝ հետազոտությունների հաջորդ փուլի իրականացման համար:
5. Ամփոփիչ փաստաթղթերը և դրանց հիման վրա կազմված առաջարկությունները և հետագա հետազոտությունների պլանները ներկայացվում են Հայաստանի և հայկական

հանրության մակարդակով որոշումներ կայացնելու համար պատասխանատու պետական և ազգային կառույցներին:

6. Նյութերի մի մասը հրապարակվում է տարեգրքերի տեսքով և լայնորեն տարածվում տեղեկատվական դաշտում (ելնելով «ապագայի ձևավորումը ապագայի կանխատեսումների մասին տեղեկատվության միջոցով» հայեցակարգից):

Նախատեսվում են *ՀՀՅԻ* ստեղծման, կառավարման և գործունեության հետևյալ կազմակերպչական սկզբունքները.

1. *ՀՀՅԻ* հիմնադրման վերաբերյալ քաղաքական որոշումների ընդունում:
2. Պետական և քաղաքական կառույցների վերին օղակների և Հայաստանի ու Սփյուռքի ազգային կապիտալի ներկայացուցիչներից կազմված Հիմնադիրների խորհրդի *(ՀԽ)* ձևավորում:
3. Հայաստանի պետական, քաղաքական և հետազոտական կառույցների ներկայացուցիչներից բաղկացած քաղաքական փորձագիտական խորհրդի *(ՔՓԽ)* ձևավորում: *ՔՓԽ* կազմում ընդգրկված է գործադիր տնօրենը, որին հաստատում է *ՀԽ*-ն:

***ՔՓԽ* գործառույթներն են.**

- *ՀՀՑԻ* մանրամասն կառուցվածքի մշակում (*պլանավորման խմբի* հետ համատեղ) և աշխատակիցների հաստիքացուցակի ձևավորում (տե՛ս *Գծանկար 1*),
- ***Ա*** կենտրոնի և *պլանավորման խմբի* հետ համատեղ առաջնային համազգային խնդիրների ցանկի կազմում, հետազոտությունների թեմատիկայի ճշգրտում և աշխատանքների առաջին փուլի պլանի հաստատում,
- *կազմակերպչական բաժնի* կողմից առաջարկված, նախագծի իրականացմանը ներգրավված հայրենական և օտարերկրյա փորձագետների կազմի հաստատում,
- ***Ա*** կենտրոնի և *պլանավորման խմբի* հետ համատեղ ***Բ, Գ և Դ*** կենտրոնների աշխատանքների մշտադիտարկում և վերահսկողություն (տեսակոնֆերանսների ժամանակ միջանկյալ հաշվետվությունների և քննարկումների վերլուծության միջոցով),
- աշխատանքների ավարտից հետո *կազմակերպչական բաժնի* հետ համատեղ ՀՀՑԻ ամենամյա կոնֆերանսի կազմակերպում՝ ստացված արդյունքները քննարկելու և պետական, քաղաքական և ազգային կառույցներին ներկայացնելու համար:

ՔՓԽ-ն նաև որոշումներ է կայացնում ՀՀՑԻ աշխատությունների հրատարակման շուրջ՝ *հրատարակչական բաժնի* միջոցով:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հետազոտության արդյունքներից հետևում է, որ արտերկրի գիտավերլուծական կառույցներում աշխատում են մեր բազմաթիվ հայրենակիցներ։ Ներկայացվել են տեղեկություններ ավելի քան 500 մասնագետների մասին, սակայն այս թիվը հեռու է սպառիչ լինելուց։ Նրանց մեծ մասը գործում է երկու առանցքային երկրում՝ Ռուսաստանում և ԱՄՆ-ում։ Ռուսաստանում սույն աշխատության մեջ դիտարկված հայ մասնագետների թիվը գերազանցում է 250-ը, իսկ ԱՄՆ-ում՝ 120-ը։

Միևնույն ժամանակ, մեր ստացած տվյալների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ արտերկրի հայ գիտավերլուծական հանրությունը, ընդհանուր առմամբ, համախմբված չէ։ Սփյուռքում չափազանց քիչ են հայ գիտնականներին և վերլուծաբաններին միավորող ինստիտուցիոնալ կառույցները։ Մտահոգիչ է նաև այն, որ հայ մասնագետները միշտ չէ, որ կապ են պահպանում և համագործակցում իրենց հայաստանյան գործընկերների հետ։

Վերոհիշյալ մտահոգիչ երևույթների վերհանումը կամ «ախտորոշումը» հուշում է Սփյուռքի գիտավերլուծական հանրության հետ տարվելիք աշխատանքի հիմնական նպատակներն ու օրակարգը։ Որպես այդպիսի խնդիրներ կարելի է մատնանշել հետևյալները.

1. *Արտասահմանյան երկրներում աշխատող հայ գիտնականների և վերլուծաբանների միջև փոխադարձ կապերի աշխուժացումը։* Ատոմացվածության հաղթահարմանն ուղղված այս խնդրի լուծումը ենթադրում է արտերկրի հայ համայնքների ներկայացուցիչ գիտնականների և փորձագետների տարբեր ձևաչափերով համագործակցության և փոխադարձ շփումների ընդհանուր դաշտի ապահովում։ Այս հարցի լուծման տեսակետից կարևոր նշանակություն ունի նաև Սփյուռքի համայնքներում հայ գիտնականներին միավորող ինստիտուցիոնալ կառույցների ստեղծումը։
2. *Սփյուռքի հայ գիտնականների և վերլուծաբանների կողմից Հայաստանի համար հրատապ հետազոտությունների խթանումը։* Սույն խնդիրը նպատակ ունի Սփյուռքի հայ մտավոր ներուժը համադասել համազգային խնդիրների իրականացմանը։ Անհրաժեշտ է արտերկրի ակադեմիական կառույցներում և վերլուծական կենտրոններում աշխատող հայ մասնագետների համար ստեղծել այնպիսի պայմաններ, որպեսզի նրանք կատարեն նաև հետազոտություններ և նախագծեր Հայաստանի համար հրատապ խնդիրների վերաբերյալ։
3. *Հայաստանի հետ կապերի ամրապնդումը։* Այս խնդիրը նպատակ է հետապնդում խթանել գիտավերլուծական աշխատանքի բնագավառում Հայրենիք-Սփյուռք համագործակցությունը։ Արդի փուլում ստեղծված իրողությունները հուշում են, որ մտավոր գործունեության ոլորտում Հայրենիք-Սփյուռք համագործակցության հարցում նպատակա-

հարմար է շեշտը դնել հեռավար աշխատանքի վրա։ Այն ենթադրում է արտերկրի հայ գիտնականներին և փորձագետներին անհատական և կոլեկտիվ հետազոտությունների պատվիրում, ժամանակակից հեռահաղորդակցային տեխնոլոգիաների կիրառմամբ առցանց գիտաժողովների, աշխատաժողովների, դասախոսությունների կազմակերպում և այլն։ Գիտավերլուծական աշխատանքի բնագավառում Հայրենիք-Սփյուռք համակարգված փոխգործակցության ապահովման տեսակետից կարևորագույն նշանակություն կարող է ունենալ Հայաստանի և Սփյուռքի գիտական և փորձագիտական հանրությունները միավորող համազգային ցանցային կառույցի գործունեությունը։ Որպես նման կառույց կարելի է դիտել 2012թ. Հայաստանում ձևավորված, բայց դեռ իրապես չգործող Հայկական հետազոտությունների ցանցային ինստիտուտը (ՀՀՑԻ)։

Ինչպես ցույց է տալիս միջազգային (մասնավորապես՝ չինական և հրեական) փորձը, գիտավերլուծական աշխատանքի բնագավառում Սփյուռքի հետ համակարգված փոխգործակցությունն էական նշանակություն ունի կոնկրետ պետությունների և ազգերի զարգացման համատեքստում։

РЕЗЮМЕ

Из результатов исследования следует, что за пределами Армении в научно-исследовательских структурах работает множество наших соотечественников. В книге представлены сведения о более чем 500 таких специалистов, однако это далеко не исчерпывающая цифра. Большинство из них задействовано в двух ключевых странах – России и США. Численность рассмотренных в этой работе армянских специалистов в России превышает 250, а в США – 120 человек.

Вместе с тем анализ полученных нами данных указывает на то, что армянское научно-аналитического сообщество зарубежья в целом слабо консолидировано. В Диаспоре крайне мало институциональных структур, объединяющих армянских ученых и аналитиков. Беспокоит также то, что армянские специалисты не всегда поддерживают связи с Арменией и не сотрудничают со своими армянскими коллегами.

Выявление или «диагностика» упомянутых, вызывающих обеспокоенность явлений подсказывает основные цели и повестку работы, которую нужно проводить с армянским научно-аналитическим сообществом за рубежом. В качестве таких задач можно указать следующие:

1. *Активизация взаимосвязей между работающими за рубежом армянскими учеными и аналитиками.* Решение этого вопроса, нацеленной на преодоление атомизированности, предполагает обеспечение общего пространства для разноформатного сотрудничества и контактов ученых и экспертов из армянских общин. В плане решения этой задачи важное значение имеет и создание институциональных структур, объединяющих армянских ученых Диаспоры.
2. *Стимулирование актуальных для Армении исследований, проводимых армянскими учеными и аналитиками Диаспоры.* Эта задача нацелена на задействование интеллектуального потенциала Диаспоры в решении общенациональных проблем. Необходимо создавать такие условий для работающих в зарубежных академических структурах и «мозговых центрах» армянских специалистов, чтобы они выполняли бы также исследования и проекты по актуальным проблемам Армении.
3. *Укрепление связей с Арменией.* Данная задача нацелена на стимулирование сотрудничества Родина-Диаспора в сфере научно-аналитической работы. Сложившиеся на данном этапе реалии подсказывают, что в сфере интеллектуальной деятельности в вопросе сотрудничества целесообразно акцентировать дистанционную работу. Она предполагает стимулирование индивидуальных и коллективных исследований армянских ученых и экспертов Диаспоры, организацию и проведение он-лайн конференций, семинаров, лек-

ций с использованием современных коммуникационных технологий и т.д. В плане обеспечения скоординированного взаимодействия в сфере научно-аналитической работы важнейшее значение может иметь создание общенациональной сетевой структуры, объединяющей научные и аналитические сообщества Армении и Диаспоры. В качестве подобной структуры можно рассматривать созданный в 2012г. в Армении, но реально еще не действующий Сетевой институт армянских исследований (СИАИ).

Как показывает международный (в частности – китайский и израильский) опыт, координированное сотрудничество с Диаспорой в научно-аналитической сфере имеет важное значение в контексте развития конкретных государств и национальных сообществ.

SUMMARY

The results of this research indicate that there is a large Armenian scientific and analytical community abroad. Information about more than 500 specialists is presented in this book, but this number is far from being exhaustive. Most of them work in two key countries – Russia and the USA. This publication covers more than 250 Armenian specialists in Russia and over 120 in the USA.

At the same time the analysis of the information acquired shows that the Armenian academic and analytical community abroad generally is not unified. There are very few institutional entities uniting Armenian scientists and analysts in the Diaspora. Also, it is a matter of concern that the Armenian specialists do not always maintain contacts with their colleagues in Armenia.

The exposure or "diagnosis" of the aforementioned worrisome issues prompts the main goals and agenda of the work to be carried out with the academic and analytical community of the Diaspora. In this regard the following objectives can be pointed out:

1. *Boosting the ties between Armenian scientists and analysts working abroad.* In order to overcome the fragmentation, it is proposed to create a common framework for cooperation and reciprocal communication in various formats between the Armenian scientists and experts in foreign countries. Creation of

institutional structures bringing together scientists from the Armenian communities is also crucial for addressing this issue.

2. *Promoting studies by Armenian Diaspora scientists and analysts on topics that are imperative for Armenia.* This is aimed at consolidating the intellectual potential of the Armenian Diaspora to achieve nationwide goals. It is necessary to create conditions for the Armenian specialists working at academic structures and analytical centers abroad, so that they conduct studies and research of issues critical for Armenia.
3. *Strengthening the ties with Armenia.* This is aimed at boosting Homeland-Diaspora cooperation in the area of academic and analytical activities. The realities at the current stage indicate that it is more reasonable to focus on distant working as far as the intellectual work is concerned in Homeland-Diaspora cooperation. This implies placing orders with Armenian scientists and experts in foreign countries for individual or collective research, organizing online conferences, webinars, lectures, etc. using modern telecommunication technologies. Activities of a nationwide networking organization uniting academic and expert communities of Armenia and Diaspora would be crucially important in terms of achieving Homeland-Diaspora coordinated partnership in the area of scientific and analytical work. The Armenian Research Network Institute (ARNI) established in Armenia in 2012, but yet inactive, can be regarded as such organization.

As the international (particularly Chinese and Jewish) experience has shown, systematized cooperation with diaspora in the field of scientific and analytical activities has been vitally important in the context of development of certain states and nations.

Նշումների համար

ՍՓՅՈՒՌՔԻ ԳԻՏԱՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՀԱՆՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կազմակերպչական խնդիրներ և համագործակցության հեռանկարներ

Հեղինակային խումբ՝

Գագիկ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Արեստակես ՍԻՄԱՎՈՐՅԱՆ

Վահրամ ՀՈՎՅԱՆ

Տիգրան ՂԱՆԱԼԱՆՅԱՆ

Տեխնիկական խմբագիրներ՝

Խոնարհիկ ՔԱՐԱՈՒՂԼԱՆՅԱՆ

Լուսինե ԲԱՂՐԱՄՅԱՆ

«Նորավանք» գիտակրթական հիմնադրամ

ՀՀ, 0026 Երևան, Գարեգին Նժդեհի 23/1

Կայք՝ www.noravank.am

Էլ.-փոստ՝ office@noravank.am

Հեռախոս/ֆաքս՝ + (374 10) 44 04 73

Թուղթը՝ օֆսեթ, ծավալը՝ 12,5 տպ.մամուլ։

Տպաքանակը՝ 250։ Տառատեսակը՝ Sylfaen։

Տպագրվել է «Գասպրինտ» ՍՊԸ տպարանում։